Ч. 134 (14.677). Львів, неділя 20. червня 1937

Opłata pocztowa uiszczona gotówką. Рік LVIII.

ДІЛО

ВИХОДИТЬ ЩОДНЯ ВРАНЦІ

РЕДАКЦІЯ Й АДМІНІСТР.: ЛЬВІВ, РИНОК Ч. 10. II. ПОВ.
Телефон Редакції й Адм.: 229-41
Телефон Друкарні 229-28
Адреса для телегр.: Діло Львів
Конто: П. К. О. Львів 504.060.
" Банку Чеських Леґіон. Праґа „Діло".
Рукописів не звертаємо.

ПЕРЕДПЛАТА В КРАЮ:
Місячно . . . . . 5.00 зол.
Чвертьрічно . . . . 15.00 "
Піврічно . . . . . 30.00 "
Річно . . . . . . 60.00 "
В АМЕРИЦІ 1.50 ДОЛ., У ЧЕХОСЛОВАЧЧИНІ 30 КОР. Ч., У ВСІХ ІН. КРАЯХ 7.50 ЗОЛ. П.
ОДИН ПРИМІРНИК 20 СОТ.

БОГДАН ЛЕПКИЙ.

НАПИС НА СТРІЛЕЦЬКИХ ГРОБАХ.

ЛЕЖИМО У ГРОБАХ ПРИ ДОРОЗІ,
ДЕ БОРОЛИСЬ ЗА СПРАВУ І ВПАЛИ.
ЗНАЙТЕ БРАТТЯ, ЩО МИ НЕ В ТРІВОЗІ,
А СПОКІЙНО І ГОРДО КОНАЛИ.

ЗНАЙТЕ БРАТТЯ, ЩО МИ НЕ ПРОСИЛИ
АНІ ЛАСКИ В КОГО НІ ПОЩАДИ.
ЛИШ БОРОЛИСЬ, ПОКИ СТАЛО СИЛИ, —
ЦЕ ГОВОРИМО ВАМ ДЛЯ РОЗРАДИ.

І НЕ ЖАЛЬ НАМ ЖИТТЯ МОЛОДОГО,
ЩО МОВ КВІТТЯ БУЙНЕ НЕ ДОЦВИЛО.
ДОВГО ЖИТИ, А МАРНО — ЩО З ТОГО?
СКОРО Й СЛАВНО УМЕРТИ — ЯК МИЛО!

ТОЖ НЕ ЖАЛУЙТЕ НАС, НЕ РИДАЙТЕ,
НАС ОПЛАКУЮТЬ РОСИ У ЛУЗІ.
ВИ ЧИМСКОРШЕ ДО ПРАЦІ СТАВАЙТЕ,
ЩОБ ЛЕМІШ НЕ ЗАРЖАВІВ ПРИ ПЛУЗІ.

ЩОБ ШЛЯХИ НЕ ПОКРИЛИСЬ ТЕРНАМИ,
І ЩОБ СТІНИ ДОРЕШТИ НЕ ВПАЛИ,
ЩОБ НЕ ГЛУМИВСЯ ВОРОГ НАД НАМИ,
ЩО МИ ДАРОМ ТАК СЛАВНО ВМИРАЛИ.

1916.

Поклін Українській Армії.

Львів, 19. червня 1937.

Цим разом відступаємо від щорічної традиції: поклоняючись тіням героїв, яких память святкована у нас на Зелені Свята, не обмежуємось до згадки про символи того червневого дня, в якому пишний розквіт життя сполучений з маєстатом смерти. Ми рішили виявити цим разом наш пієтизм для недавнього славного українського минулого — низкою статтей, присвячених Українській Армії. Адже це саме 20-ті роковини, коли на Наддніпрянській Україні вперше від часу розгрому Запорожської Січи та втілення козацьких розбитків до російської армії, щоб зробити з них яничарів на послугах російського великодержавницького імперіялізму, коли вперше від того часу відродилась українська військова сила. Адже саме 20 літ тому, — пізною весною і раннім літом 1917. року почались на Наддніпрянській Україні перші спроби організації власної боєвої сили, спершу ще під формальною російською зверхністю, швидко потім зовсім еманципуючись з-під тієї зверхности, на те, щоб згідно з льоґікою історії Сходу Европи — остаточно звернутись проти Москви, як найбільшого ворога всякої української окремішности.

Щож інше може так яскраво манифестувати національну окремішність, як не власне рідне військо?! Право, сила і гроші, або: законодавство, армія і фінанси — це ті три елементи, які — поруч із територією та нацією — складаються на поняття держави. Це ті підвалини, без яких не може існувати держава. Колиж держава щойно повстає, коли ані її територіяльні границі неозначені, ані скількість і склад населення невідомі, — армія стає найпершим із усіх інших фундаментальних чинників: армія виборює границі, армія надає реальну вартість законам, від успіхів армії залежить у практиці вартість молодої валюти.

Цих правд ми, українці, раніш не знали: галичани почали вчитись їх щойно у 1918. році, перед війною взагалі з призирством глядючи на військовий мундур, як ознаку нижчого стану; а наддніпрянці бачили у тому мундурі ще й символ власного поневолення, безпосередній найбрутальніший засіб денаціоналізації. Справді, з таким чуттєвим підходом до збройної сили, з такою психольоґічною підготовою трудно було вимагати і від провідників і тим паче від мас чогось іншого, як тільки захоплення вселюдським гуманітаризмом та пацифістичними гаслами, як найлекшим, найправильнішим, квітами встеленим шляхом до волі, до власної держави. Народня міліція як ідеал, чи може найдальша уступка „реакціонерам-мілітаристам", у провідників Центральної Ради, та віра у справедливість антантських місій в урядових колах ЗУНР, — це природні, зрозумілі, льоґічні прояви того психольоґічного підходу, що легковажив собі силу, силу, і ще раз силу, — єдиний критерій успіху і пошани у переломових історичних хвилинах.

Не диво, що нація, яка не мала зрозуміння для того критерія, мусіла проґавити, втратити й запропастити ту переломову історичну хвилину, яка була для неї великою нагодою радикально змінити свою ситуацію. Мусіло це статися тоді, коли саме найближчі сусіди мали почуття свідомости, що таке збройна сила, та вміли нею орудувати. Не весною 1917, а ще зимою 1918/19 рíжні Шинкарі, Зелені й Данченки, безумовно свідомі українці, — люди меткі й відважні та добрі орґанізатори, — боролися з вітряками української „реакційности" та розвалювали молоду українську армію: у той час нові московські правителі висилювали всю свою енерґію, щоб на руїнах старої російської армії створити мерщій нову, сильно здисципліновану та пройняту фанатичним духом червону армію; в той час у західних сусідів керму перейняла людина, яка довгі роки раніш підготовляла себе до ролі військового провідника, орґанізувала збройну силу та зуміла ввесь свій нарід надхнути пієтизмом для збройної сили. Чи серед такої обстанови український нарід міг з позитивним вислідом використати нагоду, що її давала йому всміхнена доля?!

А проте український нарід виказав, що таки має здоровий інстинкт, той інстинкт, який зберігає націю від самогубства та штовхає до діл, що документують право на екзистенцію, рівну екзистенції інших культурних націй світа. Не був український нарід психольоґічно підготований до того, щоб увесь великим зорганізованим збройним рухом вибороти й оборонити свободу. А проте той збройний рух б у в. А проте таки б у л а у к р а ї н с ь к а а р м і я. А проте роки трівала збройна крівава війна, тисячі борців склали свої голови на полях слави та погинули від нужди й хворіб підчас вояцької служби у рідній армії. І навязалась знову нитка, увірвана поверх двісті літ тому на полях Полтави та несміливо підтримувана згодом хіба одиницями українського походження у російських революційних організаціях. І викувалась у роках 1917/21 геройська традиція, новітня українська традиція, яка з кожним роком кріпшає, щораз глибше закорінюючись у душах всіх українців на землі сущих та творючи з них новий тип, тип членів модерної нації.

Саме тому, що з моря інтернаціональних доктрин, з революційного хаосу, який шалів довкола та серед загальної байдужности, нерозуміння, а то й активної ворожости таки повстала українська зорганізована збройна сила; саме тому, що всупереч систематичному поверх 200-літньому винищуванню колишнього козацького боєвого духа українського народу і що всупереч неперебірливій ворожій демагогії від перших днів революції 17-го року не тільки повстала реґулярна українська армія, але й чинами своїми, своїм геройським завзяттям, впертістю своєї боротьби відродила у масах — хоч і пізно — того колишнього духа; саме тому, що хоч придавлене українство не могло в російській армії нічим проявлятись, всетаки в українській армії зібрався поважний кадр свідомих старшин-українців, між ними чимало одиниць з найвищими фахово-військовими кваліфікаціями, — саме тому історичне значіння відродженої Української Армії таке величезне і саме тому та Українська Армія заслуговує на виїмковий пієтизм сучасного і грядучих українських поколінь.

„Діло" дає цим числом маленький доказ того свого пієтизму. Коли ми присвячували окреме побільшене число роковинам російської революції, як переломовій події і в історії України, коли ми присвятили таке саме окреме число Центральній Раді, як — доброму чи злому — але українському революційному парляментові, то 20-ті роковини відродження Української Армії вимагають неначе автоматично окремого й почесного пресового відзначення. Коли ми вяжемо ті роковини зі святом Зелених Свят, не тримаючись ригористично історичної дати, (вона припадає на другу половину травня), то робимо це в тім глибокім переконанні, що нема приємнішої і достойнішої розмови для Тих, на могилах яких сьогодні, в Зелені Свята, засвічуємо традиційні свічечки, як розмова про Українську Армію: не у панеґіричному тоні безкритичної хвальби, але поважної, рíчевої, з великою міркою аналітичного критицизму, але з любовю і пошаною.

Очевидно, як і при попередніх згаданих нагодах, щоденний часопис не може мати претенсій вичерпувати якусь тему ані давати готові твори наукової вартости. Може дати тільки кілька фрагментаричних нарисів на кілька тем.

звязаних з історією Української Армії. Тому, що тут іде про роковини Армії У. Н. Р. — нема у цьому числі статтей про У. Г. А., якій присвятимо у свій час окрему широку увагу. Нема теж статтей про окремі частини Української Армії, бо всіх їх брати під увагу булоб неможливо, а виріжнювати деякі — кривда для інших. Брак окремої статті про київських Січових Стрільців, до яких усі ми галичани, без огляду чи служили у них чи ні, маємо спеціяльний сентимент і пошану, надолужить поява у цих днях на книгарських полицях довгожданної історії СС-ів („Золоті Ворота"). Хто знає редакційну працю у щоденнику, той врештою знає, що це просто „а пріорі" виключена річ на 100 проц. перевести первісно задуманий плян такого спеціяльного числа. Хай це буде маленьким виправданням скромних вислідів. Всеж, Редакція „Діла", стрінувши для своєї ініціятиви велику доброзичливість у Военно-Історичному Товаристві у Варшаві, дістала від кількох його членів, чільних старшин Української Армії низку цінних, ніде ще недрукованих статтей, які творять стрижень цього числа, присвяченого роковинам Української Армії.

Низький поклін Українській Армії!

І. Кедрин.

Початки організації української збройної сили.

Виготовлено на підставі матеріялів Военно-Історичного Товариства у Варшаві.

Творити українську збройну силу розпочала по-правді галицька вітка українського народу, формуючи за Австрії відділи Українських Січових Стрільців з ясно окресленим політичним напрямком — проти Москви. Зате на теревах російської держави, через тогочасну нагінку адміністраційного державного апарату на все українське, виключена була можливість творити навіть територіяльні „малоросійські" частини промосковського напрямку, як це бувало давніш за тяжких для Росії часів.

ОСВІДОМЛЮВАННЯ УКРАЇНЦІВ-ВОЯКІВ У РОСІЙСЬКІЙ АРМІЇ.

Автім, підчас війни йшов на південно-західному фронті процес знайомлення українського воцтва в російській уніформі з життям галицьких українців, з їхніми шкільними підручниками в українській мові, з галицькими новими виданнями „Кобзаря", що негайно опинилися по кишенях „москалів" з українською душею. В запіллі українські вояки в російській армії знайомились з біженцями або „неблагонадійним" українським елементом з Галичини, евакуованим російською окупаційною владою; стрічалися з полоненими австрійцями, українцями по національности, які не марнували часу і густо-часто знайомили наддніпрянців з їх власною історією, яку глибоко заховала від них московська влада. Все це у звязку з підсвідомим привязанням широких українських мас до своєї національности, окремої від московської, та з отими бацилями самовизначення народів, що неслись уже у воздусі, зроджувало й підсилювало національну свідомість в українцях-вояках російської армії. А проте ті їхні настрої, як і настрої широких мас, з огляду на істнуючий режім, загострений военним часом, не мали змоги наверх проявитися та щойно чекали слушного часу. Але коли той слушний час прийшов, коли через вибух російської революції змінилися обставини, тоді й український придавлений голос залунав, домагаючись належного місця у зорганізованій сім'ї народів. Очевидно, українські вимоги та амбіції мусіли простягнутись і на військову ділянку.

ПОМИЛКИ ПРОВІДНИКІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ.

Не сталося це відразу й у таких розмірах, як — глядючи з сьогоднішньої перспективи — для добра українського державного будівництва повинно би було статися. Річ у тім, що українська інтелігенція, що взяла провід визвольного українського руху, запозичила від російської демократії певну максиму, що право вище сили та що сила є лиш на послугах права, як його знаряддя. Такий підхід, врештою цілком правильний за час мирного державного життя, був вигідний для російської демократії і як тактичний засіб, бо творив вихідну правну точку у боротьбі проти насильницького державного устрою. Зате та засада, стосована у час творення власної держави, є наскрізь помилкова і шкідлива, бо тоді сила кує право. Запозичили були також українські проводирі у модних тоді соціялістичних теорій негативний погляд на постійну армію, яка в їх очах була підпорою ненависного режіму, і погляд про необхідність замінити армію народньою міліцією.

Мабуть це було джерелом того у перших часах революції негативного становища до творення української збройної сили, що його ми бачили напр. у Винниченка й Грушевського; можливо також, що діячі Центральної Ради, намічаючи собі першим етапом автономію України, не хотіли зачіпати військових справ, які до обсягу автономії не належать, щоб не викликувати репресій москалів. Можливо теж, що брак широко знаних українських фахових військовиків, зокрема їх відсутність у Центральній Раді, яка перебрала військову справу до своїх рук, примусила відсунути на задній плян питання про творення української збройної сили. Однак треба ствердити, що ці теорії дороблювано згодом, при аналізі поодиноких періодів і явищ української революції, бо фактично брак документальних даних, чому становище Ц. Ради було таке, а не інакше.

М. МІХНОВСЬКИЙ, 1-ИЙ ПОЛК, 1-ИЙ ВІЙСЬКОВИЙ ЗІЗД.

У всякому разі треба ствердити, що ініціятива творити українську збройну силу вийшла від групи вояків на чолі з колишнім адвокатом, пор. М. Міхновським, давнім самостійником. Заснований ними „Український військовий клюб ім. гетьмана Павла Полуботка" розпочав працю над творенням українських добровольчих частин усіх родів зброї. Першим таким полком був „1-ий український охочекомонний ім. гетьмана Богдана Хмельницького полк", і день 22. травня н. ст. (9. V. ст. ст.) — слід уважати днем відродження української збройної сили.

Перші відозви цього клюбу до українців-вояків закликали до обєднання в українські військові громади та навязування звязків з клюбом. Ті відозви стали сигналом, щоб розпочати військово-організаційну працю, і на наслідки не прийшлось довго чекати: повстав Український Військовий Клюб у Москві, Фронтова Українська Рада у Мінську, Українська Військова Рада в Одесі і ціла низка інших організацій, меншого значіння.

Оформленням і неначе залегалізування українського руху в російській армії були постанови 1-го Українського Військового Зїзду, що відбувся 18. V. 1917 і виділив з себе вже спеціяльний орган — Український Військовий Генеральний Комітет — для дальшого переведення організаційної праці та творення українських військових частин. Директиви 1-го Військового Зїзду щодо відокремлення українських вояків у російській армії в окремі національні частини оказували вже певні військово-організаційні цілі, при чому цілі цілком зрозумілі для вояцької маси: бо в той час у російській армії вже істнували чеські окремі сотні, з яких пізніше творились чеські леґіони, розпочиналось формування польських частин, були вже сформовані та билися на північному фронті латишські стрілецькі баталіони.

ПЕРЕШКОДИ Й УСПІХИ УКРАЇНІЗАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ АРМІЇ.

Оскільки до того часу вся робота в ділянці українізації армії обмежувалась здебільша до сходин і культурно-освітньої праці та залежала від місцевих обставин і здібности провідників, то тепер ішла вже планова праця над виділюванням вояків-українців в окремі сотні, курені, полки. Нема ніякого сумніву, що рушійною силою, яка казала воящким масам охоче приймати ці заходи, була або українська національна свідомість, або глибоко збережена нехіть українців до „кацапа". Однак та акція стрінула відразу перешкоди і від російського командного складу і від органів російської демократії, ріжного роду революційних військових комітетів; особливо ці останні ставились вороже до українізації армії шляхом відділення українців-вояків, і з ними прийшло вкінці до отвертого розриву. Політичний підхід обох тих ворожих нам чинників був однаковий: острах, що акція творення національних армій небезпечна для „єдиної неділимої"; зате у своїх практичних міркуваннях революційні комітети й командний склад ріжнилися: перші лякалися нахилу „хахлів" до правопорядку та гляділи на них, як на контрреволюціонерів, що могли стати небезпечні для самої екзистенції отих комітетів, зате російські старшини саме у цій точці симпатизували з українцями. Арґумент, що „українізація штика" пошкодить боєздатности армії — показався цілком нестійний: підчас наступу Керенського в липні 1917 року, перед яким голова Українського Військового Генерального Комітету С. В. Петлюра видав відозву до вояків-українців з покликом „боронити Україну", — показалося, що саме корпуси, до яких скермовано українське поповнення, були найбільш боєздатні. Кидалось це в очі головно на тлі пасивности московської воящкої маси, яка густо-часто просто відмовлялась наступати. Російське командування змінило свій погляд на доцільність українізації армії, само виступало з пропозицією українізувати частини (34-ий корпус) і видало розпорядження українізації не перешкаджати. Одночасно воно пішло назустріч вимогам Українського Військ. Ген. Комітету щодо підготови кадрів для зукраїнізованих частин, даючи згоду на українську школу прапорщиків у Києві та запасові (резервові) частини для ріжних родів зброї. Ясна річ, що ті осяги посилили український рух у російській армії; багато українців, здисциплінованих старшин і козаків у рос. армії, дістало змогу легально перейти до українських частин.

СТАТИСТИКА УКРАЇНСЬКИХ ЧАСТИН НА ФРОНТІ Й У ЗАПІЛЛІ.

З матеріялів, які досі зібрані та які далеко неповні, у вересні 1917 р. находились на європейському театрі російської армії такі зукраїнізовані боєві одиниці, не рахуючи сотень та куренів, не зведених у вищі одиниці, як також таких частин, як дружини, окремі артилерійські дивізіони, бронепанцирні відділи і т. п.:

Північний фронт: 136 піша дивізія, 3 піша осібна див., 21 арм. корпус, 49 арм. корпус, 14 кінна дивізія (частинно); Західний фронт: курені, кулеметні к-ди в полках, 1 полк 8-ої туркестанської стріл. дивізії; Південно-західний фронт: 39 корпус, 6 арм. корпус (пізніший 2 Січовий), 34 арм. корпус (пізніше 1-ий український корпус); Румунський фронт: 26 арм. корп., 10 арм. корп., 4 стріл. див., 12 кінна дивізія. Щодо кавказького фронту, то відомо, що й там були зукраїнізовані частини (одна кулеметна команда прибула навіть з Трапезонду до Катеринослава), але докладніших даних не маємо. Після приходу до влади в Росії большевиків зукраїнізувалися навіть штаби південно-західного і румунського фронту та ціла низка дальших частин, але ту українізацію слід уважати радше як признання української державної влади, а не як національне самовизначення.

Ось так творено на фронті, в обличчі ворога, українську збройну силу, якої завданням було боронити українську територію з заходу.

Ясна річ, що відозва Клюбу ім. Полуботка викликала більший відгомін в запіллі, де творилася нова політична організація цілого краю. Отож по всіх залогах на Україні почали творитись військові Громади, які виділяли полкові чи залогові українські військові Ради, як органи військового представництва, пропаганди та організації. Так само на терені Московщини, де тільки в запасових частинах були українці, розпочався військово-організаційний рух. Українізація запасових частин російської армії, в яких були українці, розпочиналась від заснування гуртка, організації, хору, воящкої театральної трупи, доходила до творення полкової ради та кінчалася щонайменше висилкою українських маршевих сотень до українських боєвих відділів на фронті. На здивування москалів ті сотні не розліталась по дорозі, а доїздили до місць призначення та підсилювали українські боєві

одиниці. У найкращих випадках запасовий полк цілковито українізувався і перетворювався в дієву українську частину. У тих частинах, де українці творили меншість, виділювались сотні чи курінь, який всіми силами старався перейти до української одиниці або переїхати з неукраїнської території на Україну.

Таким робом у вересні 1917 року українські частини виявились у таких українських та неукраїнських містах: Москва — І український запоріжський полк; Орел-Курськ — запасова бригада, що пішла на фронт; Пенза, Казань, Царицин, Саратов — український ім. І. Мазепи полк; Ростов над Доном — український полк ім. гетьмана Полуботка; Павлоград, Бахмут, Харків — український полк і автопанцирний дивізіон; Чернигів — полк; Єкатеринбурґ — курінь; Ташкент — сотня; Тифліс, Петергоф, Оранієнбаум — кулеметні сотні; Керч — артилерійський курінь; Севастопіль — курінь; Одеса — ґайдамацька дивізія; Катеринослав — 228 і 271 запасні полки; Олександрівськ, Кременчуг, Умань — 14 зап. полк ім. Ґонти, Київ — 8 полків та окремі частини; крім того — Черкаси, Миколаїв і і. З усіх тих частин найкраще трималися ті частини, що перебували серед чужого оточення; з переїздом на Україну, в осередок внутрішньо-революційних подій — постепенно розкладались.

Найбільш боєздатною виявила себе залога Києва, Одеси та Катеринослава з Олександрівськом, — зрештою про всі місцевости нема точних відомостей.

СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ, ВІЛЬНЕ КОЗАЦТВО, ГАЙДАМАКИ, ОРҐАНІЗАЦІЯ ПОЛОНЕНИХ.

Треба признати, що хоч шлях українізації російських запасових частин був найлекший і найскорше давав „успіхи" у постаті українських військових відділів, проте у тих умовинах він був доцільний тільки на коротку мету. Ті зукраїнізовані чатини виконали здебільша покладене на них завдання піддержати порядок в їх місцевости. А проте стати справжніми боєвими відділами з ясним національним обличчям вони не могли з причин орґанічного характеру. Річ у тім, що запасові частини російської армії були погані вже підчас війни, а з вибухом революції вони нагадували радше етапні пункти, ніж реґулярні військові відділи. Зробити їх знову здисциплінованими військовими частинами, здатними до боєвих дій, було дуже важко і з огляду на загальні настрої і на брак українського фахового командного складу і на большевицьку пропаґанду. Треба було мати глибоку національну свідомість та вкорінений рідний державницький патріотизм, щоб серед ворожого чужонаціонального населення міст, розбурканого революційними гаслами, втриматись як здисципліноване військо. Колиж повстав у Харкові „український робітниче-селянський уряд" та повів розкладову пропаґанду покликами до братерства всіх вояків, — та демаґоґія промовляла зукраїнізованим частинам більш до переконання, ніж поклики української влади — готовитись до нової війни проти нових ворогів. Втомлене війною фронтове воящтво, а ще швидше воящтво тилове, що ввесь час оминало фронт, охоче йшло за „мировими" гаслами й само демобілізувалось, себто просто розбігалось. Встоятись могли тільки або ідейно підготовлені дієві частини, або військові частини, зложені з патріотичної молдоі. Такою формацією були Січові Стрільці, як охотничий леґіон свідомих молодих українців, здебільша полонених австрійської армії, — а далі відділи Вільного Козацтва чи Гайдамаків: але для боротьби з реґулярною червоною армією і большевицькими експозитурами на місцях було їх замало.

Були ще спроби підсилити українську збройну силу, орґанізуючи її поза межами Росії й України. Орґанізувалось полонених українців із російської армії по таборах в Австрії і Німеччині. Однак ті формації не взяли участи у перших боях з большевиками при кінці 1917 і з початком 1918 року. Дві т. зв. сині дивізії, сформовані в Німеччині після берестейського миру впали жертвою політики і взагалі на сторінках визвольних змагань не вписані. Дивізія „сірих" вписала свою світлу сторінку до нашої військової історії, але щойно багато пізніше

„В ОГНІ ОКРАДЕНУ ЗБУДИЛИ"..

Велика скількість зукраїнізованих та чисто українських військових відділів не була тотожня з сильною національною армією і не стала нею, так само, як велика скількість учасників повені революційних віч і зборів на Україні не означала ще патріотичного, свідомого своїх цілей і національної чести національного колективу. „В огні окрадену збудили..." Окрадена з національної свідомости народня маса, втомлена 3-літньою війною, піддавалась спокусі відпочити, взяти участь у поділіземельки та зажити спокійним життям споживачів хліба, без турботи про якісь там ідеали, які вимагали нових жертв крови і поту. Треба було аж випробувати на власній шкурі вартість большевицьких гасел і чужинецького московсько-большевицького панування, щоб зрозуміти, що „своя правда" і „своя воля" може бути тільки у „своїй хаті" та що ту свою хату треба вміти не тільки збудувати, але й оборонити.

МАРКО БЕЗРУЧКО
ген. штабу ґенерал-хорунжий.

Чому ми програли?

*На цю статтю складаються „Загальні уваги" й „Загальні висновки", остання частина брошури Шан. Автора „Січові Стрільці в боротьбі за державність", Каліш 1932. — **Прим. Ред.***

Велика російська революція, порвавши ланцюги російського царату, разом із тим пробудила й усі неросійські народи до самостійного незалежного життя. Першим, що став до боротьби за свою самостійність, був нарід український, в особі своєї інтеліґенції й незначних мас народу та півінтеліґенції. Московські большевики розвинули велику аґітацію серед населення України, захопили маси своїми соціяльними гаслами. Російський елемент населення, що взагалі вороже ставився до української державности, давав москвинам велику допомогу в цьому, працюючи на шкоду Україні й українцям. Щодо нашого, так би мовити, міжнароднього становища, то ми в своїй боротьбі залишилися зовсім ізольованими. Виснажуючись у боротьбі, ми ні звідкіля не могли дістати хоч будьякої допомоги. В 1919 році ми ведемо боротьбу на два фронти: проти поляків і проти москвинів. Це була основна й може найбільша причина наших невдач. Держава, що тільки народилася та ще не зорганізувалася й не мала ще своєї сталої армії, не повинна була й не могла воювати на всі боки. Коли звернутись до того, який фронт слід було зліквідувати, то, на нашу думку, легше й доцільніше було ліквідувати фронт польський. Поляки були слабші від москвинів і через те з ними легше було договоритися. Ми малиб Галичину, як глибокий тил, з населенням, свідомим своїх національних завдань, здисциплінованим. Змобілізувавши його на час боротьби, малиб ми добре зорганізовані військові частини, які моглиб послужити кістяком для всієї армії. Та це, на жаль, не сталося.

Українська армія орґанізується й формується без усякого пляну й без усяких підстав (це відноситься не лише до періоду після і передгетьманського). Формують частини активніші особи, які, зібравши певний гурток людей навколо себе, отримують пізніше санкцію уряду й стають N-ою частиною. Виключенням із цього був лише Запорожський корпус і загін Січових Стрільців (після протигетьманського перевороту — корпус Січових Стрільців).

Через те підрахунок сил і управління ними бували часто не під силу вищому командуванню. Сваволя й „отаманія" у війську часто зводила на нівець усякі пляни командування. До того ще змагання кожного політичного угрупування мати свою частину, — викликало остаточний розбрат у війську. Кінець такому порядкові покладено тільки у червні 1919 року, і це дало добрі висліди. Українська Армія ніколи не могла довести частин навіть до половини правдивого складу. Ні одна мобілізація їй не вдається, а те, що змобілізоване, після перших боїв дезертирує. Всю боротьбу виносять ідейні елементи, що взяли тягар на свої плечі ще в 1917—1918 році. Армія воює піхотою та артилерією. Кінноти, за малим виключенням, навіть для розвідки їй не вистарчає. Найширші пляни для створення кінних бригад — по одній на дивізію — не могли бути виконані за браком: поперше відповідних кінних начальників, подруге з браку коней і кінського знаряддя. Технічних і інших помічних військ — теж немає. Мости лагодить піхота. Звязок тримає теж вона. Ті незначні команди звязку, що їх мали штаби частин, були настільки малі, що коли траплялося попадати в місцевості, де не було місцевих телеграфічних ліній, то не було й звязку між військами. В такому положенні управління військом, особливо при тому сильно рухомому характері війни, якою була війна України з Московщиною в 1919 році, було надзвичайно трудним, а часом просто неможливим. Коли до всього цього додати ще постійний брак муніції, зброї, одягу та взуття — через ізольованість України від світу, а продуктів харчування — через слабо зорганізовані апарати постачання з одного боку, та місцевої влади з другого — то будуть зрозумілі й усі невдачі армії У. Н. Р.

З тактичного боку цікаво відмітити, що до червня українське військо тримається так званої „залізничої тактики" у веденні війни. Полягала вона в тому, що війська, які не мали обозів, трималися залізниць і пересовувалися ешелонами. Вступає частина в бій — вилазить із вагонів.

ВОЛОДИМИР САЛЬСЬКИЙ
ген. штабу генерал-хорунжий.

З минулим досвідом до світлого майбутнього.

(З НАГОДИ 20-ИХ РОКОВИН ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКА).

Святкуючи роковини недавно минулої визвольної війни в часі, коли сподіваємось недалекої віднови збройної боротьби, коли ціла наша істота пройнята надіями на майбутнє, не можемо не розглядати цього минулого в аспекті виглядів прийдешнього зудару. Мусимо витягати з пережитого досвіду науку на майбутнє, потрібну для завершення недовершеного.

ЧОГО ТРЕБА СПОДІВАТИСЯ У НЕДАЛЕКІЙ БУДУЧЧИНІ?

Прийдешня боротьба відбудеться в обставинах в значній мірі подібних до минулих, але й у дечому відмінних. Внутрішній розклад сучасного совітсько-московського режіму щораз збільшується і не підлягає вже ніякому сумнівові. Невідхильним вислідом цього розкладу буде внутрішній зрив, хоч не можна знати, з якої безпосередньої причини і де саме зачнеться. Можливо, що зовнішня війна приспішить, чи може навіть викличе ту революцію. Як у минулому, так і тепер та революція на теренах України набере характеру національно-українського, тільки значно яскравішого і глибшого, ніж у минулому. Можемо бути певні, що момент національно-державний пануватиме над усіми іншими, бож тяжка досвідна школа московсько-совітського панування на Україні помогла нації зкристалізуватись.

Разом з тим ненависть до сучасного окупантського режіму, кривди заподіяні ним українському народові в цілому, селянству та робітництву зокрема, спричиняться до того, що революція на початку набере безумовно характеру жорстокої помсти і нищення всього, що так чи інакше репрезентує окупанта. Можна припускати, що появиться сила ріжних повстанських ватаг і загонів, а з ними ватажків-отаманів. Треба лякатися поворотної хвилі неладу і хаосу. У совітському війську, що підляже тому самому процесові розкладу, почнуть творитися, як то вже було, українські відділи як і російські, що між собою ворогуватимуть. Не бачимо в пустелі політично-громадського життя, що її створив окупант, сил і людей, які могли би ці революційні процеси сконсолідувати і скермувати в державно-творче річище.

Уряд української Народньої Республики мусить бути готовий виконати це завдання, спираючись на всі місцеві державно-творчі елементи, та головно — орґанізуючи військо. **Тільки якнайскорше зорґанізоване військо дасть змогу опанувати всі анархічні елементи і впровадити державний лад.** Тому відразу повстане у всій своїй ширині питання військово-орґанізаційного характеру

КОПІЮВАННЯ ЧУЖИХ ЗРАЗКІВ ТА ЕКСПЕРИМЕНТІВ.

В цьому відношенні маємо за собою величезний досвід, в якому найбільше місця займає з одного боку **сліпе копіювання російських зразків** та з другого **дивачні експерименти.** Дуже мало було власної питомої творчости, опертої на відвічних правдах воєнної штуки та пристосування до своєрідних реальних потреб нашої дійсности.

Наприклад починаючи з 1917 р. міністерство військових справ було орґанізоване точно по російському зразку. В царській Росії військові центральні установи уявляли собою тяжку бюрократичну машину, яка впродовж 19-го століття розвивалась шляхом ступневої добудови і надбудови ріжних установ. Вся ця складна будова, оперта на безлічі російських законів, була відтворена в молодій Українській Державі.

а потяг стоїть поза обстрілом ворожих гармат і чекає на неї. Удався бій — ворога переслідують, потяг іде за військом, бій не вдався — військо відходить до потягу, сідає у ваґони й віджджає до наступної станції. І дивно: навіть кіннота трималася такого порядку. Така безглузда тактика довела до того, що за один місяць українські війська очистили все Лівобережжя. Військо втратило відчуття простороні й часу, забуто скорість ходу людини й коня — все рівнялося до ходу потягу. Ні про які маневри, звичайно, не могло бути й мови.

Уся війна проти Московщини носила характер надзвичайно рухливий. Бої були скороминулі й завжди рішучі. Після бою — або ворог відходив, або українські війська відходили. Кіннота придбала надзвичайне значіння. Найменший відділ кінноти завжди рішав бій. Це визнавало командування Армії У. Н. Р., але, як уже сказано вище, перешкодою до сформування великих кінних одиниць завжди був брак коней і кавалерійського знаряддя.

У роки дальшої боротьби досвід року 1919 взяли на увагу. Армія У. Н. Р. виглядала значно краще й історія цих років багато дасть зручних і хитро построєних маневрів та добре скомпонованих по замислу й удало виконаних операцій і боїв.

Кількарічна боротьба України не дала їй того, до чого йшла Українська Армія: своєї держави й своєї постійної, сильної армії.

Та проте досвід нашої війни з Москвою ми мусимо пізнати, як рівно мусимо пізнати й ворогів України. Мусимо вивчити їхні збройні сили, мусимо вивчити їхню воєнну історію, не забуваючи своєї; мусимо постійно студіювати загальну воєнну науку, щоб у слушний час, коли Батьківщина знову покличе до бортьби, — явитися мужніми й сильними, озброєними знанням новочасної воєнної науки й техніки.

Тільки тоді зможемо створити сильну армію, тільки тоді зможемо побити ворогів, бо сильна армія — це право на існування нації.

МАРКО ЧЕРЕМШИНА.

ЗРАДНИК.*)

I.

Осіння днина палає, аж на березині лист жовтіє і трубкою точиться.

Муха січе і кривавить маржину та спиває її сльози з великих чорних очей.

Аби сльози не падали в порохи.

Птаха під крильми упріває і отвореним дзьобом собі холод робить.

На царинці половик убиває жайворона

Ліс листом спиває сонце, бо сили потребує.

Аби студінь перевимувати, аби рости у весні, аби вітрові не даватися та й аби війну перебути.

Бо війна корчує ліси, корчує села і озером сльози збирає, життя топить.

Зпід цього ліса дивиться на село Василева хата та й потерпає.

Бо назад плечей її фронт учинився.

Під самим лісом з другого боку до схід сонця.

А за тими шанцями неприятель зарився в землю і надслухає.

Ворожила Василеві покійничка неня, що прийде рік плідний на птаху і гадля, — то аби син сокотився, бо то чорний гід.

Село дух із себе, дух у себе.

II.

Муха так утяла Василеву чорну корову, що корова звиріла. Виломила собі ріг, бовтаючи головою по яслах, урвала курмей і побігла лісом настрімголов через військо, через шанці одні й другі, через дріт геть на Попадюківський верх.

Через час став неприятель метати гранати в самі шанці противника.

Комендант казиться. Скликає підстаршин і вояків та сварить за то, що не сперли чорної корови та перепустили зраду...

Чорна корова то був знак для неприятеля — кричить комендант, а жовнірня біситься

Зрада, зрада...

Паде бефель: знайти зрадника і повісити.

Біжить патруля просто на Василеву хату...

III

Гармати бють — горами хитають.

Василь косить коло хати отаву тай вгадує, що чорнейка забігла вже десь до жіночої нені у темну стайню.

Василиха сидить на отаві і плекає дитину.

Василь усміхається до дитини і питається подруги, чи їх жовнір не кидається від гарматних стрілів, — а Василиха плеще і цілує дитину та й хвалиться, що її Андрійко не страшків син, гармат не боїться.

Кидає Василь косу і гоцкає хлопця та радіє, що таке воно тверде, таке запечене, таке волохате.

— Хлопець, гей вовче, нівроку!

Входить патруля.

— Твоя чорна корова? — ломлють собі язик до Василя і справляють руками, як корова бігла.

— Так то моя корова, вона збиткалася, бо спека велика, муха тне, побігла в темну стайню до жіночої нені, або що?

Жовніри засміялися до себе і вмить скували руки Василеві та й розглянувшися, схопили його гей зрубане дерево і несли під явір навперед хати.

Василь зразу думав, що жовніри на збитки його стрешуть і для того не боронився, лиш усміхався та допитувався, що вони від нього хочуть.

Жовніри сміялися і показували на своїх шиях, що хочуть його повісити.

Тоді Василь зумівався і жахався та цілував ненині слова.

Василиха впялила зір у жовніра і зойкнула несамовито. Дитина на її грудях розплакалася.

Чорна як ніч гадка вдарила Василиху в голову.

— і ти, світку ти мій нещесливий, ви хочете його вбити!

Василь глянув на подругу і на дитину мокрими очима.

Чорний туск сціпив його серце.

— Дай ко-ста, Марічко, дитину, най її пригол ублю.

Марічка ліворуч несла сина, а праворуч відривала мужа зпоміж жовнірів.

Жовніри відтручували її, штовхаючи по соромах, а Василеві очі як ватра розсипали іскри.

— Мой бре, не поштуркуйте челідину.

Жовніри били його прикладами по голові аж кров чюріла, а Маріка гей вірлиця боронила, квиліла, запаскою кров обтираючи.

Жовнірів лють черленила, а Василя кров повенила.

Небіжка неня йому привиділася.

— Не бійтеси, нене, я з цего вийду.

Неня тримала його гарячу голову в студених руках і холодила сина.

Жовніри закинули курмей на явір та й зашморгнули Василеву шию...

Марійка минається...

Одні його відносять, другі тягнуть посторонок.

*) Це оповідання, ширшим колам незнане, ввійде до II-го тому збірних творів М. Черемшини, який саме друкується у В-ві „Ізмараґд“.

Лише щойно на початку 1920 р. зроблено спробу цю машину упростити і простосувати до обставин. Але це була вже внутрішня революція, бо треба було змінювати встановлений порядок та рахуватися з амбіціями осіб, що займали певні становища. Приходилося годитись на ріжні компроміси, що мали дуже мало спільного з міркуванням доцільности. Рівнож так само, як у старих державах, речником інтересів збройної боротьби в уряді був міністр військових справ нарівні з міністрами інших ресортів, себто цілий комплекс військових інтересів, як певний ресорт, був залежний від згоди представників інших рівнорядних ресортів. Представникові військового ресорту, найчастіше військовій людині, далекій від усяких партійних комбінацій, було дуже тяжко, а часом і неможливо ставити в раді міністрів на належне місце потреби свого ресорту. Бувало, що навіть авторитет Голови Держави, коли він цілковито згоджувався з міністром військових справ і підтримував його, був не всилі відповідно вплинути на рішення. Кожний з міністрів в першу чергу дбає про інтереси свого ресорту, крім того трапляються ріжні суперечки і недобрі персональні відносини. В таких обставинах доходило до трагікомічних випадків. Наприклад: а) літом 1919. року нічого не зроблено для забезпеки Дієвої Армії теплим одягом на зиму. Коли прийшли холоди, то почали шляхом насильних реквізицій збирати з населення одяг. Було це запізно і дало мінімальні наслідки. Зате українська кооперація, у міжчасі дістала від уряду кількасот міліонів карбованців і могла в осені запропонувати Армії повила, крупи і т. п.; б) при обговоренні внеску міністра військових справ про виділення зі всіх прибутків державної скарбниці 95 прц. на „Воєнний Фонд", тобто на ведення визвольної боротьби, один з міністрів висунув контрпропозицію: „краще ці гроші, або половину їх, пустити на народню освіту, бо тоді для народу хоч щось корисного лишиться, а міністр військових справ всі ці гроші вистріляє в повітря".

ЯКА ПОВИННА БУТИ ОРГАНІЗАЦІЯ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ?

Тимчасом підчас збройної боротьби ціла діяльність уряду, всіх його ресортів та цілого державного апарату повинна бути підпорядкована **виключно інтересам збройної боротьби.** Уряд міністра військових справ мусить бути обєднаний з проводом у кабінеті, для підкреслення ваги військових справ; комплекс потреб збройної боротьби мусить бути не одним з ресортів, а фактичним і формальним, не деклярятивним тільки, обовязком цілої ради міністрів і кожного її члена; обовязком цілої ради міністрів має бути достарчити все необхідне для ведення збройної боротьби і створити для цього якнайкращі умовини політичні та економічні.

Крім того до компетенції голови ради міністрів, міністра військових справ (це був би його повний титул) належалиб справи військово законодатні і воєнного фонду.

Командуючий Армією мав би завдання, уживаючи всі дані йому живі і матеріяльні засоби, відповідно їх організувати; до його компетенції належалиб усі справи військово-адміністраційні та організаційні й оперативні. В початковому періоді збройної боротьби це є конечне і хто нає, чи досвід не вкаже за доцільне таку організацію залишити і далі на час боротьби та організації Держави. Командарм відповідав би перед Головою Держави за доцільне використання всіх засобів боротьби. Його відношення до голови ради міністрів міністра військових справ полягав би на реферуванні йому потреб Армії для задоволення.

Таким чином, нагорі повинні бути лише 2 відповідальні виконавчі чинники, що безпосередньо підлягалиб Голові Держави, який координував би їх діяльність. Для полекшення Голові Держави виконати ці функції мусіла би бути Рада Визвольної Боротьби, в якій він був би головою. Рада Визвольної Боротьби розглядала би і розвязувала основні проблеми визвольної боротьби під оглядом військовим, політичним і економічним, бож боротьба провадиться на фронтах: військовому, політичному й економічному. Командарм провадив би операції на власну руку по думці прийнятих спільно стратегічних рішень, що булоб найкращим здійсненням „симбіози" політики і стратегії.

Не будемо вдаватись у детальні подробиці, зазначимо тільки, що простий і ясний поділ функцій вгорі забезпечить справність апарату аж до самого низу. Взагалі мусимо у своїй організації виходити з реальних потреб ситуації, дбаючи про її простоту, справність і доцільність, а не користати з готових шаблонів, як це було хоч би з організацією військового міністерства. Необхідно теж організаційно повязати між собою армію і мін-ства, що працюватимуть на потреби армії. Це може бути здійснене через приділення до міністерств делегацій від командарма чи від служб армії — звязку, інтендантської, артилерійської, санітарної і т. п.

ВІЙСЬКОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ ПОМИЛКИ МИНУЛОГО.

Щодо організації військових відділів (самого війська), то минулий, надзвичайно ріжноманітний досвід спонукує теж до поважних рефлексій. Почалося у нас від самочинної організації в Києві з добровольців Богданівського і Полуботківського полку, українізації російських відділів та Вільного Козацтва. (Січові Стрільці — це окрема сторінка.) Не змогли вони оборонити України від першої московської навали (кінець 1917. і початок 1918. р. р.). Сталося це тому, що в бурхливих обставинах революції не були вони відповідно школені і ведені, як цього вимагають суворі регуляміни регулярного війська. Внутрішнє життя частин далеке було від норм, по яких живе справжнє військо. Від самої гори до низу на це не звертали уваги, не вживали для цього ніяких засобів, все покладали на добру волю і революційний запал. Вищий командний склад з фахового боку не відповідав свому призначенню і занадто був загіпнотизований розвалом російської армії. Суд та екзекутива

Василь вже під галузею гойдається, — вже лице синіє.

Але галузь ломиться і з Василем паде на землю.

Він схоплюється на коліна, відриває з шиї зашморг і паде лігма.

Під зеленим яворинним гіллям плаче та синіє дитина.

Василеві світ темніє.

Отік-би велика плита на нього впала і йому голову розторощила.

Отік-би тверда кремінниця роздавила його Марічку і його дитину.

А от зпід кремінної плити видко Марійчину голову...

І діточе, мохнате тімя біля неї...

Воно висовується зпід плити і діточі очі, гей дві чічці, усміхаються.

— Ти жиеш, опришку мій любий?

Він збирає всю силу, аби кремінну плиту з Марійчиної голови на бік відкотити.

— Гей, Марічко любко!

Підоймався і рвався з землі, якби ланцами прикований.

То гора на ньому розсілася, все пропало...

Глипав білком на Марійку і дитину.

Пізнав Марічину твар і заревів ревом.

Маріка пробудилася з болю.

Дитина усміхалася.

Та усмішка підлітала, як біленька пташка і сідала на кутиках його уст і на його лиці костеніла.

Жовніри дали собі знак і обступили його лискучою крицею.

Тільки голих ножів

Роздався жіночий плач, що здрігав селом.

— Васильку мій, куда тебе ведуть?.

IV.

Видерли його з гнізда і провадили селом під остримы багнетами.

Аби при дорозі на дужчій галузі задавити, аби не урвався.

Йшов кроком рівно з жовнірами і усміхався усмішкою, що замерзає і морозить життя.

Отави вяли на сонці, а військо селом холодів шукало.

Село німіло.

За ним ішла Марійка в рантусі білому.

Ні, то не рантух, — то її твар як біль біла, а на її грудях великий вінок.

Вона йде до шлюбу в кожусі білому, в киптарі вовнистому, в жовтих чоботях, палає на сонці позлітка.

Чому її вінок упав на груди, чому?

А може то лишень тінь її?

Коби йшла, коби цих дружбів ие скидалася.

Йому ялося таких дружбів мати.

Такі пави навкруг нього.

А може він її зуритився?

Ні вона деревце на грудях несе.

— Марічко, а ти нащо поклала деревце в бисаги?

Сміх морозив дорогу.

А Марічка тулила до грудей дитину і голосила:

— А куди-ж я тебе виряжаю, Васильчику любий?

— За що берете мені ґазду з хати, нащо дитині дедю відбираєте?

— Хтож мені тепер талан прибріє, хто дитину приголубит?

— Ой ви гори кремінисті, чіму не лупаєтеси?

— Ой ви громи швидконогі, дєж ви поховалиси?

— Ой головко моя бідна, чіму не розсипаєшси?

— Дитино моя люба, Андрійку мій маленький, ану йди на руки дедеви.

— Не пізнає тебе дедя, небоже. аби їх так днина не пізнала.

— Таже це твій Андрійко, дитина твоя, наша надія, Васильчику, мій соколе любий.

Підносив сковані руки і намагався спіймати ту білу пташку, що йому на тварі сиділа.

Але та пташка перемінилася в його дитину, злопотіла крильцями і полетіла наперед нього.

З білих крильців стікала кров на дорогу.

Весь задрижав і скочив наперед як ранений лев.

Біг і скованими руками ловив дитину.

Вояки розступилися в один ряд, вхопили кріси на груди і цілили просто в нього. Карабіни гримнули, Марійка зойкнула, гори то повторили, а Василь повалився насеред дороги такий усміхнений, гейби пестив свою дитину.

Гейби кинув косу на косовиці і ляг на спочинок...

— Чіму не говориш, Васильку, чи я тобі надоїла?

— Чи я тобі світок загаїла?

— Чи може ти тісареві хлібець переїв?

Андрійко досягнув дедю ручками і накрив його рани пальчиками, як прутчиками квітів.

А з деді чюріла посока і дитині ніжки красила.

Най цвіт у кереі бродить, най сонце в кереі свій образ видить.

Марійчині плачі розлетілися зозулями понад село і сіяли тривогу.

Але вояцькі кулі їх доганяли і наскрізь пробивали..

зовсім не діяли, ніякої контролі згори не було. Але всеж з невеликих решток тих частин, що складалися з досвідчених вояків дійсно доброї волі і патріотично настроєних, витворилися кадри — завязки частин Запоріжської дивізії, потім корпусу, в 1919. р. оперативної групи і в 1920. р. знову дивізії. З того самого часу походить кадра Січового корпусу. Зукраїнізовані російські відділи зникли без сліду. Як бачимо, перетривали лише відділи, при формуванні яких рішали моменти: національний і фаховий.

Період гетьманату загальмував природний розвиток українського національного війська до рівня регулярної армії. Дві сині дивізії були розформовані, сіра дивізія демобілізацією здесяткована. Запорожцям і Січовим Стрільцям унеможливлено розвиток і доведено їх до стану животіння. Це був злочин ген. Скоропадського, який можна поставити нарівні з національною зрадою, що її допустився в листопаді 1918. р. актом про скасування суверенної української державности.

У сформованих за гетьманату кадрах 8-ми корпусів і Сердюцькій дивізії в Києві командуючий склад не був національно-український. На першому місці поставлено фаховість і тим самим усунено рушійну силу для розвитку тих частин — національний ентузіязм. Наслідком того було те, що в часі 2-ої української революції (повстання Директорії) ці кадри зникли, а козаки Сердюцької дивізії перейшли здебільша в склад Січового Корпусу.

З повищого бачимо, що: а) занедбання спершу військово-фахового моменту та засад правильної організації війська привело до небоєздатности війська, але всеж національний ентузіязм зберіг бодай кадри для розвитку частин, що перетривали звесь час боротьби; б) занедбання в організації війська національного моменту було злочином і мало найшкідливіші наслідки. Ясно, що правда полягає в рівновазі, в гармонійній сполуці тих обох моментів. Властиво дальший розвиток нашого війська уявляє собою боротьбу тих двох моментів та тенденції добути гармонійну сполуку.

На початку періоду Директорії пережили ми потурання стихійному процесові творення з ініціятиви окремих людей найріжноманітніших відділів, з яких частина раніше чи пізніше зникала, частина ставала знаряддям в руках амбітників-отаманів, які мали на увазі тільки власні аспірації зі шкодою для держави. Далі, приблизно в квітні-травні 1919. р., бачимо схоплення того процесу в певні організаційні рямці, все зростаючий поступ, хоч з деяким часовим відхиленням, в утриваленні засад національної **регулярної армії.** Наслідком того поступу було те, що до примусової перерви у збройній боротьбі склалися вже міцні відділи, зі своїми традиціями та індивідуальними рисами. Навіть тепер, по 17-ти роках еміграції, наш вояк дорожить своєю приналежністю до тої чи іншої частини.

ТІЛЬКИ НАЦІОНАЛЬНА РЕГУЛЯРНА АРМІЯ!

Здобутий в минулому досвід яскраво вказує, що коли прийде слушний час, мусимо зясувати собі цілком ясно, що будемо творити **національну регулярну армію,** в рамах передбачених певним пляном, твердо дотримуючись засад, що їх усі народи виробили у збройних зударах. Ніякі експерименти, ніякі ідеї, що не звязані з виробленим пляном, не можуть мати місця. Всякі повстанчі загони повинні знайти місце у зорганізованих рамах Української Армії. Організація окремих відділів може лише відбуватися з волі і під контролею командування армії, а не з приватної ініціятиви, або з ініціятиви якихбудь інших державних чинників.

Всякі сваволя мусять бути ліквідовані силою. Бажаним булоб, щоби розвиток армії відбувався органічно з основних наших кадрів. Хоч обставини на Україні під оглядом зросту національної свідомости без порівнання тепер більш сприятливі ніж у 1917. р., але сумнівно, щоб зукраїнізовані частини совітської армії відіграли поважнішу ролю, ніж у недавному минулому зукраїнізовані російські відділи. У всякому разі, для цього потрібні будуть спеціяльні адміністраційно-організаційні заходи. Ввесь контингент українських старшин і підстаршин совітської армії, що прийде до нас, мусить бути використаний по певному пляні.

Треба сподіватися, що в акції злютування ріжних контингентів в одноманітну регулярну армію не забракне випробованих кадрів. Тут знайдуть собі місце не тільки ветерани б. Армії УНР, а так само з б. УГА. Ті ріжниці, що ділили обидві армії і довели до трагічних подій в листопаді 1919. р., тепер — через еволюцію всеукраїнської політичної думки — в значній мірі затерлися.

БРАК ЗАСОБІВ БОРОТЬБИ ТА ЗОРГАНІЗОВАНОГО ЗАПІЛЛЯ.

Характеристичною рисою минулого був брак найелементарніших засобів боротьби. Після вичерпання прифронтових запасів російської армії з часу великої війни, не було припливу цих засобів ззовні при цілковитій відсутности продукції їх на своєму терені. Засоблення війська в найпотрібніші речі, не тільки для того, щоби битися, а навіть для життя — було Ахиллевою пятою. Як окремий вояк, так і ціла армія часом були подібні до пса, який якось собі мусить давати раду і мусить знайти собі їжу та схоронище. Гасло „якось воно буде" повинно зникнути. Наша майбутня армія мусить бути не тільки вивінована в усі потрібні засоби модерної техніки для боротьби, але мусить бути забезпечений безперервний приплив для неї всіх цих засобів ззовні і налагоджена можлива продукція на своїй території. Це повинно бути одно з найперших, найпильніших завдань цілої нашої політики і дипльоматії. Позитивна розвязка цього завдання вимагатиме великих фінансово-економічних жертв від України, але вони ніколи не будуть завеликі в порівнанні з важливістю належної забезпеки Армії для визвольної боротьби.

Характерною рисою в минулому була також відсутність адміністративно-військової організації запілля. І тут сліпо йшлося за російським прикладом і не було власної творчости до весни 1920. р. Тоді міністр військових справ в передбаченні можливостей, що відчинялися у звязку з переговорами з польським урядом, почав здійснювати розроблений на початку 1920. р. плян організації запілля. В основу покладено систему, що мала місце в Німеччині, у Франції, Японії та в інших краях: це організація військово-територіяльних одиниць, повязаних з частинами Дієвої Армії, т. зв. запасові бриґади. До моменту заломан-

МИХ. РУДНИЦЬКИЙ.

Німецька повість про Петлюру.

(**Heinrich Koitz: „STILLES LICHT — GELIEBTES LAND..." Roman. Paul Neff Verlag, Berlin.** Стор. 366).

Маємо перед собою повість німецького автора про геройський порив Симона Петлюри. На реклямовій паперовій перевязці видавництво так інформує читача про зміст цієї книжки: „Поет змальовує незвичайно драматичну боротьбу, яку вели чоловіки та жінки України від 1917 до 1920 р. за волю свого народу. Але вона залишається їм тихим світлом далекого сузір'я. Провідник повстань — у свій час пристрасно оспорювана, нині вже леґендарна індивідуальність, зростає завдяки безупинним пригодам серед смерти та любови до великої людини, що у безнадійности ще живе надією і переможений починає своє діло наново."

Кинете оком на обгортку, глянете на внутрішню її вистілку — з мапами України і ахнете з туги: коли це ми зуміємо видати з таким мистецьким хистом звичайну повість?! Не маєте ніякого сумніву щодо намірів її автора. Гайнріх Койтц — дослідник европейського Сходу пише про історичні події, які знає. Чи він був їх свідком чи тільки використав матеріяли — невідомо. Та відчуваєте з перших сторінок, що побував на Україні і знає її географію.

Це перша його повість. Повість — історична, бо автор ставить собі передовсім за завдання змалювати боротьбу народу серед реальних, відомих подій, стверджених історією. У повісти скрізь відомі нам прізвища, Юнаков, Сальський, Ткаченко, Швець, Макаренко, дарма що не всі відповідають дійсним особам. Для українського читача це перша мала несподіванка. Симон Петлюра називається в повісти Симон Безручко; зате інші члени Директорії мають власні прізвища. Опанас Андрієвський це вчений професор, який їде боронити справи самостійности України в Париж; — такого, як відомо, не було. Такі прізвища як Михайло Ловинський або Вітик мають особи зовсім інші, ніж ті, які нам відомі. Наші військові зможуть сами перевірити, чи те, що робить Павленко, Петро Бубела або Марко Болбочан відповідає більш-менше історичній правді. Для читача повісти, передовсім німця — це зовсім байдуже. Він не помітить теж, що один із наших старшин має на прізвище тільки „Федь".

Нелегко сказати кількома простими словами про враження після такої повісти. Читаючи її ввесь час відчуваєш, що писала її людина щиро захоплена нашими поривами і жертвами. Автор хотів триматися яко мога близько дійсних фактів і змальовує поодинокі етапи наступу та відступу українського війська у боротьбі з большевиками. Його головна увага зосереджена на особі головного отамана і головна дія зведена до боротьби за Київ. Оповідання пливе спокійно, картини передані совісно з тою німецькою докладністю, яка розбуджує в нас подив у наукових працях.

Ось військо їде вперед, далі підготовляється до бою, чути гармати, — вже і сам бій... та все це більше оповіджене, як змальоване. Крім назв місцевостей, прізвищ і кількох технічних слів — дуже мало тут в описах побуту української землі, її запаху, її своєрідної краси. Ще менше української психольоґії мають виведені дієві особи. Чи вони справді дієві? — і в цьому починаємо сумніватись. Великі траґічні чи радісні події чергуються занадто механічно, — не бачимо поза ними тих пружин, що справді рішали про успіхи та невдачі української армії. Німецький читач не довідається з такої повісти нічого про справжні причини визвольного зриву; — мусить повірити авторові на слово, що такого-то місяця такого-то року Україна рішила скинути вікове московське ярмо.

Сам Петлюра не має ясно зазначеної індивідуальности, дарма що автор силкувався наділити його якнайкращими прикметами характеру та ума. Він, як і інші наші земляки, фільософує в думках чи на словах занадто по німецьки. Ось зразок такої фільософії:

„Симон поринав в усіх суперечностях, що походять із наболілої глибини нездійснених бажань народу. Законів світа ніхто не може перемогти, — мусів би знищити сам світ. Закони? Основним законом усього життя є той, що у світі мусить панувати лад. Лад із середини. І серед терпінь. Чи тому, що довкола кожного простягнувся обруч темряви, чи тому, що єдиним обовязком стає пробити мур сумнівів? А шлях, що веде у царство щораз вищого ладу?

„Кожна дитина у блаженному тілі виходить від первопочинів із нестримною швидкістю, щоб перейти всі зупинки природи..."

І тут приходить на цілу сторінку не дуже ясне порівнання розвитку дитини з розвитком народу, що відкриває „таємницю істнування" мусить призбирати „всі речі", щоб запанувати над часом.

Наші діячі та вояки фільософували багато, може більше, як німці на своїх ділових засіданнях і на полях бою, але саме цієї фільософії не схопив Гайнріх Койтц ні на одній сторінці своєї довгої повісти.

Здавалось би, що ця повість написана в дусі модної т. зв. die neue Sachlichkeit, де проста, ясна аналіза фактів та осіб заступає гру уяви. Та — ні; історичні факти заохочують автора до ліричних пасажів, дієві особи — замрячені, всі подібні одна до одної.

Маємо тут спробу загально вживану повістярами, щоб оживити сюжет: поруч головного отамана виринає часто жіноча постать молодої дівчини — Дарії Мартос. Вона щось нібо шеф контррозвідки, при цьому — учасник нарад у штабі, опікунчий ангол отамана — особа, виходилоб, таємнича, але вона не робить нічого таємничого, ні — як на такі обставини та таку ролю! — нічого незвичайного. Навіть її кохання та терпіння якесь принеокле, замазане.

ня фронту на Україні під ударами Будьонного сформовано 6 запасових бригад, через які й мала бути переведена мобілізація. По виході за Збруч ці бригади, розташовані в запіллі, мали закінчити свою організацію і підготовитись до виконання властивих своїх завдань по повороті на Велику Україну. Однак наслідком жалюгідної кампанії одної політичної партії (Н.-Р.), яка вела демагогічну політику з особистими амбіціями, ті запасові бригади були „для добра Дієвої Армії“ розформовані. Після успішного переходу нашої армії разом з польською в наступ 14. IV. 1920, була змога гнати розбитого, здеморалізованого ворога скільки хотілося, але командарм припинив наступ перед осягненням районів, що були охоплені повстанням, бо при продовжуванні наступу позаду лишилась би велика територія, нічим не занята і сама Дієва Армія не всилі була би перепровадити мобілізації. Тимчасом 6 остаточно зорганізованих запасових бригад, розділених по цілій території, уявлялоб собою широкий мобілізаційний апарат, що дав би змогу Д. Армії звернути свою увагу виключно на фронтові операції. З певністю можна сказати, що навіть на тому фронті, на якому тоді спинила свій наступ наша армія, події не набрали би такого катастрофального обороту, якби в запіллі стояли ті самі 6 запасових бригад.

Нездійснений тоді плян організації запілля в засаді залишається актуальний і для майбутньої боротьби і мусить бути реалізований з самого початку.

Наведений приклад надзвичайно характеристичний для відносин, в яких внутрішні партійні комбінації відбивалися на чисто технічних військових справах. Покійний Головний Отаман у своїй статті у 1-му числі „Табору“ окреслив це як „практику політично-охльократичних впливів в справі персональних змін військового управління“. При поданій вище схемі організації вищого керівництва визвольної боротьби, такі явища булиб виключені.

У тактично-оперативному відношенні нашу Армію характеризують здібність до маневру, руху і діяння на широких просторах. Ця прикметність мусить бути в майбутньому захована і розвинена. Можна бути певним, що при належній забезпеці технічними засобами та організації, про яку ми казали вище, цінні прикмети українського війська виявляться ще яскравіше та дозволять Українській Армії добути остаточну світлу перемогу.

У травні 1937. р.

П. КАРМАНСЬКИЙ.

ЖЕРТВА.

ТИ ЙДЕШ, МІЙ СИНУ? ЩОЖ? ІДИ ЗДОРОВ.
ТЕБЕ СПИНИТИ Я НЕ МАЮ ПРАВА.
ДАРЕМНИЙ ЖАЛЬ, ЯК СЛУШНА КЛИЧЕ СПРАВА,
ЯК З УКРАЇНИ ВОРОГ ТОЧИТЬ КРОВ.

ТВІЙ БАТЬКО ВІК СВІЙ СКОРОТАВ В ЯРМІ
І ВМЕР, НЕ ЧУВШИ ПОКЛИКУ: ДО ЗБРОЇ!
А НИНІ ЗВІДКИСЬ ВЗЯЛИСЯ ГЕРОЇ
І РВУТЬСЯ ПУТА В ВІКОВІЙ ТЮРМІ.

З МОГИЛ ВІЙНУВ ЛИЦАРСЬКИЙ ДАВНІЙ ДУХ,
ВОСКРЕСЛИ СОТНІ, ЛОПОТЯТЬ ПРАПОРИ
І ПІСНЯ ВІРИ ВЄТЬСЯ ПОНАД БОРИ;
ГОРИТЬ ЗАВЗЯТТЯМ ДАВНІЙ СЛАБОДУХ.

ІДЕШ ВЖЕ СИНУ? ЩОЖ... ІДИ ЗДОРОВ!
Я РАДУЮСЬ, ХОЧ СЕРДЕНЬКО ЗРАНЕНЕ,
ТА ТЯМ СОБІ, ЩО ТИ ОДИН У МЕНЕ...
А ЗРЕШТОЮ... ПРЕЧИСТА ТВІЙ ПОКРОВ.

ЦІЛУНОК НЕНІ ВЗЯВ І БЕЗМІР ПІЛЬ
ВХОПИВ ЙОГО, ЯК ЧОВЕН МОРСЬКІ ХВИЛІ,
А МАТИ ВПАЛА У НІМІМ БЕЗСИЛЛІ
І ПРИГОРНУЛА Д' СЕРЦЮ ЛЮТИЙ БІЛЬ.
1915.

В. КУЩ, Ген. Штабу, Генерал-Хорунжий.

Світла й тіні боєвих чинів.

(КОРОТКИЙ СХЕМАТИЧНИЙ НАРИС ХОДУ ВОЄННИХ ПОДІЙ).

Події 4-літнього останнього періоду боротьби за визволення (1917—1921 рр.) ще не знайшли свого історика, що в повній суцільності та можливій обективності*) подав би нащадкам цілий хід героїчного чину нації. Тому, щоб зясувати світла й тіни боєвих чинів, необхідно устійнити насамперед загальний малюнок (схему) тих чинів і на ньому відшукати ясні і темні місця. Але мусимо ще перед тим встановити нашу думку про питання, щодо яких істнують тепер два протилежні погляди. Маємо на увазі т. зв. обставини.

*) Покоління, що творять історію, не можуть про неї писати, бо не втихомирились ще в них пристрасти близького чину“ (Г. Ле. Бон — Enseignements psychologiques de la Guerre Europeenne“, Paris.)

ТУГА ЗА УКРАЇНСЬКИМ НАПОЛЕОНОМ.

Наполеон, синтезуючи досвід воєнного мистецтва з найдавніших часів, ствердив, що „на війні панує обстанова“. Тому, пильно уважаючи на неї, він дав зразкові операції. Цілком зрозуміло, що його невдачі (війни в Еспанії та Росії) викликані були якраз занедбанням того принципу. Тепер доводиться чути (частіше — від молодшого покоління), що забагато говоримо про „несприятливі обставини“, бо „обставини“ (себто „обстанову“ в розумінні військовому) повинні ми були самі творити, та що причиною того, що ми в рр. 1917—21. не вибороли собі власної держави, був брак українського Наполеона (дехто має на думці Мусоліні або Гітлера). Багатовіковий досвід історії стверджує, що великі люди всіх часів і народів (Олександер Македонський, Ганнібаль, Юлій Цезар, Наполеон) приходили тоді, коли була відповідна обстанова для вияву їх ґенія. Тож і Наполеон прийшов до влади не в 1789. р. (як і Мусоліні та Гітлер — не у 1918. р.), а вже тоді, коли мав якесь імя, військо за собою і втому суспільства від струсів революції. Великі люди вдучно використовували обстанову, усуваючи невигідні її моменти та побільшуючи скількість корисних для себе умовин, але вони не творили цієї обстанови із первісного хаосу, бо здібний творити це тільки — Всемогучий. Тому глибоко віримо, що в свій час прийде й український Наполеон, але не з числа тих, хто має лише безмежну амбіцію, а з тих, хто цілою своєю діяльністю (зосібна на чолі бою) докаже, що йому це належить. Щож-до вожда сучасного періоду, як Мусоліні та Гітлер, то, гадаємо, шкода сил і часу прагнути до того, бо кожний нарід має окрему вдачу, будову й традиції, та копіювання чужих зразків — справа безнадійна.

ВІД ГРУДНЯ 1917 ДО ПРИХОДУ У. Г. А. НА НАДДНІПРЯНЩИНУ.

Початок збройної боротьби за визволення датуємо груднем 1917. р., коли большевики захопили Харків, а далі Полтаву й Чернигів. Ворожа навала ступнево опановувала Лівобережжям і бій 29. січня 1918. р. під Крутами, де шлях до Києва заступила ворогові горстка молоді високих та середніх шкіл, став першою болючою поразкою визвольної боротьби. Облога й здобуття київського арсеналу (1—4. лютого 18 р.) під безпосередньою командою бл. п. С. Петлюри (тоді — к—ра Гайдамацького Коша Слобідської України) була першою блискучою перемогою над переважним у силах ворогом, що боронився в справжній стародавній фортеці-арсеналі, яку, три місяці тому, не могла здобути від повстанців 10-тисячна російська залога Києва.

9. лютого, після 10-денних боїв, військо разом із У. Ц. Радою залишає Київ. Ще перед тим, до 15. січня, большевики займають Катеринослав й Олександрівськ (Запоріжжя); ціле Лівобережжя знаходиться під владою ворога. В цьому періоді боротьби істнували лише зародки українського війська, що, роскидані на великому просторі Лівобережжя, не могли обоpонити його перед ворожою навалою, попередженою розкладовими гаслами комунізму. Підчас відвороту до Житомира і негайно після повороту до Києва (28. лютого) частини переорганізувалися і з них повстали: Запорожська дивізія (пізніше корпус) і полк Січових Стрільців; на Волині закінчувалося формування двох Синіх**) та одної Сірої дивізії. Запорожці займають Лівобережжя і Крим; Чорноморська фльота 29. квітня піднята український прапор.

Підчас гетьманату — перерви визвольної боротьби — розпочали організацію армії на нормальну міру. Створили кадри 8 корпусних округ, що розпорошились в часі національного повстання проти гетьмана, коли той оголосив федерацію із білою Москвою. Це був жорстокий удар для справи організації армії, але удар конечний, без якого сьогодні сама ідея визвольної боротьби стала би, можливо, напівзабутою легендою.

Тому Армія У. Н. Р., після повалення гетьманату, складалася з численних відділів різноманітного складу. Розпочинається переорганізування її. Обставини — війна на всіх кордонах: на півночі та сході — москвини, на півдні Махно та Григоріїв, на заході війна з Польщею. Большевики, що ще підчас пересправ у Києві за гетьманату робили збройні напади на північному кордоні, відразу скористали з відходу німців і в кінці листопада 1918. р. посунули на Лівобережжя. Розкидані вздовж кордону

**) Були обезброєні німцями у квітні.

Виринає питання: чи варт булоб цю повість перекласти на нашу мову? У перекладі в нас може вона моглаб стати патріотичною лектурою, і то не дуже цікавою; при цьому читач мусів би забути про правдиві прізвища, якими автор поохрещував інших людей. Барвистої картини та воєнної динаміки повість не дає. Тужиш над нею за Вальтер Скотом. А коли згадаєш будь-то „нову речевість“ — тужиш за Фльобером, може ще більше за Стендалем — з його простим, ясним стилем, що передає виразні обриси предметів і вчинків.

Такі близькі нам події краще булоб змальовувати у формі репортажів. Наївний малюнок революційних подій на Україні в 1919 р., зроблений братами Таро, які кажуть нашим козакам співати „Стенку Разіна“ таки цікавіший, живіший, більше привабливий. Французький меткий репортер, що не знає ні краю ні його мови, а має відкриті очі та нюх — вміє завсіди написати цікавішу повість, ніж німецький учений на підставі кабінетних матеріялів. Маємо враження, що Гайнріх Койтц не мав при праці над своєю повістю дорадника-українця, що був би йому звернув увагу на деякі неточности, а то й просто постачив відповідний матеріял: саме ті подробиці, з яких мов з мозаїки складається образ, що грає ріжними колірами.

Найприкріше вражає сам заголовок книжки. Шевченкові слова „Світе тихий, краю милий...“ Койтц зрозумів так, що „світ“ це світло (мабуть з московського) і на цьому навіть побудував деякі свої ліричні місця про далеке світло — волі. Так само недоладно причіплена цитата із Сковороди до Петлюри і неодна назва чвісцевости перекручена...

Зате мжемо радуватись, що чужинці починають писати повісти з нашої історії. На жаль усе ще пригадується нам доба, коли Україна була звязана в европейській літературі з модним Мазепою чи пак його „татарським (!) конем“.

залоги Сірої див. та корпусів Січових Стрільців і Запорожського вперто оборонялись, але головна зброя большевиків — комуністичні вибухи в запіллі та лиха робота Махна і Григорієва — унеможливлювала оборону. Розпочався період війни „по залізницях“, коли великі простори примушували вести оборону, ввесь час залізницями пересовуючи залоги з одного місця в інше, більш загрожене. Набирає величезного значіння боротьба за залізничі вузли, за які тижнями йдуть вперті бої. На поміч ворогам приходять внутрішні вибухи — в березні Волох намагається зруйнувати Запорожський корпус, пізніш повстання Оскілка руйнує Північний фронт. Ввесь розлогий фронт боротьби охоплюється з півночі й півдня, з заходу натискають поляки й піврічна запекла боротьба має ніби закінчитися у Збруча, де перехрещується запілля Наддніпрянської й Галицької Армії; на щастя прибуває з Румунії, хоч і без зброї, Запорожський корпус.

КАТАСТРОФА ТА ЗИМОВИЙ ПОХІД

В цій критичній ситуації ропзочинають наступ на Проскурів Запорожці і Січові Стрільці, на Бар — 2-а дивізія (Січ.) і на Могилів — 3 див., поширюючи район для приходу Галицької Армії. Джерела постачання зброї й вогнеприпасу — те, що здобувається боєм. Далі, разом із Галицькою Армією, наступ продовжується вже на Київ. Ворог вперто боронить Жмеринку — його центральний вузол для перегрупування військ. Вкінці зламано й цей опір, здобуто Жмеринку, Винницю й Житомир — шлях до Києва відкритий. Ціла операція забезпечується боями 3. див. і Волинської групи у Вапнярки—Рудниці—Кодими — головний шлях відвороту большевиків від Чорного моря. 30. серпня здобуваємо Київ, але підступний напад денікінського війська й небажання командування нищити столицю боєм в неї, примушують нас залишити Київ і повернути фронт на південь — проти нового ворога, що, спираючися на Антанту, хотів лише використати наступ нашого війська на Київ, не визнаючи самостійности України. В міжчасі південна большевицька група використовує розкиданість київців у Головнівська й відкриває собі шлях на Христинівку й далі на північ у коридор, що повстає між українським і денікінським військом. Виснажена Вапнярська група вже не всилі затримувати ворога, але підходять Запорожці й розпочинають наступ на Балту. Успішний спершу наступ заламується, не витримують бригада У. С. С. і київці на Бузі; починаються знову вперті бої за Вапнярку. Відчувається брак активности з боку Галицької Армії, наступає новий внутрішній вибух — У. Г. А. переходить на бік Деникіна. Сильний тиф десяткує Армію, позбавлену ліків і теплої одежі, морози середини листопада збільшують втрати. Відворот на Могилів і Проскурів; арієрґард — Запорожці. Новий внутрішній вибух-повстання Волоха — знову зменшує боєву силу Армії, що після останнього впертого бою у Староконстантинова, досягає трьохкутника Н. Миропіль—Любар—Шепетівка. Знову критичний момент, як і в травні-червні, але Армія ще раз дає доказ безприкладної відпорности — починається нова сторінка її історії — Зимовий Похід.

6-го грудня, докінчуючи підчас руху переорґанізування, Армія кидається в коридор між червоними й білими москвинами й виходить в запілля білих. Пять місяців оперує вона на ворожих тилах, перерізуючи Правобережжя з Волині до Херсонщини, переходить і на лівий берег Дніпра — на Полтавщину. Вона руйнує запілля Деникіна, що починає котитися до моря, підносить дух населення та відпорність його проти червоних, орґанізує на місцях владу У. Н. Р. і своєю чинністю стверджує, що Нарід Український не визнає ані червоних, ані білих окупантів і не припиняє з ними боротьби.

Вже всім відомі ті жертви, що понесло військо, яке оперувало без бази, тримаючи при собі все, що чинній армії необхідне, здобуваючи зброю та вогнеприпас від ворога й возячи при собі ранених та хворих. Найбільший з боїв — за Вознесенське, що дав війську переправу через Буг і базу із зброєю та матеріялами та відкривав шлях до Одеси, але командування, маючи відомості про угрупування нашого війська в районі Могилева і про намір Галицької Армії відірватися від спілки з червоними, повертає на північ. Після впертих боїв у Вапнярки й Мясківки Армія зеднується 5. травня 1920. р. у Ольшанки-Писарівки з частинами 3-ої дивізії. Після 152 діб перебування в боєвій готовості (з них — 50 днів боїв) Армія готова продовжувати боротьбу.

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИЙ НАСТУП І ВІДСТУП.

Ще перед тим (25 квітня) розпочався наступ польських армій разом із 6-ою та 3-ою дівізією. Заскочені цим наступом, москалі не ставили впертого опору, залишаючи силу майна та полонених. 7. травня зайнято Київ; спільний фронт проходить від Яруга (на Дністрі) на Липовець, Скфиру, Білу Церкву до Трипілля й далі Дніпром до Припяті з передмостовою заслоною в Дарниці. Напружено працює військове міністерство над орґанізацією армії, що має вкінці 6 стрілецьких, 1 кулеметну й 1 окрему кінну дивізію, та над її поповненням (6 запасових бриґад).

7 червня червона кіннота, після трьохденного бою, прориває польський фронт на південь від Сквири й наступає на Бердичів. Починається відворот від Києва. 6-а дивізія діє в складі 3-ої пол. армії і між 20. і 31. серпня боронить Замостя. Дієва Армія затримує ворога на берегах річок Русава, Мурафа, Лозова, Збруч, Серет і Стрипа. В ніч з 3. на 4. липня червона кіннота проривається через фронт 12 пол. див. і простує на Проскурів. Під Чорним Островом потяг 1-го ген. квартирмайстра оточений ворогами. Полк. Мишківський орґанізує оборону й відбиває напад, але, ранений кулею, вмирає в Тернополі.

Кіннота Буденного в дальшому наступі простує на Львів. Відділи її 18—19. серпня перериваюсь залізницю зі Львова на Станиславів і Стрий. Дієва Армія тратить боєвий звязок з армією польською і відходить, згідно з директивою, за Дністер, по якому й займає фронт 24. серпня. До Армії повертається 6-а стр. дивізія. Намічається плян виходу на лінію середнього Буга з оволодінням Винниці, Жмеринки й Вапнярки.

В ніч з 14. на 15. вересня форсуємо Дністер в районах Городенки, Нижнева та Єзуполя й розпочинаємо наступ: праве крило — вздовж Дністра, ліве — на Проскурів-Винниця. Ввесь час ломимо ліве крило ворога, що змушує його до хуткого відвороту. Лише на лінії Камянець-Проскурів він починає ставити впертий опір. На 19. жовтня Армія виходить на фронт Яруга, Шаргород-Лідинка, де й зупиняється примусово — бо приходить польсько-совітське завішення зброї.

В тилу Армії йде гарячкова праця: мобілізація, закуп коней, урухомлюються фабрика й шкіряні робітні, реперується зброя. Гостро відчувається брак рушниць і набоїв (американські рушниці прибувають до Волочиська напередодні відвороту за Збруч).

Наступ намічається на 1., але відкладено на 11. листопада. Армія поділена на 3 ґрупи на фронті й армійську резерву. 1-го листопада між 7. і 8. годиною ранку, червона піхота прориває фронт правої ґрупи (3-а залізна й 1-ша кулем. дивізія) в районі Березовки, а кіннота простує на Могилів і Лучинець. Після кількох контр-наступів частини Правої й Середньої груп відходять до одного переходу. На другий день переходять частини Середньої ґрупи, армейська резерва і Ліва ґрупа. 5 діб точаться вперті бої, збивають ворога, захоплюють полонених і здобич, але 15. листопада ворог проривається й у Деражні. Резерви вичерпано. Намічено відхід на лінію Сатанів—Чорний Острів—Миколаїв, на якій Армія й осереджується 20. листопада. Ворога затримано, але він проривається через звільнену польським військом демаркаційну смугу в районі Миколаєва; кіннота його простує на Волочиська. В таких умовинах Армія примушена перейти за ріку Збруч, що й сталося 21. листопада під захистом кінних частин, що ввесь день відбивають навалу ворожої кінноти. 12-добова листопадова операція закінчується...

Кампанію 20. року, що ведена була спільно з польським військом на підставі квітневої умо-

ви, Армія У. Н. Р. розпочала зараз по закінченню Зимового Походу. В часі відвороту вона стримала наступ лівого ворожого крила і дезорганізувала його контр-наступами, а потім — наступом від Дністра. Але залишена на власні сили, не могла зробити неможливого — пополати ворога, в багато разів сильнішого числом і матеріяльними засобами. Своїми чинами вона ще раз ствердила волю свого Народу до незалежности й залишила рідну землю, не схиляючися перед окупантом. Бо, як висловився Данте, „Ліпше під голим небом думати про вищі правди, ніж без чести повернутись до Батьківщини“...

НЕМА ЛІНІЇ МІЖ УСПІХАМИ Й НЕВДАЧАМИ.

З цього схематичного нарису про хід подій визвольної боротьби можна лише приблизно уявити собі той багато разів перехрещений тернистий шлях Армії У. Н. Р., який перейшла вона, намагаючись вибороти власну державу. Рясно вкритий лицарськими могилами цей шлях до волі. Зробити в ґазетній короткій статті поділ подій на найбільші перемоги та найбільші поразки, себто тих подій, що більша частина їх ще не досліджена науково, покищо дуже важко та й ризиковно, бо інколи дуже ефектовні успіхи з вімкового погляду менше варті від ніби незамітних; бувають теж невдачі, при яких всетаки великою славою вкривається армія.

Українська Армія ввесь час мусіла орґанізуватися підчас боїв або маршів, мусіла здобувати собі боєм зброю, муніцію, ліки, одяг. Без віри в перемогу вона булаб розторощилася ще в літі 1919 року, коли її притиснули — з двох боків — до Збруча, або восени — в Любарському трьохкутнику. Армія, що майже цілий 1919 рік (11місяців) мала або бої або марші (відпочинок за цей час на кілька день був максімумом того, що мали частини) найшла сили для нового напруження — 5-місячного Зимового походу, а зараз після нього — для кампанії 1920 року. Тому та Армія дала все, що може дати військо. Тому, беручи ще під увагу, що на боєвих чинах ввесь час заважували два чинники: моральний — комуністична зараза та авантурницькі виступи, що були часто безпосередньою причиною руйнації фронту, та причина матеріяльна — брак відповідного забезпечення війська, годі переводити точну лінію між поразками й перемогами. Коли взяти, наприклад, за найбільшу поразку — листопадову операцію 20. року, то треба отверто признати, що Армія, в її ситуації в дні 10. листопада, була призначена на загибіль і це вже випадок, що перший прорив був зроблений на фронті правої ґрупи. І чи не було фатальним, що прорив випав якраз на фронті 3-ої залізної дивізії, що на цьому напрямку в 1919 році ввесь час била ворога аж до Вапнярки-Рибниці, а в 20. році після вдалого прориву з Городенки пройшла переможно вздовж Дніпра до Мурафи? А в 19 році похід Запорожців на Проскурів, Винницю й Київ чи не залежав також від боєвих чинів сусідів (корпусу Січових Стрільців і Галицької Армії, Київських повстанців у Жмеринки й 3-ої дивізії у Вапнярки-Рибниці)? А невдачі Запорожців 19. р. під Проскуровом або під Балтою чи не були залежні від невдач інших частин, а дальший відворот від Вапнярки — від виходу з гри галицьких корпусів? Тому можна ствердити, що в тих випадках, коли „обстанова, що панує на війні“, бувала для нас не найгіршою, а мала й корисні умовини, то перемога приходила на бік нашого війська, а тому не нам, учасникам боротьби, кваліфікувати, які з них були найбільші. Залишимо це обєктивним дослідувачам майбутнього й будемо вірити, що коли стануть до бою за волю молоді борці, хай зустрінуть вони на свому шляху більш сприятливі умовини. Тоді, коли вони виявлять не менший ступінь зусиль в майбутній боротьбі, ніж борці 1917—21. р. р., то конечна перемога нашого війська буде забезпечена й відпаде потреба шукати поразок та їх причини, бо переможців не судять“.

17. травня 1937 р.

ДАЙТЕ ДОКАЗ, ЩО ПАМЯТАЄТЕ ПРО ІНВАЛІДІВ У.Г.А.!

В. ЗМІЄНКО,
ген. штабу ген.-хор.

Позитивні й неґативні сторінки отаманії.

У нашій визвольній боротьбі чималу ролю грали т. зв. „отамани“, чи то як проводирі народніх мас, чи просто як командири створених ними таки партизантських військових відділів.

Ріжні були ці отамани, ріжні мали політичні погляди та підготову, ріжну національну свідомість, ріжну кваліфікацію військову, ріжні адміністраційні таланти та більшу чи меншу популярність серед населення.

Одначе треба безсторонньо признати, що „отамани“ своєю партизантською діяльністю залили багато сала за шкуру московським большевикам, яким спричинили чимало страт та попсули багато плянів. І хоч остаточно большевики перемогли їх і силою і всякими хитрощами, то проте „отамани“ частогусто полишили по собі в народніх масах добру память оборонців народніх прав.

Було їх чимало та гуляли вони по цілій Україні. І був час, коли окупанти большевики сиділи лише по містах, навколо яких бурлила селянська стихія під проводом ріжних отаманів. Був момент у травні 1919. р. коли большевики опинилися перед загрозою втрати цілої полудневої України і то завдяки акції отаманів та їхніх організацій, бо Армія УНР, яку вони (Григоріїв, Тютюнник і ін.) зрадили перейшовши до большевиків, — в той час переорганізовувалася в Галичині до нового наступу.

РІЖНИЙ ПІДХІД ДО ОТАМАНІВ І ОТАМАНІЇ.

Така мішанина сумних і славних чинів народила і в нашому громадянстві ріжноманітний підхід до отаманів. З одного боку чуємо захоплення їхніми геройськими подвигами, з другого — різке їх осудження, як елементу деструктивного, навіть погірдливе окреслення їхньої діяльности назвою „отаманії“, як ніби то якоїсь хороби. І ця назва „отаманія“ широко спопуляризувалася серед нашого громадянства та набрала поняття немов психічної недуги, яка розкладала молодий український державний організм, та якої представниками були люди, що навіть часто нічого спільного з військом не мали і не мають. Ця недуга проявлялася (така загальна думка) в небажанні підпорядковуватися наказам згори чи загальним постановам, через бажання за всяку ціну самому проводити й наказувати, без огляду на обєктивні дані. Словом, амбіція, жажда влади і признання самого себе найціннішою одиницею, яка одна тільки може знайти відповідну розвязку в даній ситуації.

Мимохіть виринає думка, що й у невійськовому українському житті, серед громадянцивілів находимо познаки тої самої отаманії та отаманів; виходилоб, що заразки цієї недуги належать немов органічно до української вдачі. Ріжниця між цивільними та військовими нашими отаманами хіба у тому, що військові отамани всеж уміли поривати народні маси до збройних виступів, наражували самі своє життя та накладали головою і хоч часом виламувались з послуху, чим псули оперативні задуми, то проте частогусто переводили блискучі партизантські операції.

Розглядаючи діяльність отаманів та ціле явище отаманії під кутом зору регулярного військовика, звиклого до певної військової системи, до дисципліни, до виконування наказів згори, свідомого, що вояк у військовій машині є лише шрубкою, від якої інколи залежить функціонування цілої машини, — з цього погляду отаманію мусимо — очевидно — осуджувати, як небезпечну хоробу військового організму. Бо „отаман“ був сам для себе і для підлеглих найвищою владою і ніяких наказів, хоч би і від Головного Отамана не виконував, оскільки вони не відповідали його замірам та переконанням. Отаманія як заперечення дисципліни, основної підвалини регулярної армії, це в історії українського війська найсумніша сторінка.

Зате, коли розглянемо отаманію 1917/21. рр. в розумінні ширшому, скажемо в розумінні певної суспільно-організаційної праці отаманів поміж населенням, активізації того населення, збройних зривів у ворожому запіллі, призвичаювання села до зброї та активного спротиву окупантові, то тут мусимо ставитись з належним признанням до їхньої праці на цім полі.

МАХНО І ГРИГОРІЇВ.

Пригадаймо хоч би діяльність таких, без сумніву негативних, з погляду визвольної боротьби типів, як отамани: Махно та Григоріїв. Перший мав цілу літературу, присвячену його методам боротьби, організації його військових відділів, введенню нових тактичних ходів і т. п. А вже щодо його хисту зривати маси проти їх гнобителів чи то червоних чи то білих москалів, чи окупантів німців — про це не може бути суперечок.

Другий отаман Григоріїв, зумів зорганізувати в південних волостях кілька полків, з якими лякав навіть війська переможної антанти і дуже причинився до залишення ними Одеси в 1919. р.

Інша річ, що його військова організація була побудована на гнилих моральних засадах (кожний вояк мав право везти до дому здобич у вигляді мануфактури чи грошей і навіть сам Григоріїв роздавав селянам „зареквіровану“ по приватних крамницях мануфактуру) і тому вона не могла ставити довшого спротиву в боях, в імя

якихось ідеальних цінностей, що їх ніяк не можна було виміняти на дзвінку монету чи мануфактуру. Обидва ті отамани не мали на оці національного визволення України. Махно мріяв про соціяльну перебудову на засадах анархізму, Григоріїв не мав ніякої державницької програми. Однак, як свідчать деякі нові воєнно-історичні матеріяли, вони були не від того, щоб стати першими особами і в українській державі. Були типовими представниками отаманії, від якої нарешті й загинули.

Але пригадаймо також і таких отаманів-патріотів, які крім соціяльної перебудови України мріяли і про національне її визволення, як ось Зелений на Канівщині, Волинець на Гайсинщині, Заболотний на південному Поділлі, Щепель на Летичівщині, Чучупака на Холоднім Яру, Соколовський та його сестра на Радомишлянщині і т. д. і т. д. І мусимо їм признати — навіть Зеленому, який іноді збочував з національно-незалежницької лінії, — що всі вони вміли внести фермент в маси, вміли й опановувати розбурхану нар. стихію даного району і скермувати її на збройні виступи проти москалів, відтягаючи цими своїми виступами багато ворожих сил, які інакше булиб спрямовані на фронт проти Армії УНР. У цьому їхня безперечна заслуга.

УКРАЇНСЬКІ ПОВСТАНЦІ ТА ДОНСЬКІ І КУБАНСЬКІ.

Часто закидають отаманам, що вони не поступали так, як повстанці — донські та кубанські, які повстаючи, лучилися в сотні, полки, а потім на приказ Військового Отамана зводилися в дивізії і навіть корпуси. Кажуть, що колиб усі отамани на Україні так лучилися, то Армія УНР вже на початку 1919. р. могла би викинути большевиків поза границі України. Всі ці закиди належать до сфери побожних бажань і мають наскрізь теоретичний характер, бо поминають основний момент: уклад життя кавказьких козаків та корінного українського населення. Козаки мали у своїх станицях змілітаризований уклад життя, мали військово-адміністраційну самоуправу, цілі їх покоління відбували військову службу в одному чи двох тих самих козачих полках. Повстаючи, вони збиралися в сотні, дивізіони, творили свої давні полки, в яких старі

ГАЙНРІХ КОЙТЦ.

НАСТУП.

(Фрагмент із німецької повісти „Світе тихий, краю милий...“).

На півдні загострився бій. Росіяни стягнули до Канева відділ добровольців. Аж до пополудня вели відділи залізничників, що мали наступати на Київ, завзяту боротьбу серед великих втрат по обох боках. Ґенерал Юнаков, що сам приїхав обговорити становище з отаманом, спрямував остаточно Ткаченкових козаків на південний фронт і стягнув поквапно новоутворені частини стрільців, що ще два дні тому стояли під Рокитном. У 4-ій пополудне становище на півдні все ще було неясне і день кінчався.

На щастя бій на середущих фронтових відтинках затихав, росіяни відступали аж до околиці міста і копали запопадливо окопи; добровольці-селяни очищували передмістя, за яке пішов бій, хата за хатою і підготовлялися до сну. Ґенерал Юнаков уважав за можливе два полки стрільців, які підтримували звязок з північчю, стягнути із фронту і кинути їх на південь. Панцирні авта грюхотіли, вантажні авта мчали в темряву з примарним гуком. Між димом і мрякою здіймались на обрію яскраво червоні полумяні язики. Отаман наказав своїй сотні сісти на коня і вони почвалали навпрямки на загрожений південний відтинок.

Щораз ближче чути було гомін боротьби. Полковник Бубела виїхав наперед і приніс тривожний звіт. Росіяни боронилися завзято, щораз сильніше напирали на українські позиції, залізничники мали великі втрати. Від крилового удару російських добровольців, яких стягнули зпід Канева, — три сотні щезли, якби зжаті, — девять скорострілів пропало.

Саме тут Ткаченкові козаки зупинили наступ. Але була ще й інша небезпека: московські канівські добровольці на чудових конях щезли нараз, якби сутінки їх проглинули. Поза Дніпром ішов якийсь таємничий бій. Українці не могли там бути, але сам Ткаченко признавав, що там щось не в порядку. На темнавому східньому небі видко було на кілька миль заграву від хат, що горіли і над рікою гуділи вряди-годи сальви крісових вистрілів.

Коли отаман приїхав до полковника Ткаченка, що розтаборився серед обстріляної гущавини, ішли саме ново приїзжі українські стрільці до наступу широким фронтом. При світлі кишенкової лямпи пояснив полковник отаманові кількома словами загальне становище. Найгірше було те, що відділи залізничників майже були непридатні до бою. Росіяни засіли міцно в селі, два гнізда скорострілів прикривали їх крила і була небезпека, що всякий наступ переміниться в непотрібну криваву купіль. Ткаченко був проти того, щоб стрілецькі відділи наступали, але людей не можна було стримати. Симон Безручко хотів видати наказ спинити наступ, але було запізно. Вже цокотіли з чіткою докладністю московські скоростріли. Стрільці, що досі тихо посувалися облогом, кинулися туди і відкрили вогонь. Крики й зойки злилися із збройним гамом. Одну хвилину вагувався отаман, чи не припинитиб бою, але-ж завтрішній день міг тільки погіршити положення. Не було ради, сотні мусіли пробити собі дорогу.

Без шелесту посувалися Отаманові козаки вперед, три ручні ґранати за поясом, четверта впоготові в спущеній руці. Петро Бубела провадив перший десяток. Та ось стрілецька розстрільна, козаки попадали на землю. Шепотом розпитував Петро стрілецького поручника Василя Сопотницького про становище скорострілів. Василь дав відповідь, показав своєю здоровою лівою рукою околицю і сам поповз із ним якийсь кусок уперед. Праворуч простягалося село, звідки москалі безупину стріляли на стрільців. Так просто здіймалися у невиразному вечірньому світлі замазані обриси розбитого млина. „Недалеко відтіля“, думав Василь, „кучкують скоростріли в неглибокій кітловині“. Ворога не було видно.

Захований за кущем ліщини, якої останні листки сухо шелестіли, Бубела випростувався і впялив зір в півсутінки. Нічого. Обережно поповз двацять кроків набік і вистрілив навмання. Зараз почали цокотіти скоростріли, кулі пролітали недалеко понад ним. Дуже поволі продирався десяток крізь сніг. Перед селом стрілянина стала знову нагальніша, московські скоростріли на другому боці села скважно працювали. Отаманові козаки наготовилися. „Три скоки вперед“, „назад“ і „бий!“, передавали один одному дальше. Важко віддихаючи чекали знаку.

Петро засвистав перед себе — модну воєн-

підстаршини мали авторитет військовий, насичений ще родовим та станичним. Мали вони вповне від дитинства та з роду в рід почуття доцільности дисципліни. До тогож знали один одного і в військової служби і як земляки-станичники, мали під рукою підстаршинський командний склад, а часом навіть і старшинський. Мали військову рутину, військового духа, військові прикмети.

Зовсім інакше виглядав уклад життя українського населення після 200 літньої праці москалів над деформацією його духових питоменностей. Військова служба в російській армії під національним оглядом була чужою школою, куди „погнали" і яка калічила навіть його мову; в неї він не мав „своїх" частин, після перебування в неї інколи він зовсім русифікувався. І цьому населенню більш зрозумілі були соціяльні вимоги від національних, а пробуджена в час революції свідомість не була ще настільки міцною, щоб перекреслювати межі волости чи в найліпшому випадку — повіту. Пірвати цю масу до зброї можна було лише гаслами соціяльними під національним сосом і то на короткий час, а скермувати найбільше проти повітового міста і звідки йшли всі скорпіони на село у вигляді податків, реквізицій і т. п., та проти тих військових відділів, що безпосередньо реквірували, бешкетували та арештували.

Тому то військова органівація отаманів мала своєрідний характер. Назагал беручи вона складалася з отамана зі штабом, і кадри, до якої належали найбільш войовничі свідомі та вільні від праці елементи. Часто-густо цей відділ мав свою сховинку в лісах чи багнах, розкинувши розвідчу сітку по цілій окрузі. Решта населення займалася своїми щоденними справами аж до часу небезпеки, коли все воно або частина скликалось на місце збірки, озброювалось, спішно ділилось на сотні, курені чи навіть полки, яких командирами ставали люди з отаманської кадри і йшло на відсіч чи в наскок на ворога. Після переведеної операції, знищивши ворога або викинувши його поза границі своєї округи, це імпровізоване військо знову розходилося. Лише після кількох успішних операцій народжувалося почуття „нашої" сотні, „нашого" куреня. Тільки тоді отаман авансував зі становища ватажка юрби на щабель командира частини чи навіть одиниці, зложеної з кількох родів зброї. Але таких випадків було мало.

У районах, охоплених організацією Вільного Козацтва, як на Звенигородщині, Черкащині, почасти на Єлисаветщині, як рівнож у Зеленого, ця організація виглядала трохи краще, але назагал можна її окреслити як початкову військово-міліційну систему, пристосовану до оборони своєї округи.

І не дивниця, що отаман, організувавши оборону даної округи, залишався в ній, вичікуючи підходу Армії УНР, бо як свідчать факти, кидаючи свою округу та залишаючи її без оборони, він втрачав на своє значіння проводиря і наражався на дезерцію своїх підлеглих, яких національна свідомість ще не виходила поза оборону власних хат.

І коли всетаки український нарід виявив таку подиву гідну войовничість в обороні своїх пра і землі, то це треба приписати тому підсвідомому, що він одідичив від прадідів та ось тим отаманам — енергійним, відважним одиницям, які його будили, організовували та провадили до бою.

ПРОМИНАЮЧЕ ЯВИЩЕ ОТАМАНІЯ.

Укінці 1918. і в першу половину 1919. р. багато було на Україні самозванних отаманів, але постепенно якось вони щезали: одні ввійшли в рямки регулярної військової боротьби, інші загинули. І вже в 1921. і 22. рр., коли армія УНР опинилася за кордонами батьківщини, всі отамани самостійно провадять боротьбу з московськими окупантами та своїми зрадниками.

Отже, коли слушний є строгий осуд таких отаманів як Махно, Григоріїв, Божко, Волох, що або зраджували ідею національного визволення для особистих амбіцій або для соціяльних доктрин, чи своїми сепаратними виступами руйнували молодий організм Армії УНР, — остільки теж мусимо шанувати тих отаманів-патріотів, які в імя незалежности України виконували помічну ролю для армії.

Вони були самородками, висувальцями українського народу, виявом його живлової сили, і коли робили помилки, то не зраджували своєї нації та накладали головою у боях з ворогом нації. Червоні москалі назвали шлях отаманів „шляхом зрадництва і авантур". Вбачаємо в цьому найліпше свідоцтво того, що отамани патріоти добре прислужилися національній справі.

В травні 1937.

РОМАН КУПЧИНСЬКИЙ.

На смерть товариша.

І ЗНОВУ КРОВ, ГАРЯЧА КРОВ
ЗРОСИЛА РІДНИЙ КРАЙ.
ВЕСЕЛИЙ ВЧОРА ЩЕ, ЗДОРОВ.
А НИНІ — УМИРАЙ.

ЩЕ ВЧОРА ЛИВСЯ, МОВ РІЧКА ТА,
БАДЬОРИЙ ГОРДИЙ СПІВ,
А НИНІ ЗСИНІЛИ УСТА
І ГОЛОС ЗАНІМІВ.

ЩЕ ВЧОРА СЕРЦЕ БИЛО В НІМ,
ЛЕТІЛИ РОЇ ДУМ,
ДЕ РІДНІ ЛЮДИ, РІДНИЙ ДІМ.
ПОЩО? ХІБА НА ГЛУМ!

ЩЕ ВЧОРА МРІЇ ЗОЛОТІ
СНУВАЛИСЬ В ГОЛОВІ,
А НИНІ, НИНІ — МРІЇ ТІ
ЛЕЖАТЬ ОТТУТ, В РОВІ...

ПРОЩАЙ, ТОВАРИШУ! ПРОЩАЙ!
ТИ ЗГИНУВ ЯК ГЕРОЙ,
ПРИЙМЕ ТЕБЕ ТВІЙ РІДНИЙ КРАЙ
НА „ВІЧНИЙ УПОКОЙ".

1915

ну пісеньку. „Бий!" — крикнув він раптом, всі одинацять підскочили, три хвилини пізніше шугнув угору тріскотливий сніп вогню і погас. Прилягли до снігу і чекали. Ціла вічність. Тепер. „Так-так", відізвався якийсь скоростріл близько перед ними. Раз. Бубела засікнув з затисненими зубами. „Оце штука", муркнув. Рамя кровавило. У тій самій хвилині відізвався другий скоростріл, козак біля полковника простягнувся і зітхнув востаннє. Найвища пора на другий відступ. Москалі мовчали. Звідкілясь доходив важкий стукіт. Стріляючи і з лайкою рванули стрільці попри отаманових козаків, поручник Василь докладно уважав. Минули. З одним убитим і пораненим полковником повернулися всі девять до Ткаченкового гущавника. Довкола млина розгорівся нагальний крісовий огонь.

Коли пів години пізніше другий відділ Отаманових козаків наступав на інше скорострільне гніздо, попали вони в пастку. Праворуч і ліворуч рова підсунулися московські стрільці. З того десятка людей Бубели ні один не вернувся. Не вважаючи на жахливий біль в рамени полковник зараз кинувся за ним.

І тепер теж щось бракувало, але ввесь фронт заметушився. Від млина напирали тепер стрільці аж до краю села. Петро Бубела придивлявся з похмурим вдоволенням, як москалі були приневолені через цей наступ відтягнути своїх найкращих стрільців і скорострілів. Він хотів наступити їм на пяти, але москалі були обережні. Полковник ще раз утратив чотирьох козаків і зараз після цього наказ Ткаченка відкликав його та його людей.

Бій на південному фронті Києва тягнувся до пізна вночі. Десь по одинацятій годині виринув на обрії місяць. Москалі боронили кожної хати. Коли вони дістали підмогу з міста, вони зважилися навіть на випад; полковник Ткаченко мусів яко мога швидко опорожнити гущавину. Поза рікою було тихо від кількох годин.

Петро Бубела робив божевільні пропозиції. Він накипів люттю. Найрадше він кинувся би із своїми козаками в ріку, щоб обійти село. Він мусів послухати наказу Ткаченка і бурмотів. Досить крови. Полковник навіть стягнув лінію перед зруйнованим від обстрілу млином.

— Дві години спокою, трохи холодної крови, мої панове. Місяць світить іще в четвертій теж.

Під бідненькою повіткою сидів Отаман із своїми двома полковниками на коцах стягнених з коней, на снігу. Ніч була спокійна і хоч небо було прозоре — не було дуже холодно. Ткаченко підспівував. Петро Бубела щось бурмотів під носом і рисував у свому записнику один нарис за другим. Врядн-годи постогнував і рвав перевязку. Отаман думав про запорожців, линув назустріч завтрішньому дневі і здригався від холоду та вичікування. Тут і там блимнула папіроска, вояки проходили мимо шепочучи.

Коло другої години вночі село ожило. Полковник Бубела підскочив і побіг уперед. Двацять хвилин пізніше вернувся він без віддиху: „Москалі відступають!" Усі бігли вперед, за одну хвилину фронт рухався, стрільці та залізничники перерізували поле з наїженими багнетами. Ні стрілу. Добігли до краю села. Ні стрілу. Нараз за селом, там, де на київському шляху, яким відступало військо, розсипалися останні хатини, заклекотіла скажена стрілянина, урвалась і знову вибухнула з новою силою.

— Це не на нас — сказав Ткаченко.

Сотня козаків стояла збитою лавою при вході до села довкола Отамана. Огонь замовк так само несподівано, як вибухнув. Сільською вулицею мчав самотній верхівець і вимахував крісом. Полковник Бубела підніс пістолю.

На десять кроків перед отамановими козаками зупинився кінь.

— Свій — чути було голос. Жінка. Козаки мимохіть розступились, Отаман виїхав незнайомій жінці назустріч. Він пізнав її якстій, випрямився на сідлі і поздоровкався.

— Дарія Мартос — сказав теплий альт. — З вісімдесяти жінками, з Полтавщини.

Симон Безручко мусів сміятися. Чи москалі знали про те, що вони втекли перед вісімдесяти жінками, після того, як дві сотні залізничників, стрільці, навіть отаманові козаки майже скупалися у крові при наступі на них? Він простягнув руку і стиснув сильно дрібні, дужі пальці Дарії.

При місячному сяйві вона виглядала дуже блідо і нервово відкинула взад свою ясноволосу голову.

Перекл. о. б.

Літературна сторінка.

Як прийняли українські поети вибух світової війни?

Вибух світової війни не був для українців ніякою несподіванкою, одначе її проголошення в літі 1914 р. застало українську суспільність розгублену. Оця розгубленість, скріплена ще переможним походом російської армії на Галичину і несподійною поразкою німців над Марною, є одною з найхарактеристичніших рис української поезії в початках війни. Удар був засильний, і поети подались під його тягарем. Друга характеристична риса — це воєнний зміст тих поезій. Властиво є тут тільки спроба дати воєнну тематику, але це в цілому вийшло зовсім невдатне. Із воєнного змісту виросла теж окрема ідеольоґія: в Австрії — українська з виразними і маніфестаційними симпатіями для осередніх держав та ненавистю до Росії, в Росії — подекуди з російською орієнтацією. В тому було багато офіціяльної, урядової фразеольоґії, але не забуваймо, що нпр. з Австрією були звязані теж деякі українські пляни на майбутнє. Воєнна тематика повинна була створити окремий поетичний стиль. Але тут особливо не дописали українські поети. Маючи за собою доволі розвинену поетичну форму і трафаретну вже фразеольоґію для виразу устійненої і вже трафаретної ідеольоґії, вони не творили на тій основі нічого нового, але піддались традиціональній формі та фразі і тільки долучили до них зовсім механічно новий воєнний зміст.

Передова роля в тій воєнній поезії припала поетам із „Молодої Музи“ та „Української Хати“. Як вони самі почували себе в ролі воєнних поетів, це посвідчають найкраще слова одного з них, П. Карманського: „Наш творчий дух... не міг, покищо, зважитись на вислів пережитого та відчутого і тільки непевними пробами проявляв свою реакцію на нові події... Ба, навіть ще й нині, по упливі року нечуваних потрясень, які переживає особливо українська душа, наша творча думка не зазначила свого існування нічим замітнішим, не скажу вже епохальним. Або за слаба вона на такий подвиг, або... покищо, не всилі обняти величі нових подій і в них вжитися та їх відчути. А зрештою — з винятком одного О. Маковея, що бере участь в кампанії, ані один з наших письменників не мав нагоди заглянути жаху нинішньої катастрофи в очі.“

А „хатянець“ Григорій Чупринка так реаґує на воєнні події в поезії з багатомовним написом „Без злости“:

„Скрізь бурі і крики на площах гучних,
Всі славлять і Марса й Мамону,
А в мене так тихо! На струнах моїх
нема відгомону.“

Отже — втеча від життя і шукання абстрактної, в дійсності пустомельної краси поза людиною. Так кінчиться шумна фразеольоґія, без життевої правди. А це життя йшло і — яка траґедія! — смертю самого Чупринки заперечило таку поезію (його пізніше розстріляли большевики). Другий визначний поет із гуртка „Української Хати“, О. Олесь, відчуває виразно, що воєнна хуртовина несе новий час, але не має відваги назвати воєнних подій властивим імям („Кохайтесь в шумі чарівнім“) та кінчить безсилим: „І ждіть ясної долі“ з перестарілим дефетистичним образом України („Так і ти, Україно, лежиш у труні“). Не помогло Олесеві й те, що він сягнув до добре випробованих засобів своєї творчости зперед війни, стилізуючи під народню пісню поезійку „На чужині“. Вірш поплив гладкий і звучний, але вражав своїм розніжненням і закинутою вже лексикою здрібнілих слів.

Подібно, як ті два, співають теж інші придніпрянські поети, нпр. Ів. Шокодько, або Олена Журлива і Людмила Старицька-Черняхівська — обі поетки розпачливого суму.

Дещо ширше підходять до воєнної справи галицькі поети „Молодої Музи“. Петро Карманський реаґує живо на воєнні події. В його поезіях велика ріжнородність воєнних мотивів. У пребагатому калейдоскопі вмів він відтворити воєнні події. Поетовий задум і сині вражає своїм багатством. Одначе поетичний вираз, спираючись зовсім на розроблених уже зразках, не вмів відновитись — і воєнна поезія Карманського не викликує глибшого враження. Диспропорція між великою темою і неспівмірними поетичними засобами розбила навіть такого визначного поета, яким є без сумніву Карманський. Його вироблений вірш вистачає для змалювання сумних настроїв, але для нових воєнних подій він навіть не може знайти своєї власної форми і позичає її у Франка, коли нпр. у циклі „Кривавим шляхом“ хоче передати шостистопним ямбом Франкових „Каменярів“ бурхливі воєнні події. Всі ті поезії пронизує ненависть до Москви — словний гнів, що переходить у трафарет. Поет подекуди тратив міру і ставав у фальшиву позу, що нищить його поезію, нпр.:

„І лев збудився, встав, згадав минулу славу
І, задивившись в даль, грізну прибрав поставу...“

Рідко вдаються йому боєві образки, бо автор мовби спиняв дієву силу, знаходячи на нові події старі фрази або стилізуючи їх під стару мову — замість творити нову мову.

Богдан Лепкий стає ще в серпні 1914 р. виразником тих бадьорих настроїв, що опанували галицьких та буковинських письменників у перших воєнних днях. Тоді він творить поезію „Два голоси“ з початковою фразою:

„Чи чуєте підземний стон?
Ломіть кордон, ломіть кордон!“ —

що стала навіть улюбленим гаслом; тоді він пророчив захоплено, що „кордонів жадних не буде“ і кликав:

„Через кордони, ген над Дін...
Веди, веди нас, Славо!..“ („Голос надії.“)

Але коли Лепкий опинився в ролі втікача-емігранта, він повертається на свої давні позиції. Він ще й далі залишається майстром у сумовитих згадках про родинні свята, йому вдаються поетичні парафрази Шевченкових слів, його поезія знаходить себе у розспіваній строфі, повній звучних ефектів:

„Спіть, хлопці, спіть! Спіть, хлопці, спіть!
Про долю-волю тихо сніть,
Про долю-волю вітчини —
Чи можуть бути кращі сни?!“
(„Тим, що упали“.)

Але такій пісні годі було схопити істоту воєнних подій, як це завважив уже Василь Сімович. Мягка, гуманна вдача Лепкого не могла достроїтись до брутальної війни — ненависть до ворога звучить у Лепкого чужими йому тонами. Це тільки тимчасова поза. Лепкий волів втекти у свій смуток, — туди теж тягне молодомузець Степан Чарнецький.

І може тільки один із поетів „Молодої Музи“, Василь Пачовський, приймив війну орґанічно. В поезії „Січовим Стрільцям“ говорить він просто, без зайвих фраз:

„А на себе буду плакать
Ревними сльозами.
З жалю, чом я був, Герої,
З Вами, не між Вами!“

Інше враження викликують вірші фронтовиків. Їх старше покоління репрезентує Осип Маковей, офіцер у фронтовому постачанні. Його погідна вдача, перенизана гумором, помогла йому задержати ту духову рівновагу, що позволяє навіть хаотичні події бистро обсервувати і передати їх простим вояцьким словом. Один із перших пізнав він у фронтовому ворозі, в російському салдаті — рідного брата — в імя високого ідеалу: соборности України („Брати“). Та скоро заглушує Маковей ті почини вояцької поезії вигідним квієтизмом. Із наймолодших фронтовиків Андрій Волощак, що осліп у бою під Любліном 1914 р., дає воєнну поезію, — може ще не високу, зате щиру і безпретенсіональну („З поезій осліпленого“). Та й він переходить на мотив бездільности.

Зате поезія Романа Купчинського „Нова пісня Українських Січових Стрільців“ старається віддати енерґійніший маршово-боєвий ритм:

„Ізза синіх Карпат
Чути ревіт гармат“ —

та згодом розпливається у співній ліриці більше мелянхолійного жаху, ніж енерґії. В його поезійці „Стрілецький гріб“ відчувається стилізація під лад Лепкого — не скрізь чути тут запаху окопів.

Друкувались усі згадані тут поезії по українських часописах зразу в Галичині і на Буковині, опісля на еміґрації у Відні від серпня 1914 по 1915 р.

Українська поезія у початках світової війни не відповіла своїм завданням — навпаки, насильна конфронтація з брутальним життям показала відразу нежиттєздатність чільних її елементів: розплаканого смутку та розмріяного естетизму. З воєнною стихією не вміла ця поезія дійти до ладу. Зате проза зуміла затримати свій рівень; висувається тут на перше місце воєнний репортаж, нераз із справжніми літературними прикметами.

Д-р Ярослав Гординський.

Повне видання творів Черемшини.

Марко Черемшина, Твори, повне видання за редакцією д-ра Євгена Ю. Пеленського, Том І., Видавництво „Ізмараґд“, Коштом кооперативи „Будучність“ в Тернополі.

Перед нами перший том повного видання творів нового співця Гуцульщини, видання, на яке здавна чекали всі, що цікавляться гарним письменством. З цього погляду Черемшина в нас щастя не мав ніколи. Перша збірка його новель, що появилася 1901. р. в Чернівцях, давно стала бібліоґрафічною рідкістю, два томики його оповідань, що їх видав у Києві (1929) М. Зеров, для ширшої громади було мало доступне вже зпочатку, а тепер уже загалом його ніде не дістанеш. До того, це видання було тільки вибором творів Черемшини, та ще й наслідком цензурних умов на Совєтщині має воно свій окремий характер. Видавцеві доводилось рахуватися з тими умовами, тимто деякі образки втратили багато з тієї свіжости й того кольориту, які такі притаманні творам Черемшини, й які додають їм своєрідної краси. Таким чином видання „Ізмараґду“ буде першим повним виданням Черемшининих новель, і вже в тому велика заслуга видавництва, що взялося за цю роботу.

Видавці розрахували все видання на три томи — і тут трималися більш-менш хронольоґічного порядку, не в тому розумінні, як автор писав свої твори (він майже ніколи дати написання твору не давав), а за часом видання. Таким чином до першого тому, який саме маємо в руках, увійшли всі новелі із збірки „Карби“, а далі: найдавніші проби пера Черемшини: оповідання „Керманич“ та „Нечаяна смерть“, і збірка т. зв. поезій у прозі п. заг. „Листки“ та дитячі оповідання.

До другого тому призначені післявоєнні новелі, до третього ввійдуть фраґменти ніде недрукованих іще писань та декілька літературно-критичних статтей про Черемшинину творчість.

Вже тепер можна сказати, що видання дуже дбайливе і гарне. Не тільки з назверхнього боку (папір, черенки, друк), але й із погляду чисто редакційного. Редактор видання, д-р Є. Ю. Пеленський, старався позаводити деяку одностайність у тексті, позводивши для своїх потреб перводруки, й навіть використовуючи, в міру потреби, рукописи автора. Для необзнайомлених із гуцульським говором пододавав пояснення слів — то власні, то на основі етноґрафічних матеріялів, а то й утягнув ті пояснення, що їх пододавали чи редактори Черемшининих творів, чи сам Черемшина, який робив їх на просьбу редакторів (сам він цього не робив, уважаючи, що це річ зайва, що читач повинен би знати й ту українську мову, що її вживають гуцули). Пояснення, здебільша добрі. Коли ж нераз вони не докладні, то це тому, що, здається, редактор не знає гуцульського говору від самих гуцулів, а з — книжок (біруватн — могти; скорнетиси — рум. слово — встати, не тільки будити зі сну; поперек — крижі, не — хребет; трачка — тартак, не тартакові роботи й т. д.). Відомо, що в гуцульській лексиці є багато румунських (потрохи й мадярських) слів, і для пояснень треба знати цю мову, бо тут важний кожний відтінок слова („плови“ йдуть — сильні тучі нависають, сильний дощ іде; путеря — не так сила, як міць, нераз — змога, могота, пазити — доглядати, нераз: стерегти; пацити — потерпіти і т. д.). Деякі слова пояснено більше разів (нпр., біруватн, путеря, ввакатиси), хоч це не вадить; куди прикріше вражає в переписуванні гуцульських форм: копилле (треба копилє, бо гуцули не знають довгих приголосівок у таких випадках, і так тут ніде довших не буває), але — дьндик, то знов — чесок, жель і т. д. це неконсеквенція, й то зовсім непотрібна, бо з фонетичних поглядів — не виправдана.

Та все це не вменшує вартости книжки й редакційної роботи. Коли ми це тут згадуємо, то тільки на те, що у другому томі такі дрібниці можна легко виправити.

Книжку прикрашує дуже гарна обкладинка М. Бутовича, виконана в гуцульському стилі.

В. Сімович.

СТОРІНКА БЕЗ ПОЛІТИКИ.

Клюб розкаяних злочинців.

Повстав він, очевидно, в Америці, в країні ріжних, найбільше чудернацьких клюбів та несамовитих товариств, Ку-Клюкс-Клянів і братств несподіваної смерти. Клюб, що про нього розписуються тепер всі американські часописи, поставив собі таку девізу: „Кожний злочинець може опинитись у таких умовинах, що дозволять йому сплатити довг та направити лихо, де його незавжди досягає карний кодекс".

ДОБРОДІЙ ПЕЙ.

Стюарт Джон Пей, австралійський ґенерал, що заложив й проводить цьому клюбові, заложив свої філії по всіх стейтах Нового Світа, а члени його організації називаються від його назвища — пеїстами. Осідком клюбу є Сан Франціско.

Ріжні раси, стани та декастерії людського роду перевуваються кожного дня крізь канцелярію на Вашінґтон-Стріт, де вісімдесяти-літній старець дає свої поради та вказівки.

ЗЛОЧИН З ПЕРЕД 10 ЛІТ.

Притокою до зацікавлення американської преси цим незвичайним клюбом стала історія у звязку із злочином, який тому 10 літ поруши́в був цілу Америку.

В арґентинському місті Баля Блянка мешкав тесля Михайло Короба, що 1926 р. дістав радісну вістку: він виграв на льотерії 24.000 долярів. Банк у Буенос Айрес запитав щасливця, чи гроші йому прислати, чи може сам він по них зголоситься. Короба повідомив дирекцію банку, що небаром сам приїде по гроші.

ЖАХЛИВИЙ УДАР.

Коли за чотири дні майбутній багатій зголосився до банку по виграш, довідався з жахом, що хтось уже заінкасував гроші, виказуючись льосом та документом на імя Михайла Короби. Виявилося, що льос, який мав Короба, був підроблений. Годі було дошукатися винуватця, тимбільше, що Короба усім знайомим показував свій льос в останніх днях, радуючись виграю. Зневолений та огірчений тесля, який мав у школах двох синів та доньку, так перенявся нещастям, що відобрав собі життя.

З того часу на хату Короби стало находити всіляке лихо: жінка померла з туги за чоловіком, донька набралася в школі заразливої недуги і також небаром померла, а син згинув у корабельній катастрофі. Другий син, що по скінченні університетських студій, відчинив собі адвокатську канцелярію, теж не міг кінців повязати.

НЕНАДІЙНА СПАДЩИНА.

Нараз наступив у його житті зворот. Якась Мавд Спаллі, про яку молодий Короба навіть не чув досі, померла на Фльорнді та залишила йому в завіщанні 400.000 долярів. Якеж було счудування розрадуваного адвоката, коли за вісім місяців пізніше відомий політик зі стану Джоджія, Джемс Джексей, записав йому 600.000 долярів!

„ПЕЇСТИ".

Влада поцікавилась цією справою й тоді виявилося, що Мавд Спаллі й Джемс Джексей були „пеїстами", яких завданням було по думці статуту призначувати гроші на цілі, вказані орґанізацією. Тому, що горе, яке так важко навістило було рідню Короби, спричинив якийсь Кайль, пізніший „пеїст", члени організації, які солідарно відповідають за провину свого члена, так щедро обдарували Коробу. Сам Кайль, що колись украв був льос у Михайла Короби та підложив йому підроблену відбитку, теж задумував увесь свій маєток записати молодому адвокатові.

Коли в цій справі переслухали ґенерала Пея, він розказав явно, що дав таку раду розкаяному грішникові направити лихо, яке сам він заподіяв.

АВТОМАТИ ЩАСТЯ.

Світ механізується й автоматизується в головокружнім темпі. Щораз більше удосконалені машини, автомати „роботи" проникають до всіх майже ділянок техніки й життя. Машини до числення заступають працю ума, парльофони людський голос, радієво-магнетичні хвилі порушують мотори, механічні одиниці заступають людей, автомати-буфети, автомати з білетами, папіросами, почтовими марками і т. п. перестали вже нас навіть цікавити.

В Японії заінстальовано недавно автомати, що заступають давну установу сватів: вони подають за певною оплатою, адреси молодих людей, що бажають вступити в подружній стан. Може дочекаємося ще часів, коли в автоматі буде можна знайти адресу посади. Та заки появляться такі автомати, коли комусь праця не дає достаточних зарібків або коли хто без праці, треба радити собі інакше. Треба шукати щастя.

Легко його знайти в колектурах Державної Льотерії, що істнують на цілім терені Польщі. „Вкидається" до них як до автомату тільки 10 зол., а може „вискочити" навіть 200.000 золотих! Але треба рішитися на тих 10 золотих і треба памятати про те, що можна спізнитися по власне щастя.

Чи знаєте те прикре почуття, коли спішитеся на поїзд, а в автоматі забракне білетів? Гірше коли в „автоматі" Льотерії забракне білету, що може запевнити спокій і добробут на ціле життя.

—o—

КАПЛЯ ВОДИ ПРИЧИНОЮ СМЕРТИ.

У швайцарському місті Тестель помер у 95. році життя селянин Вільгельм Шульц. Від найранішої молодости привик він їсти страви тільки зі свіжою, чистою сметаною. Коли постарівся і мусів покинути господарку, замешкав у своєї доньки в Пестель і там теж із найбільшою докладністю вважав, щоб у щоденній поживі не випити більше як каплі води. Дуже часто говорив він до своїх знайомих і приятелів, що тільки молоко і його перерібки є найкращою запорукою доброго здоровля. Цікаве, що Вільгельм Шульц помер саме того дня, коли лікар велів йому випити більшу скількість води, бо кілька хвилин пізніше серце перестало бити.

ТУНЕЛІ ЗАМІСЦЬ ВУЛИЦЬ.

Ґрупа париських інжинерів під проводом відомого урбаніста Ґастона Бардеша виступила з фантастичним проєктом. Згадана ґрупа проєктує заложити в Парижі підземні вулиці. Цей проєкт мав би зберігати мешканців міста на випадок наступу ворожих літаків перед панікою і задухою у малих протиґазових сховах. Кошторис, що його випрацювала згадана ґрупа інжинерів передбачує видатки у висоті 30 міліярдів франків.

Будова підземних вулиць при сильній напрузі тривала би приблизно 4 роки. Підземні вулиці ішли би в глибині к. 30 м. під поверхнею землі. Щоб виказати практичність свого пляну, інжініри готові почати будову підземних тунелів спершу в одній із менших дільниць міста.

Беручи під увагу, що Ґастон Барде є одним із найкращих париських техніків та урбаністів, можна надіятися, що міська влада дасть свою згоду на реалізацію цього справді дивного і фантастичного пляну.

СПОМИНИ ГРЕТИ ҐАРБО.

До Неаполю приїхала славна фільмова зірка Ґрета Ґарбо, щоб під соняшним небом Італії перебути свої ферії та відпочати. При цій нагоді писатиме вона — як повідомляє один римський часопис — свої спомини. Ці спомини не будуть мати тільки особисті переживання, але насвітлюватимуть також куліси фільмової столиці Голівуду. Зірка заявила редакторові „Кореспонденца", що ці спомини не будуть мати ніяких романтичних моментів. Особисті переживання будуть сперті тільки на фактах і подіях із професійної праці. Будуть там теж і докази під адресою фільмових продуцентів. Спомини появляться відразу у 5 мовах.

—o—

РУХАНКОВІ ВПРАВИ ПЕРЕД ПАРИСЬКОЮ БІРЖЕЮ.

Париська біржа, яка була завжди незвичайно чутливим фінансовим барометром, стала тепер тереном не тільки маклерських рухів, але і звичайних прорухів. Кожної неділі рано перед будинком біржі збираються члени париського спортового клюбу „Геракль". Свої одяги залишають учасники вправ в офіцинах біржі і вбігають на площу тільки в штанцятах.

На свист провідника уставляються на площі всі в один ряд і тоді вправляють. На вправи складаються: гри й забави та шведська руханка. Вправи відбуваються при звуках музики. Міська влада дала свій дозвіл на ці вправи тому, що членами клюбу є ріжні високо поставлені особи з торговельного світа.

Великий політичний процес у Львові.

15 МОЛОДИХ УКРАЇНЦІВ (-ОК) ПЕРЕД СУДОМ ПРИСЯГЛИХ.

ДЕСЯТИЙ ДЕНЬ РОЗПРАВИ.
ПРОМОВА ОБОР. Д-РА СТ. ШУХЕВИЧА.

Останній промовляв у пятницю 18. ц. м. вечором обор. д-р Ст. Шухевич. Свою промову почав пригадкою відомої засади, що обовязує у цивільних і карних процесах, а саме: переведення доказів, на яких має спиратися присуд. Пригадав, що є особові докази (нпр. свідки) і річеві (нпр. предмети провини і т. д.). Криміно-льоги стверджують, що до особових доказів слід ставитися з великим недовірям, бо величезний відсоток свідків говорить неправду. Щоб засудити людину, треба перевести докази на 100 проц. і не можна спирати його на здогадах. Спиняючися над закидами проти своїх клієнтів: Телюка, Іванонька, Масюка, та обох Мерцалів — оборонець ствердив, що ці закиди спираються лише на зізнаннях, чи пак на виясненнях підс. Дячишина. Тому обговорив основно суперечности у виясненнях цього підсудного та в зізнаннях свідків, поліційних агентів і виказував, що підс. Телюк та Іванонько не тільки що не знали Дячишина, але з ним теж ніколи не стрічалися. Телюк не приходив до Дячишина ні до робітні у справі направи сподень, як це зізнавав Дідик, ні не ходив на сходини на замарстинівські горби дня 28. липня 1935 р., бо тоді був у хаті на уродинах свого брата. Його „алібі“ того дня понад усякий сумнів виказали свідки: брати і сестри. Але прокуратор не вірить тим свідкам саме тому, що це рідня Телюка. Одначе в такому випадку ніодин чесний громадянин, що перебуває в хаті, не міг би виказати свого „алібі“ зізнаннями своїх найближчих. Зате пяниці і картярі, які постійно пересиджують по шинках, мали би лише достовірних свідків. Те саме торкається теж підс. Іванонька і тому оборонець вірить, що присяглі судді заперечать вину — і Телюка та Іванонька. Далі оборонець виказував на основі зізнань св. Дмитра Терлецького, що підс. Масюк не міг друкувати бюлетинів „ЗОВ.“ на цикльостилю у пивниці. Дивно теж, що десь заділася ганчірка і клаптик паперу, що на них мав бути слід друкарської фарби з цикльостилю. Тому вірить, що судді присяглі заперечать вину і щодо цього підсудного.

По короткій перерві оборонець основно розглянув закиди щодо обох Мерцалів. Пригадав, що знов акт обвинувачення щодо них спирається на виясненнях лише Дячишина. Одначе вони основно ріжняться зі зізнаннями св. В. Ковалюківної та В. Ґерети. Оборонець наводить зізнання Ґерети про стрічу з двома мужчинами біля фабрики „Луна“ на Богданівці. З цих зізнань виходить, що оба ці мужчини ріжнилися між собою ростом на цілу голову. Тимчасом оба Мерцали ростом майже рівні. До того один з цих мужчин мав мати у білогорськім лісі окуляри, а ні Павло ні Іван Мерцало не носять окулярів. Оба Мерцали не брали ніякої участи в убивстві Копача і Ковалюківної, бо від 21. до 23. квітня 1935 р. були в родинному селі у Бартатові. Це виказали понад усякий сумнів свідки з Бартатова. Тому присяглі судді повинні заперечити вину обох Мерцалів.

По 2 і пів год. промові предсідник відложив розправу в год. 9.50 вечором до суботи год. 9-ої рано.

ОДИНАЦЯТИЙ ДЕНЬ РОЗПРАВИ.

В суботу 19. ц. м. закінчилася двотижнева розправа проти 15 молодих українців (-ок).

Розправа останнього дня почалася в год. 9.15 рано. Тому, що прокуратор не реплікував, а підсудні не скористали з останнього слова, предсідник пояснив суддям присяглим відповідні постанови закону і судді присяглі пішли в год. 9.25 на нараду.

ВЕРДИКТ СУДДІВ ПРИСЯГЛИХ.

По півторагодинній нараді провідник лави суддів присяглих відчитав в год. 10.55 вердикт, яким присяглі судді потвердили вину 14-ох підсудних за злочин державної зради із ст. 97 § 1. к. к. (за приналежність до ОУН), а саме щодо **1) Ольги Біди — 11 голосами так, 1 — ні; 2) Марії Мицківної — 12 так; 3) Григорія Дячишина — 12 так; 4) Івана Мирона — 12 так; 5) Костя Березовського — 10 так, 2 ні; 6) Павла Мерцала — 10 так, 2 ні; 7) Івана Мерцала — 11 так, 1 ні; 8) Юліяна Дмитерка — 8 так, 4 ні; 9) Льонгина Теллюка — 8 так, 4 ні; 10) Василя Іванонька — 8 так, 4 ні; 11) Осипа Бабяка — 12 так; 12) Миколу Ласійчука — 10 так, 2 ні; 13) Ізидора Масюка — 8 так, 4 ні; 14) Омеляна Лопуньку — 8 так, 4 ні**; зате заперечили вину лише щодо підс. **Степана Терлецького — 7 голосами ні, 5 так.** Крім того присяглі судді заперечили вину обох Мерцалів у справі допомоги в убивстві Копача і Ковалюкіної, а саме щодо **Пала Мерцала — 6 голосами так, 6 ні**, а щодо **Івана Мерцала** — 5 голосами так, **7 ні**. Вкінці щодо **Осипа Бабяка потвердили зменшену відповідальність 7 голосами так**, 5 ні.

Після того прокуратор домагався, щоб трибунал виміряв кару 14 підсудним згідно зі законом. Усі оборонці просили, щоби трибунал при вимірі кари, беручи на увагу всі злагіднюючі обставини, пристосував до них амнестійний закон і припинив виконання кари. Крім того обор. д-р Ст. Шухевич просив в імени цілої лави оборонців щоби трибунал тримався низької межі законних постанов при вимірі кари

ПРИСУД

По півторагодинній нараді трибуналу предсідник оголосив в год. 1-ій вполудне такий присуд' 1) Григорія Дячишина і 2) Мик. Ласійчука по 9 років вязниці, але на основі амнестійного закону зменшив їм трибунал кару до 6-ох років; 3) Костя Березовського на 8 років вязниці

ФІЛЯРЕТ КОЛЕССА.

Великий Співанник Червоної Калини.

Збірник пісень стрілецьких, історичних (козацьких), побутових, обрядових, жартівливих, в опрацюванні для хорів — мішаного, мужеського й жіночого a capella. Видавнича Кооператива „Червона Калина“, Львів 1937, 4°, ст. 319 (ноти) + XXII (тексти).

Мельодії українських народніх пісень, що здобули собі широку популярність і навіть славу своєю оригінальною красою та багатством мотивів, мали великий вплив на оживлення й розвиток української артистичної музики. І коли приходиться говорити про теперішній розцвіт української хорової творчости, то тут-же треба зазначити, що вона в добрій половині спирається таки на народній пісні.

Дорогу в цьому напрямку промостив іще **М. Лисенко**, що гармонічне освітлення українських народніх пісень старався вповні доспособити до їх мельодичного характеру: не нагинаючи свого укладу ані в бік строгого діягонізму (як це робив нпр. Рубець за російськими зразками), ані не обтяжуючи українську народню мельодію надмірною хроматикою чи скомплікованою гармонізацією, що не відповідала б її природі. Словом — Лисенко створив свій окремий стиль, спираючись на довголітній музично-етнографічній праці, на докладному дослідженні народньої мельодики й голосоведення у т. зв. „підголосках“ (зразках „народньої поліфонії“). Виявляючи велике поміркування в користуванні засобами новітньої гармонії, Лисенко полишив нам незрівнянні зразки високо-мистецьких обрібок українських народніх пісень, що й досі не сходять із концертової естради та гідно репрезентують українську пісню перед Европою („Quodlibet“ I. і II), „Обрядові пісні“, особливо „Колядки“ і „Веснянки“ I і II, „Десятки“ — 12 випусків і т.ін.)

Під впливом Лисенка, подекуди може й за чеськими взірцями, появляються й у нас у Галичині в 1880-х рр. хорові обрібки народніх пісень, як показують збірники **„Боян“** та **„Кобзар“** (1885) із гармонізаціями Н. Вахнянина, В. Матюка, П. Бажанського й самогож Лисенка (в „Кобзарі“).

Засноване в 1891 р. співацьке товариство **„Львівський Боян“** поставило собі за головну ціль — плекати українську народню пісню та поклало в цьому напрямку дійсно великі заслуги, видаючи у своїй „Підручній Бібліотеці“ цілу низку нових збірок і гармонізацій народніх пісень в укладі Н. Вахнянина, Г. Топольницького, Д. Січинського, І. Біликовського, Ф. Колесси, передруковуючи твори Лисенка та ставлячи на високому мистецькому рівні хорове виконування українських нар. пісень — що згадаємо незабутні часи диригентури Ост. Нижанківського. Із школи Лисенка вийшла на Великій Україні ціла група молодших українських композиторів, що пильну увагу присвячували мистецькому опрацьовуванню українських народніх пісень: **К. Стеценко, О. Кошиць, В. Ступницький** та ін., але на перше місце вибивається між ними **М. Леонтович.** Його гармонізації, все ще дуже прості й доспособлені якнайкраще до характеру української народньої пісні, в порівнянні з Лисенковими визначаються вже більшою складністю й багатством; до тогож перекомпоновуючи цілу пісню в оригінальний твір, Леонтович дає тематичні опрацювання народніх мельодій, виявляючи притім самостійну творчість із тонким почуттям народнього стилю.

З приводу виступів Українського Національного Хору під проводом Ол. Кошиця в Празі висловився знаний чеський музичний критик, проф. Зд. Нееддлі, з великим признанням для українських композиторів: що їх опрацювання народніх пісень мають високу мистецьку вартість і підносяться понад рівень звичайних гармонізацій до значіння оригінальних творів[2])

Найновіший етап у розвитку хорового опрацювання українських нар. пісень творить плеяда молодших і наймолодших українських композиторів, що, будуючи далі на підвалинах, покладених Лисенком і Леонтовичем, у гармонічному освітлюванні й тематичному оброблюванні народніх мельодій використовують **нові засоби й осяги модерної музики.** У нас у Галичині перехід до цієї нової фази в розвитку хорової творчости підготовили ще деякі старші композитори, особливож **С. Людкевич** цілою низкою дуже вдатних опрацювань українських нар. пісень, що їм треба признати значіння оригінальних творів („Чорна ріля“, „Петрусь“, „Бондарівна“, „Ой Морозе“, „Щедрівка“ і т. ін.).

На Великій Україні новий напрямок знайшов собі чільних представників в особах **П. Козицького й М. Вериківського,** що їх твори виконував нераз „Львівський Боян“.

Гарячими прихильниками та пропагаторами цього напрямку є у нас вихованки празької музичної консерваторії, із старших В. Барвінський та **Н. Нижанківський** (що передтим відбув музичні студії у Відні), з молодших **З. Лисько, Микола Колесса, Р. Сімович.** Будуючи на українській музичній традиції (Лисенко, Леонтович), вони оглядаються й на взірці передових чеських композиторів, як нпр. В. Новакові знамениті опрацювання словацьких народніх пісень. І не припадок це, але пророчистий знак теперішнього часу, теперішньої фази в розвитку української музики, що редактором „Великого Співанника“ стає саме **д-р Зенон Лисько,** який виконує свою працю при допомозі головно молодших композиторів, згуртованих у „Союзі Українських Професійних Музик“.

З правдивою радістю витаємо появу цього Співанника, що в нашій хоровій літературі і зокрема в ділянці мистецького опрацювання укра-

[1]) Видав уперше Ост. Нижанківський у „Бібліотеці Музикальній“ у Львові 1886 і 1887 р.

[2]) „Виникає цілком своєрідна хорова література, яка скромно називає себе „аранжировкою“ народніх пісень для хору. В дійсности-ж це є мистецтво, цілком особливе, оригінальне, а при тому велике мистецтво, яке високо підіймається над обрібками народніх пісень у інших націй, зокрема у нас“ (чехів). „Українська пісня за кордоном“. Париж 1929. ст. 51.

з тим, що на основі амнестійного закону трибунал зменшив йому кару до 5 років і 8-ох місяців; 4) Івана Мирона, 5) Павла Мерцала і 6) Льонгина Телюка по 7 років вязниці з тим, що на основі амнестійного закону трибунал зменшив кару до 4-ох років і 8-ох місяців вязниці; 7) Івана Мерцала та 8) Василя Іванонька по 5 років вязниці з тим, що на основі амнестійного вакону зменшено до 2 і пів року вязниці; 9) Ізидора Масюка та 10) Омеляна Лопуньку по 4 роки вязниці з тим, що на основі амнестії зменшено до 2-ох років вязниці; 11) Ольгу Біду, 12) Марію Мицківну, 13) Осипа Бабяка та 14) Юліяна Дмитерка по 2 роки вязниці з тим, що на основі амнестійного закону трибунал дарував їм цілу кару і вони негайно вийшли на волю. Вкінці трибунал увільнив від вини і кари Степана Терлецького.

Слід згадати, що трибунал зачислив усім засудженим слідчий арешт, так, що засуджені на менші кари, а саме О. Лопунька, І. Масюк, В. Іванонько та І. Мерцало вийдуть теж незадовго на волю.

ЮРА ШКРУМЕЛЯК.

ПОЛЯГЛИМ.

ПИТАЄТЬСЯ ВІТЕР СМЕРТИ,
КОМУ ТРЕБА НИНІ ВМЕРТИ...

ТРЕБА ВМЕРТИ МОЛОДЦЕВІ,
УКРАЇНСЬКОМУ СТРІЛЬЦЕВІ.

ТРЕБА ВМЕРТИ, СПОЧИВАТИ
ВОСКРЕСЕННЯ ВОЛІ ЖДАТИ...

1916.

Українське Громадянство!

Ось знову Зелені Свята!

Хто з нас не має особливошого сантименту до цих Свят, що від часів стали для нас символом збірної пошани та пієтизму для померших.

Як щороку, так і тепер підуть тисячі наших громадян на міські та сільські цвинтарі, щоби помянути у могилах тіні своїх найдорожчих померших. Але між цими могилами, що криють найдорожчі останки, є такі, що в першу чергу заслуговують на особливу пошану.

Це могили небуденні, незабутні тому, що вони стрілецькі!

Їхній зміст — наша гордість, наші національні Святощі!

Це місця збірних прощ, це історія недавнього минулого, це джерела сили й віри в наше завтття

А могил цих на наших землях — безліч!

І ось вони, хоч мовчазні, голосно домагаються від нас памяти та опіки, щоби стати вічним памятником для грядучих поколінь.

Найкращим виявом нашої памяти та пошани для них буде наша безнастанна жертвенність, що допоможе впорядкувати ці дорогі нам усім стрілецькі могили та забезпечить їх від передчасного знищення.

Але в парі з тим мусимо памятати й про живих борців. Ці живі борці це наші герої-інваліди У. Г. А.

Вони з року на рік стають щораз більше немічні й потребують щораз більше опіки від нашого громадянства. А право на цю опіку мають, бож на неї заробили собі чесно своєю кровю, своїми ранами, своїм каліцтвом.

Сьогодні вони, колишні борці за краще завтра, животіють в дуже злиденних обставинах, а їхні потреби більшають з року на рік.

Тому з нагоди Зелених Свят кожний з нас, кому не байдужа судьба наших борців — тепер немічників, хай постійно памятає і про цих живих, жертвуючи хочби й найменшу лепту на їхнє забезпечення.

Хай кожний з нас заохочує до жертв своїх знайомих і таких, що може досі були байдужі!

Кожна, хай найменша жертва, зложена в дарі помершим і живим героям, буде доказом нашого гарячого патріотизму й великого культу для наших національних Святощів, з котрих повинні ми все бути горді!

Цього домагаються не лише ці тисячі стрілецьких могил та калік, але й наша національна честь та обовязок сплати довгу, затягненого супроти померших і живих борців!

Жертви слати на адресу: УКТОДІ, ЛЬВІВ, ПОТОЦЬКОГО 48.

У Львові, в червні 1937. р.

УКРАЇНСЬКЕ Т-ВО ДОПОМОГИ ІНВАЛІДАМ
Т-ВО ОХОРОНИ ВОЄННИХ МОГИЛ

За спокій душ Борців за волю.

Як щороку, відбулося в суботу 19. ц. м. в архикатедральнім храмі св. Юра Заупокійне Богослужения за Поляглих. Явився на ньому б. Нач. Вожд У. Г. А. ґен. Мирон Тарнавський, члени Ґенер. Секретаріяту з б. премієром д-ром Костем Левицьким на чолі, представники всіх наших установ і б. члени У. Г. А., що перебувають у Львові.

Службу Божу відправив о. мітрат д-р Йосиф Сліпий в асисті священників та питомців Дух. Академії.

Після Служби Божої стануло до панахиди 12 священників з оо. мітр. Й. Сліпим, прал. Пясецьким, прал. Л. Куницьким та канцл. Галягом. Уряд станув по одній стороні чудово прибраної могили, по другій б. комбатанти, перед могилою навколішках ґен. Тарнавський. Почетну сторожу повнили коло могили б. пластуни.

Не зважаючи на робучий день, храм св. Юра був виповнений вщерть. Разило знов і цього року тільки те, що деякі представники товариств не вважали своїм обовязком прийти на Богослужения, а деякі засіли на несвоїх місцях. Час би вже привикати до порядку на великих, всенаціональних святах!

Зрештою свято випало надзвичайно поважно і лишило незатерте враження.

Тільки освітою, культурою і вихованням здобудемо кращу долю. Не жалуймо датків на скріплення освітних змагань.

інських нар. пісень приносить так багато нового і цінного та дає неначе підсумок дотеперішніх осягів української музики в цьому напрямку.

Відповідно до змісту й характеру пісень увесь матеріял Співанника поділяється на 10 груп: 1. Стрілецькі пісні, 2. Історичні (козацькі), 3. Чумацькі, Бурлацькі, Рекрутські, Парубоцькі, 4. Любовні, 5. Побутові, 6. Коляди, колядки, щедрівки, 7. Веснянки, гаїлки, купальні, 8. Обжинкові, 9. Заручальні, весільні, хрестильні, 10. Жартівливі.

Основну частину збірника творять **стрілецькі пісні** (зібрані всі разом, крім одної — „Ой та зажурились", — поминеної з цензурних оглядів), що складаються на епопею визвольних змагань і подвигів Української Армії; як шановна і дорога памятка цих змагань — вони тим цінніші для народу, що в значній частині склали їх саміж учасники походів і боїв, під свіжим враженням подій.

Увійшло тут чимало народніх пісень, доспособлених до воєнного життя та співаних У. С. Стрільцями при ріжних нагодах; але найцінніша їх частина — це твори нашого стрілецького рапсода, відомого композитора **М. Гайворонського** та поетів, вивінуваних визначними музичними спосібностями — **Р. Купчинського** та **Л. Лепкого**, що як УСС, перебули цілу военну кампанію та свої враження й переживання переливали в пісню. Деякі з тих пісень, зложені зовсім у дусі української народньої поезії і музики, мають високу мистецьку вартість і здобули собі вже тривале місце в устній традиції та мають усі дані на те, щоб (перейшовши ще асиміляційний процес) стати справжніми народніми піснями, на зразок історичних козацьких пісень. (Нпр.: „Ой нагнувся дуб високий", „Ой впав стрілець" — Гайворонського; „Журавлі", „Гей видно село"; „Колись дівчино мила" — Л. Лепкого; „Засвистали, трембіто", „Заквітчали дівчатонька", „Ой зогож ти зажурився" — Купчинського).

Всі пісні стрілецькі, переважно в зовсім простій триголосній гармонізації, доспособленій до ужитку вояків У. А., отже так сказатиб, у сирій формі (за виїмкою деяких краще оброблених пісень Гайворонського), появилися в збірнику „Сурма", який у головному виготовив Гайворонський. Тепер вони появляються (подекуди злегка ретушовані) в новій, чепурній одежі, у вибагливій гармонізації наших передових музик — С. Людкевича, В. Барвінського, Н. Нижанківського, З. Лиська, М. Колесси, А. Рудницького, Б. Кудрика, Р. Сімовича — приспособлені до концертових продукцій.

Також в інших розділах Співанника заступлена головно **наймолодша ґенерація українських композиторів:** із старших подибуємо тільки Лисенка та дещо із складань Стеценка й Леонтовича[3]). Колиж у виборі з давніших, знаних уже обробок українських народніх пісень вийшли такі пропуски, то можнаб це оправдати похвальною тенденцією редактора — дати якнайбільше свіжого матеріялу й уділити як найбільше місця новому напрямкові в гармонічному освітлюванні українських мельодій. (Автім, деякі з давніших складань, що перебули найтяжчу пробу, бо пробу часу, не потребують уже спеціяльної рекомендації).

Зате **Співанник у своїх двох третинах приносить матеріял новий, свіжий, придбаний нарочно для цього видання, ніде ще невиконуваний багатий хоровий репертуар**[4]). Очевидно, у тих нових гармонізаціях ріжних авторів годі булоб дошукуватися якогось одного стилю: та всі вони, — чи намагають на діятонізм (як деякі уклади Лиська), чи на хроматизм, — навіяні **новими ідеями музичними, подихом модерної музики**, що виявляється у сміливих ходах голосових і гармонічних, у самостійному співучому голосоведенні, яке розвивається з невблаганою послідовністю, що подекуди межує з вигадливою рафінованістю. Чи все те устоїться в хоровій практиці, — покаже щойно час. Не місце тут на те, щоби входити в характеристику поодиноких авторів, чи в детальний розбір пісень, коли збірник приносить коло 150 нових складань! Отже обмежимося тільки до зазначення, **що є між ними твори високої мистецької вартости, правдиві перлини композиторського уміння й таланту,** які можуть бути окрасою хочби якої вибагливої концертової програми.

Тут годиться відмітити дуже влучну характеристику гумору, зазначену вже самим укладом нпр. Н. Нижанківського-Лепкого „Казала дівчина" (Нр. 58), Лиська-Купчинського „Ірчик" (Нр. 59), М. Колесси-Л. Лепкого „Бо війна війною" і т. ін.

Та чи можна тут усе перечислити, що з того чи іншого погляду заслуговує на признання?

„Великий Співанник" приносить взагалі дуже багатий і ріжнородний матеріял (між іншим є тут лемківські, волинські і навіть поліські пісні): є з чого вибрати для всякої нагоди. Автори навіть такі, що по них найменче можнаб було цього надіятися (Лисько, Рудницький), старалися дати переважно **легкий і приступний уклад;** до того причинюється й мельодійність голосоведення, на яку покладено таку велику вагу.

Та при своїй легкости й доступности подані у Співаннику гармонізації у своїй великій більшости задовольняють навіть вибагливий смак, загострений на творах модерної музики.

„Великий Співанник Червоної Калини" приносить незвичайно **цінний вклад у скарбницю української хорової літератури, знаменує дійсно обнову нашого хорового репертуару** і тому повинен би знайтися всюди, де тільки істнує хоровий гурток, де є хочби тільки один любитель української **народньої** пісні.

Вкінці годиться зазначити, що й зовнішня форма цього збірника визначається дуже дбайливим викінченням і смаком: великий, вигідний формат, виразний читкий розпис нот, артистична вінета М. Бутовича — усе те підносить вартість видання.

---

[3]) Шкода тільки, що при поодиноких піснях не подано джерела, звідки узято їх мельодії, а подекуди й гармонізацію; це утруднює відріжнення нового матеріялу від знаного вже з давніших видань.

[4]) Шкода, що не подано спису пісень за авторами, щоб можна було відразу орієнтуватися у їхній співпраці.

О. КОБЕЦЬ.

БРАТОВІ.

ТЕПЕР І Я ВЖЕ, БРАТЕ ДОРОГИЙ,
ПРОЙШОВ ТОЙ ЧОРНИЙ ШЛЯХ (ЯК ЗВЕТЬСЯ?),
КУДИ ЛЮДСТВА ЗАКЛЯТІ ВОРОГИ
ЗГАНЯЮТЬ ВСЕ, ЩО З ТЕМРЯВОЮ БЄТЬСЯ.

ЗАКОВАНІ І Я ВЖЕ РУКИ МАВ
В КАЙДАНИ СТАЛЕВІ, ІРЖАВІ,
ОСІННІЙ ВІТЕР МІЙ ПІВТРУП ГОЙДАВ
КОЛО СТОВПА КУЛЬТУРНОЇ ДЕРЖАВИ.

ТА ПРИКРА РІЖНИЦЯ ОДНА
МЕНЕ ВІД ТЕБЕ НАГЛО ВІДДІЛИЛА
І В ТІМ — ТРАГЕДІЯ СТРАШНА:
ТОДІ — В ТВОЇЙ БОРНІ З ДУШІ СВІТИЛА
ІДЕЇ ЯСНАЯ ЗОРЯ,
А Я... „ЗА БАТЮШКУ-ЦАРЯ!“

1915.

Спонтанний протест проти русифікації Підкарпаття.

В неділю 13. ц. м. відбулося в Ужгороді велике протестаційне віче, яке відбулось заходами батьківського шкільного комітету в Ужгороді, письменників і журналістів, культурно-освітніх товариств і українських політичних партій. Це віче скликано тому, щоб запротестувати проти русифікації шкіл на Закарпатті. Віче відбулось у великій салі „Народнього Дому Просвіти“ і на ньому зібралось 1500 делегатів із найдальших околиць Закарпаття від Ясіння по Кошиці. Масово явились на зборах представники селянства і учительства. Зборами проводив д-р Юлій Бращайко, голова Батьківського Комітету при ужгородській ґімназії, який зясувавши присутнім сучасне положення мовної справи, привитав делеґатів та відчитав привітні листи, які прислали: ґуб. Грабар, заст. ґуб. Мезнік, шк. референт Хмелярж, посол Ю. Ревай, та привіт із тих місцевостей, які не могли прислати своїх делеґатів.

З черги реферат виголосив ред. С. Клочурак. Секретар зборів Гренджа-Донський відчитав протестаційні резолюції. Після дискусії над резолюціями, в якій забирали слово представники з цілого Закарпаття (одному з них, який вголосив внесок, щоб ухвалити недовіря міністрові освіти, представник влади відібрав голос), резолюції ухвалено одноголосно.

Збори, які були справжньою маніфестацією українського елементу та спонтанним протестом проти кацапських зазіхань, закінчились відспіванням закарпатського гимну.

Ліквідаційне засідання

МІСЬКОГО КОМІТЕТУ ЗИМОВОЇ ПОМОЧІ У ЛЬВОВІ.

В пятницю 18. ц. м. відбулося в салі засідань львівського маґістрату ліквідаційне засідання Міського Громадянського Комітету Зимової Помочі. Проводив засіданням през. Островський. Звідомлення з діяльности подав голова Комітету ред. Б. Лясковніцький, який підчеркнув, що найбільшу жертвенність виказали кола умових і фізичних робітників та урядовців, зате великі й багаті підприємства куди гірше вивязувалися зі своїх зобовязань. Комітет видав за ввесь час 609.065 зол. Відтак складали ще звідомлення: п-і Островська з акції дохарчовування дітей, д-р Новіцький з праць лікарської серкції і Р. Янелі звіт ревізійної комісії. При кінці ред. Лясковніцький зголосив внесок на ліквідацію Комітету. Опісля през. Островський замкнув ліквідаційне засідання Комітету.

В 20-ліття Ярослава Весоловського.

21. ц. м. минає 20 літ від смерти нашого відомого журналіста Ярослава Весоловського, одного з редакторів „Діла“. Помер він підчас великої війни на еміґрації у Відні, де проявляв до останньої хвилини свого життя незвичайно живу діяльність, як публіцист і політик. Я. Весоловський мав небуденний хист журналіста, чутливого на всі актуальні питання, невтомного у призбируванні новин. Як політик була це людина з великим реальним змислом, щира, безпосередня та чесна.

Як нас повідомляють з Відня, його могила на тамошньому центральному цвинтарі — забута та занедбана. Такою буває доля неодного заслуженого земляка, що вмирає на чужині далеко від своїх. У краю про його могилу напевне не забули би в Зелені Свята други, що живуть, ні його знайомі, ні товариші з тої самої професії. У Відні ще й досі живуть земляки, згуртовані в кількох товариствах; може хто з них міг би дати почин, щоб бодай зберегти місце з могилою Ярослава Весоловського — нехай би її не зрівняли із землею.

Вислід літературного конкурсу „Діла“.

6-го червня подали ми спис авторів, які дістали нагороди за найкращі новелі, поміщені цього року в фейлетонах „Діла“. Тепер, коли нам уже відомі правдиві їх прізвища, подаємо їх ще раз. І. нагорода: Степан Риндик: „Герой революції — Тарадайка“. ІІ. нагорода: Леся Кривіцька: „Моя перша поважна роля“. ІІІ. нагорода: Любов Гуменюк-Луців: „Батькові імянини“. IV. нагорода: Тарас Кульчицький: „Хлоня“. V. нагорода: Ірина Вільде: „Хлопчик із захисту“. VI. нагорода: Іляя Чолган: „Гуцульська Венера“. VII. нагорода: Федь Триндик: „Історія одного плягіяту“.

На допомогу студентству.

На фонд допомоги академічній молоді зложили в Адміністрації „Діла“ дальше: о. Іван Коцик, Цапівці, 5.— зол.; о. Теодор Салагуб, Лелюхів, 5.— зол.; д-р Осип Залужний, Золочів, 10.— зол.; Василь Кузів, епископ Української Єванг.-Реф. Церкви, Коломия, 10. —зол.; Олександер Костик, Львів, 5.— зол. Нині виказуємо 35 зол. Разом зложено досі в Адміністрації „Діла“ на фонд допомоги українській академічній молоді 527.50 зол.

ПАРИЖ В АНЕКДОТІ.

Нині на устах всіх Париж. Міліони людей перейде через те місто підчас Світової Вистави, та певно всі виїдуть з Парижа зі жалем, що довше не могли там залишитися. „Париж є найславнішим містом у світі“ — певне таку думку буде мати кожний про столицю Франції. Не від нині тішиться такою славою надсеквансыка столиця. Так і в анекдотах здавніх денеь славили Париж.

Карло V прибув до Парижа в 1540 р. дорогою на Поатіє і Орлеан. Франц І спитав його, що думає про ті міста. „Поатіє“ — відповів Карло — „є найгарнішим селом у світі, а Орлеан найгарнішим містом“. — „А що думаєте про Париж?“ — Париж не є містом: це цілий світ“.

Коли цар Петро Великий прибув до Парижа, питали його, як подобається йому столиця Франції. „Коли би в моїй країні була подібна столиця“ — казав цар — „я хіба казав би підпалити її зі страху, щоб не затьмила решти мого царства“.

Князь Генрик, брат пруського короля, приїхав до Парижа в 1784 р. Прощаючись із графом Н. сказав: „Дорогий графе, більша частина мого життя минула на бажанні побачити Париж, решта проминe в тузі за ним“.

Фридрих II спитав одного разу своїх гостей: „Скажіть мені, панове, що зробив би кожний з вас, якщо був би королем Прус?“ Всі намагалися відповісти дотепно і підлесно. Коли прийшла черга на марк-за Д Аржан, він відповів: „Я продав би королівство, щоб за ті гроші жити в Парижі“.

Одна дуже славна жінка, приятелька славної пані Де Сталь, сказала про Париж, що це єдине місце на світі, де можна цілком обійтися без щастя“.

Кажуть про Париж, що він чистилищем для мужчин і раєм для жінок. Чи так є дійсно? Нічого легшого, як самому про це переконатися, що говорили і говорять про Париж. Цьогорічна Світова Вистава в Парижі дає небуденну нагоду оглянути його. Вистава триває до грудня, а до того часу кожний буде мати кількакратно нагоду роздобути гроші на цю прецікаву подорож: купім ще нині льос на Клясову Льотерію, а зпоміж тисяч вигр. одна дуже легко може впасти на наше число. Тягнення першої кляси починається позавтра.

ЗАВОРУШЕННЯ В УССР.

Паризький „Журналь" подає за японською пресою, що в УССР та на Сибірі дійшло до поважних військових заворушень після смертного присуду на Якіра. Арештовано чимало совітських німців та інших громадян, що мали звязки з чужинцями.

НАШІ СХІДНІ ОКРАЇНИ В РУКАХ ВОРОГІВ НАРОДУ!

На недавній конференції Озівсько-Чорноморського краю російської совітської республики (Кубанщина й Донщина) ствердили, що більшою частиною тамошніх партійних і державних організацій кермували від довгих літ „вороги народу", троцькісти та шпигуни. Троцькісти утворили бльок з правицею, з ним співпрацюють в північно-донській окрузі ще й есери. Протисовітські елементи дісталися всюди: до професійних спілок, комсомолу, освіти, комунікації, рільництва — навіть до преси.

Не зважаючи на давніші чистки, щойно тепер ГПУ дісталося до самого осередка „контрреволюції". Вони опанували були бюро краєвого партійного комітету та намагались відірвати комсомол від партії.

М. ін. арештовано також „шпигунів та деверсантів", що вбивали робітників і спричинювали пожежі і катастрофи.

Партійні організації в озівсько-чорноморському краю були мало активні: у шахтинському районі: на 143 організації зле працювало 117, у Таганрозі — на 118 — 113, у Ростові на 331 — 248 і т. д. Саме в цих районах найсильніше розвинулася „контрреволюція".

ПОДАТКОВІ УРЯДОВЦІ ОШУКУЮТЬ УКРАЇНСЬКИХ СЕЛЯН.

Нині кінчиться процес проти управи сираєвського району одеської округи, які закидують самоволю при стяганні податків. Підсудним загрожує смертна кара.

З цієї нагоди „Комуністіческая Жизнь" признається, що податкові надужиття трапляються часто. Викрили їх недавно на півночі, в танінській республиці, у краях західно-сибірському і горковському та курському і перш за все на українських землях: в округах харківській, таганрізькій, винницькій, дніпропетровській і ін.

—o—

Що діється з Белею Куном?

Як подає Авас з Москви, там заперечують вістку, що Беля Кун був арештований і помер неприродною смертю. У мадярському посольстві заявляють, що їм нічого в цій справі невідомо.

У Москві заперечують також поголоску про самовбивство жінки ґен. Єгорова

Страйкові заворушення в Тунісі.

Вчора дійшло до кровавого зудару між поліцією і китайськими носіями, які стріляли до поліції та до війська, що його поліція завізвала на підмогу. 27-ох поліцаїв ранено стрільнами та камінням. Страйкарів ранено 12-ох.

БУДІВЕЛЬНИЙ СТРАЙК У БУДАПЕШТІ.

У Будапешті покинуло працю 5.000 будівельних робітників, які застрайкували, домагаючися підвишки платень.

—o—

Значіння дрібних справ.

Говорять, що життя людей складається з дрібниць. Очевидно, що в тім вислові є багато прибільшення, адже приходиться нам брати активну або хоч пасивну участь у справах направду великих; одначе є фактом, що і дрібні справи можуть впливати на долю чоловіка.

Діється це звичайно на диво загалу, а свідки таких подій кивають головами і говорять: „Хто був би того сподівався..." На тому полягає власне ціла помилка, що не доцінювали ми значіння тієї „дрібниці", не роздумали, які вона може мати наслідки та в пору їм не запобігли, якщо це очевидно, було потрібне і можливе.

Подивімся, як це виглядає в прикладі:

Кожний хіба погодиться з тим, що засобитися в льос на Льотерію Клясову направду дрібниця. Не треба до нього ані великого зусилля, ані багато грошей, а проте яку велику зміну в нашому дотеперішньому житті може викликати те, що маємо льос. Тож нераз ми читали автентичні описи фактів, як виграли поважніші суми люди, які тяжко заробляють на хліб насущний, а навіть безробітні. Во: вони з бідаків, які недоїдали з дня на день, стали заможними власниками варстатів праці і то власне завдяки... тій, на око маловартній, „дрібниці".

Не забуваймо і тепер про ту „дрібницю". Купім найскорше льос до першої кляси тридцятьдевятої Льотерії, тягнення зачинається вже післязавтра у вівторок 22. червня і тревати буде пять днів

НОВИНКИ.

— **Волинські посли у міністерстві внутрішніх справ.** Віцеміністр внутрішніх справ Ю. Пацьорковський приняв 18. ц. м. на авдієнції Українську Волинську Парляментарну Репрезентацію у складі: пос. Тимошенко, пос. о. Волків, пос. Бурий і сен. Маслов.

— **Безробітних інжинірів-механіків** у віці до 30 літ і механіків з укінченою середньою механічною школою у віці до 25 літ просять негайно зголоситись особисто або листовно у посла В. Целевича (Народня Канцелярія, Львів, Підвалля ч. 7., III. п.).

— **Етнографічний Музей Підкарпатської Руси.** Так називається музей, який відкриває в неділю 20. ц. м. Етнографічне Т-во Підкарпатської Руси в будинку ремісничої школи в Мукачеві.

— **Нові почтові агенції** будуть відкриті з днем 23 ц. м. в Негівцях пов. Калуш, в Горуцьку пов. Дрогобич і в Сосниці пов. Ярослав.

— **Літні однострої для поліції** заводить головна команда державної поліції. Однострої нового типу мають зеленкувату краску (кгакі) з жовтавими випустками і дистинкціями.

— **Нострифікація заграничних лікарських дипльомів.** Згідно з рішенням університетської влади розпочалася знову нострифікація лікарських дипльомів заграничних університетів у всіх польських університетах. В останніх днях лікарський виділ варшавського університету затвердив листу нострифікантів, що обіймає 300 кандидатів, яких повідомлено про речинець нострифікації. Речинці розложені на 5 літ, т. зн. до акад. року 1941/42. Перша група нострифікантів

числом 50 осіб може складати іспити в новім акад. році 1937/8.

— **Податок для субльокаторів.** Міністерство скарбу приготовляє спеціяльний податок для субльокаторів. Стверджено в багатьох випадках, що субльокатори не винаймають великих мешкань тільки тому, щоб затаїти свій маєтковий стан. Як субльокатори вони не платять податків, а не маючи нерухомостей, не бояться ліцитації. Висота нового податку буде означена на основі деклярації головного льокатора, який повідомляє скарбовий уряд про своїх субльокаторів. Податок буде обовязувати від нового року. Як обчислено, в самій Варшаві є коло 130.000 субльокаторів, що можуть дати скарбові 2 міл. зол. річно.

— **Недбальство при публичних роботах.** Львівський воєвода п. Альфред Білик перевів 16. ц. м. люстрацію старост у Рудках, Самборі і Дрогобичі. Воєвода звернув м. ін. увагу на випадки плямистого тифу в Самбірщині. Щоби протидіяти тій пошесті, до якої причинюється головно занедбання основних вимог гігієни, поручив побудувати по селах купільні заведення, з яких користали би ширші маси. Крім того воєвода ствердив, що робітники, заняті при публичних роботах працюють невидатно і недбало. Тому наказав управі робіт наглядати більше над роботами, щоби гроші, призначені на ті роботи, не марнувалися.

— **Як польонізують край.** В Телячім пов. Підгайці повстала нова польська оселя на розпарцельованих грунтах кн. Пузини. Парцеляційний банк виділив палату з парку для „Т-ва Школи Людовей" на школи, а частину грунту і матеріял із двох господарських будинків на костел. Таким чином у чисто українському селі вирине в короткому часі польська місцевість із школою і костелом.

— **Чи шляхта мусить бути польська?** В Турці н. Стр. відбувалася 29. травня ц. р. військова бранка молоді з громади Комарники. А що це шляхотське село, постерункова комісія мала багато клопоту при списуванні ґенералій. Найбільше клопоту завдав їй поборовий А. М. абсольвент приватної польської гімназії в Турці. На запит, якої він національности, відповів, що української. Це викликало велике здивування у комісії, а поодинокі її члени вдалися навіть в історичну дискусію з поборовим, мовлячи м. ін., як може інтелігент твердити, що є якась українська шляхта. Вкінці один із членів комісії подразнений сказав: „І тен пан хце здаць матуре!" Одначе поборовий А. М. не злякався тієї погрози і дня 3. червня ц. р. здав іспит зрілости. Може би компетентні чинники повчили кого слід, що асентерункові комісії не сміють бавитися в шовіністичну агітацію та ображувати національні почування тих, що жертвують свою кров для держави.

— **Знову страшать митрополитом Шептицьким.** В місці, де стикаються три воєвідства: волинське, поліське і люблинське, лежить велике озеро Сьвітезь з поверхнею 28 кв. кільометрів. Серед польського громадянства в Люблинщині кружляє в останніх часах сензаційна вістка, що власник цього озера дир. Козьмінський рішив продати його — митрополитові Шептицькому, який хоче створити там осередок українського фароплавства... Так бодай повідомляє варшавський щоденник „А. Б. Ц." Нема сумніву, що це черговий трік з метою підбити ціну озера, яке його власник рад би добре продати. Отже спішіться, польські капіталісти, бо вже митр. Шептицький сягає до кишені! Для більшої трівоги „А Б. Ц." зазначує, що озеро має стратеґічне значіння.

— **Кари на тих, що безправно вживають радієвих апаратів.** Устійнено висоту грошевих кар, які будуть стягати від осіб, що користуються безправно радіофонічними уладженнями. Відшкодування в користь почти рівнається 6-місячній радієвій оплаті. Таким чином власники лямпових апаратів крім звичайної оплати мають заплатити 18 зол. відшкодування а власники детекторових апаратів 6 зол.

— **Пожежі.** В мешканні Вольфа Ґаленштайна в Турці під Коломиєю вибухла пожежа, що перекинулася на інші будинки і знищила 20 господарств. На місце пожежі приїхав староста полк. Вімер і зорганізував рятункову акцію в користь погорільців, що дістануть допомогу в грошах і натураліях. — В Кавську стрийського повіту згоріло 11 домів і 13 господарських будинків з інвентарем. Шкоди великі. — В Ярговрові пов. Бучач вибухла пожежа, що знищила 9 мешкальних домів і 14 господарських будинків. Тільки частина будинків була обезпечена. Причиною пожежі була необережність з вогнем.

Анархісти затопили червоний кружляк?

Національна радіостанція зі Саляманки перехопила радіотелеграму валенсійськ. уряду, що наказує припинити музичні авдиції з огляду на катастрофу кружляка „Хаіме I." Червона радіостанція висловила припущення, що експльозію на чердаку „Хаіме I." спричинили анархо-синдикалісти.

50-ОХ УБИТИХ.

Вчора (в пятницю) пополудні похоронили у Картахені 50 жертв вибуху на „Хаіме I." Решта залоги, яка лишилась у живих, передефілювала перед домовинами.

ЧИ ВЖЕ РАЗ ЗЛІКВІДУЮТЬ ЧЕРВОНІ МІЛІЦІЇ?

Після засідання валенсійської ради міністрів, що тривало 5 годин, міністр освіти Гернандез заявив, що тепер всі автономні міліції прилучать до червоної армії.

Крім того рада міністрів ухвалила кілька постанов, що торкаються Катальонії.

Бої на передмістях Більбао.

Авас повідомляє, що 6. бриґада з Навари заняла узгіря Сан Барнабо, останні перед Більбао, не стрічаючи поважнішого спротиву. Зате передмістя Більбао Сан Естебан опанували національні війська після завзятих боїв. Вчора виявилося, що баски мають замало артилерії.

БАРИКАДИ НА ВУЛИЦЯХ.

Як подає кореспондент Аваса, з оповідань полонених можна виносити, що баски хотять боронитись на вулицях Більбао. Всі мости підміновані, на вулицях будують барикади.

—о—

Похвала для італійських добровольців у Еспанії.

В орґані Мусолінія „Попольо д' Італія" появилася стаття, що висловлює похвалу для італійських леґіонерів, які брали участь у бою на мадридському фронті від 8. до 18. березня. Секретар фашистівської партії наказав вивісити цю статтю по всіх фашистівських домівках, а шеф штабу фашистівських міліцій ґен. Росо в окремому приказі звернув увагу на статтю з „Попольо д' Італія", наказуючи обговорити її нині в усіх відділах.

ВАЛЕНСІЙСЬКИЙ УРЯД АРЕШТУЄ ЛІВИХ ДІЯЧІВ.

До Мадриду перевезли на переслухання провідника „робітничої партії марксівського обєднання" Андрія Ніка, що його недавно арештували в Барсельоні разом з іншими партійними товаришами.

Причиною арештування є якісь компромітуючі документи, що їх найшли підчас ревізії у перувіянському консуляті.

У Мадриді відкрили змову проти червоного уряду.

МАДРИД ІДЕ СЛІДАМИ МОСКВИ.

Мадрид позавидував сумної слави Москві, бо як повідомляє комуністична „Ліманіте" на підставі інформацій свого мадридського кореспондента Юрія Сорії, в Мадриді викрили величезну змову проти уряду. У змові брали участь провідники П. О. У. М. (Робітничої Партії Марксістівської Злуки). Арештували вже там більше, як 200 осіб.

Уявлені документи перевищають своїм змістом усе, що можна собі уявити. Устійнено теж без ніяких сумнівів звязок між провідниками П. О. У. М., які сидять тепер у вязниці і фашистами 5. кольони. Сітка змовників була поширилася на цілій триторії, яка ще досі є в руках червоного уряду. Серед арештованих є багато старшин штабу, деяких бриґад і старшини інтендантури.

П. О. У. М., яка стояла на послугах нац. ґенералів інформувала з кількох місць червоної території ґенеральний повстанчий штаб про подробиці військових операцій, про рухи військ, узброєння і т. д.

Стільки подає комуністичний французький часопис. Скільки в цьому правди годі вірити, бо ціла афера нагадує дуже аферу московських червоних ґенералів Тухачевського й інших, які буцімто були у змові з Німеччиною.

НОВИЙ ІНЦИДЕНТ НА ЕСПАНСЬКИХ ВОДАХ.

З Берліна повідомляють, що 15. і 18. ц. м. підводні лодки валенсійського уряду заатакували торпедами німецький кружляк „Ляйпціґ" на півночі від пристані Оран. Кружляк вийшов без шкоди. Напрям вистрілів докладно оглядали з кораблів.

Німецький уряд доручив свому льондонському амбасадорові Рібентропові звернутися до представників трьох великодержав і повідомити їх про напад і звернути увагу на небезпеку, що на неї все ще виставлені німецькі кораблі. „Ляйпціґ" обстрілював підводну лодку, згідно з заповіддю, що її був дав недавно німецький уряд.

— **Страшенний визиск людської праці.** У Головецьку і Либохорі у Скільщині вибух страйк лісових робітників. Підприємці, що виступають під фірмою Гредлів, зменшили робітникам винагороду, або підвищили час праці (15 і пів години денно). Робітники годилися тільки на 12-годинну працю і пішли до роботи. Коли знайшлися страйколоми і робітники почали їх зганяти, прийшла поліція. Остаточно робітники згодилися на 13-годинну працю, але ще не полагоджено інших їхніх постулятів, спокою нема.

— **На досмертну вязницю** засудив суд присяжних у Стрию Івана Танасова за те, що в січні ц. р. напав на мешкання Клінґерів у Солукові долинського повіту і вбив Давида Клінґера а його жінку Ґітлю тяжко ранив. Наляканий криком доньок він утік, не забравши нічого. Миколу Кудибина, що стояв на чатах, увільнено.

— **Крадіж через закратоване вікно.** В ночі з пятниці на суботу минулого тижня якісь невідомі злодії повитягали через відчинене закратоване вікно спальні Католицької Ремісничої Бурси в Перемишлі при вул. Шашкевича 7 ґардеробу замешкалих там ремісників вартости понад 300 зол., 2 годинники і дещо готівки. Рано управитель бурси інж. Гачак зголосив цю крадіж у комісаріяті поліції. Кілька годин пізніше аґенти, перешукавши закамарки сусідньої цегольні, ґардеробу винайшли. Гроші та годинники пропали.

— **Краєва хроніка.** У Львові арештовано коморника з Борщева, що втік у звязку з люстрацією, яка ствердила брак готівки в його касі на суму 4.000 зол. — З наказу прокуратора у Станиславові арештовано урядовця староства Б. під закидом зловживання урядової влади. — Іван Райхер з Парища станиславівського повіту повідомив поліцію, що з його млина вкрав хтось 8 сотнарів жита і трансмісійний ремінь, пробуючи притому млин підпалити. — В Ясені калуського повіту двох озброєних людей добулось у ночі до дому Мехля Шварцфельда, дали два стріли на пострах, побили мешканців і зрабували 250 долярів, схованих у ліжку. — На Петра Брустурняка, що вертався з роботи в Микуличині, напали біля Березова Вижного коломийського повіту Мик. Геник і Мих. Дрогомирецький, оба з Березова Нижнього, побили і забрали йому 31 зол. — В Тішатині Вел. на фільварку Дрогоївського розярений бик ударив рогом так сильно в голову робітника Антона Карабського, що той помер у шпиталі.

— **Засудили ошуканця.** В калуському повіті вештався свого часу аґент одної косметичної фірми зі Львова, Іван Павлишин і продавав людям ріжні препарати як лікарства, а навіть брався лікувати людей. Наслідком донесення пошкодованих Павлишина арештували і городський суд у Калуші засудив його на днях на кару 2-літної вязниці.

— **Згоріло ціле містечко,** а саме Клецк коло Баранович. За одну годину пожежа обняла всі забудування — містечко зовсім знищене. 500 родин стратило все майно і залишилося без даху над головою.

— **Залізна руда на Волині.** На терені громади Березне костопільського повіту відкрили в глибині пів до 5 метрів багаті поклади залізної руди. Аналіза ствердила 45·5 проц. заліза.

ВІДГУКИ ДНЯ

Мрії і дійсність.

Серпень 1914. Війна вже виповіджена, військо співаючи їде на границю, настрої бадьорі як по побіді, лиця веселі як на Великдень.

Війна...
„Настав вже час, прийшла пора,
Ура у бій, ура, ура!"

І гриміло те „ура" по всіх містах та містечках до Золочева включно, заглушуючи лемент жінок по селах.

Розмови про війну витиснули всяку іншу тему. В кожній хаті родився бодай один штабовець і він побідні баталії з москалями, обовязково по тім боці границі, заганяючи москалів у козячий ріг, а що найменше над Дон.

— Уявляю собі, як то наші будуть прати їх.

— Де-де їм до модерної війни! Вже на японській війні показалося. Кольос на глиняних ногах.

Одинокі більші горби — Вороняки — давали тему до стратегічних плянів:

— Маю враження, що заки наші підуть на Україну — втягнуть москалів у засідку. Я сам бачив, як учора закопувався на підлиській горі великий відділ піхоти. Впустять їх на доли, а тоді лявіною на них. Вибють, виловлять, а щойно потім гайда на Радивилів аж до Києва.

Я ладився до Стрільців і заздалегідь обмірковував, як комунікуватися з родиною. Десь хтось доповів, що не можна писати про все, що діється, бо це булаб зрада військової тайни. Тому разом з тіточними сестрами в Белаця уложив штудерну шифру, якої не відшифрував би найліпший розвідчий відділ найліпшого ґенерального штабу.

Коли ми будемо йти вперед, то я мав написати: „дороги надзвичайно добрі", коли (на всякий випадок!) прийшлось би дещо податися назад (хіба зі стратегічних оглядів, бо хіба австрійців москалі не примусять!), то стоялоб: „Дороги трохи попсувалися". Коли треба буде мені грошей, тоді на картці стоятиме: „Грошей маємо досить" — і місцевість та почта, коли забракне білля, то „ходимо вбрані як пави" і знов місцевість та почта. Про здобуття більшого міста: „Вчора я зїв велике яблуко", а на випадок, колиб котрийсь москаль добре стрілив і ранив мене, то: „Маю трохи ревматизм" і — часть тіла, де поцілила куля (що за дивовижі могли з цього вийти!).

І ще багато-багато інших висловів уложили ми та списали те все в двох примірниках, щоби мати ключ до шифри.

Після того вже майже ніщо не стояло на перешкоді до побідного маршу на Київ, хіба ще два-три розгроми ворожої армії, але це було таке легке і самозрозуміле, що не варт було над тим застановлятися.

Одної гарної днини відїхав я з іншими добровольцями до Золочева, день або два дні пізніше прибігли перші розбитки зпід Олієва, за три дні ми відїхали до Львова, а за місяць я опинився далеко-далеко від рідного села.

Це пів біди, а ціла біда, що не в Києві, чи в якімсь там Святошині під Києвом, а в Ґоронді під Мукачевом.

Не придалася мені і наша штудерна шифра. Не було просто до кого писати, бо в запіллі ніхто не мав ключа до шифри, а ключ був глибоко під „розгромленими" москалями.

— — — — — — — — —

Мрії і дійсність!... Скільки разів вони сваряться між собою гірш як львівські перекупки. Посварилися вони в 1914 р. сварилися ще потім нераз, сваряться часто і тепер.

Бували і після чотирнацятого року мрії, що вели нас так легко, без труду, до якогось Києва, а дійсність заводила з тяжким трудом до якоїсь Ґоронди.

Та вірю, що прийде час, коли мрії і дійсність таки врешті покриються і може як не мені, то бодай комусь ще придасться моя стара шифра.

Галактіон Чіпка.

— **Громи і пожежі.** В селі Хітар стрийського повіту грім ударив у хату Олекси Грицева і спалив всі його будинки. Тяжко пораженого Грицева перевезено до стрийського шпиталю. — У Гвіздці станиславівського повіту грім спалив стодолу Василя Кобещука, при чому згоріли сусідні будинки. — В часі бурі над Поляницею Поповичівською надвірнянського повіту грім запалив державний ліс, одначе зливний дощ згасив пожежу.

— **І бандити вживають тортур.** На загороду Ант. Буржинського під Калішем напали бандити і заставши в хаті тільки його жінку, почали припікати їй стопи розпеченим залізом, щоби сказала, де сховані гроші. Крім того зломили їй кілька ребер. Під впливом тортур вона сказала правду. Бандити забрали 300 зол. і втікли.

— **Арештування 80 комуністів.** Варшавська поліція перевела поверх 130 ревізій у мешканнях комуністичних діячів та в організаціях, на які паде підозріння, що займаються нелеґальною роботою. Придержано 80 осіб. Підчас ревізій знайшли нелеґальні брошури та видавництва, а в кількох мешканнях шифровану кореспонденцію з партійною владою в Москві. Викрили теж тайну друкарню, в якій відбивано аґітаційні летючки. Арештованих відставили до слідчої вязниці. Поліція глядала за однопартійцями Сталіна, які приїхали потайки з Москви, щоб обговорити з польськими комуністами останні події в Совітах.

— **Присуд на безбожника.** В селі Скулині ковельського повіту підчас вінчання в місцевій православній церкві прийшов до святині 19-літній Іван Дятель, не скинувши шапки, чим допустився зневаги Божого місця. Безбожник станув за те недавно перед судом, який засудив його на 6 місяців вязниці і заплату судових коштів.

— **Катастрофальна посуха панує в Литві і Латвії.** Жито так змарніло, що декуди рільники скосили його на солому. в 50 місцевостях горіли ліси. В самому Ковні було 86 пожеж.

— **Засуд на комуніста.** Військ-суд у Ризі засудив на 4 роки тяжкої вязниці комуністичного діяча Іванова.

— **Безбожники дістануть зброю.** Совітський комісаріят для внутрішніх справ позволив членам союзу безбожників носити пальну зброю, яку негайно їм видано. Зброєю, як ствеоджує офіційний комунікат, мають уживати проти духовників, оскільки вони загрожували би життю безбожників, або на випадок такої ситуації, коли безбожники мусіли би боронити основ комунізму

Зі судової салі.

ЗА ОБРАЗУ ЧЕСТИ Б. ЗАСТУПНИКА АПОСТ. АДМІНІСТРАТОРА ЛЕМКІВЩИНИ.

Дня 15. червня ц. р. відбулася перед окр. судом у Сяноці, карна розправа проти відповід. редактора двотижневика „Наш Лемко" п. *Михайла Таранька* за проступок з арт. 255 і 256 карн. зак. за образу чести о. Івана Полянського, б. заст. апост. адміністратора Лемківщини. На розправу покликано цілий гурт свідків, головно з священичих кругів. Зізнання деяких свідків, головно о. дек. Вахнянина Володимира та о. Жеплинського Михайла, маркантно насвітлили ті відносини внутрі апостольської адміністрації, які заістнували безпосередньо по смерти бл. п. о. Василя Масцюха.

Тому, що деякі свідки не явилися, рішив суд переслухати всіх неприявних свідків при помочі реквізиції і з тої причини відложив дальший хід розправи аж до остаточного переслухання всіх поданих ред. Тараньком свідків доказових.

Обвинувачений ред. Таранько явився на розправі особисто. Боронив його адв. *д-р Василь Блавацький.*

Спорт.

СПОРТОВІ НОВИНКИ.

Україна — Лехія. Відплатні змагання обох цих дружин за мистецтво Окружної Ліги відбудуться не у вівторок 29. ц. м., як було визначено жеребом, але вже в середу 23. ц. м. в год. 5.30 на Погулянці. Цю зміну наказав Виділ гри і дисципліни у Львові тому, що мистецтва Окружної Ліги мусять бути закінчені до 27. ц. м., а мистець люблинської округи не погодився на відложення речинця змагань за вхід до Державної Ліги на пізніше. Справа мистецтв у Львівській Окрузі ще не вирішена, бо Ресовія й Україна мають ще змогу його здобути. З цієї теж причини оба кандидати на мистецтва вже в найближчу середу мусять грати зі своїми противниками, а саме Україна з Лехією у Львові і Ресовія з Оґвіском у Ярославі. Якщо Україна виграє оба останні змагання, а Ресовія стратить у з метчах бодай 3 пункти, тоді мистецтво здобуде Україна.

Ревера — Гірка 2:0 (0:0). Треті вирішні змагання між цими обома дружинами таки відбулися в четвер 17. ц. м. Цим разом Ревера здобула мистецтво станиславівської округи вже не тільки відношенням воріт, але у вирішних змаганнях перемогла Гірку 2:0.

Русь — Бочкай. Русь спроваджує до Ужгороду другу з черги мадярську лігову дружину, з якою розіграє товариські змагання.

Чехословаччина — Італія 4:1. Після закінчення ситківкових змагань за чашу середущої Европи Чехословаччина веде вже 4:1. Цейнар переміг Романоні 7:5, 9:7, 6:3, а в деблі чеська пара Цейнар Цаска перемогла італійську пару Де Стефані-Кучинеле 7:5 4:6 6:3 6:4. Італія здобула один пункт із гри Стефані, який переміг Цаску.

Швеція — Фінляндія 4:0 (0:0). Інавґурація світових мистецтв коп. мяча відбулася у Стокгольмі, де Швеція в еліміпаційнім метчі перемогла у присутності 20.000 глядачів Фінляндію 4:0.

Замора поїхав за море шукати щастя. Славний еспанський воротар Рікардо Замора, який після вибуху повстання в Еспанії виїхав до Франції, тепер пускається шукати щастя за морем у Полудневій Америці, звідки (з Арґентини) дістав дуже корисну оферту.

Велика Британія — Европейський Суходіл. Змагання Західної і Середущої Европи в Амстердамі будуть ґенеральною пробою перед сензаційним метчем Вел. Британія — Суходіл, який імовірно відбудеться вже в короткому часі.

Нові зміни у футбольних правилах. Міжнародній Футбольний Союз рішив на своїм недавнім засіданні ввести нові зміни у грі в копаний мяч. Уведено 2 зміни, а саме: вагу мяча збільшено з 369 грамів на 425 гр. або з 397 гр. на 453 гр. Друга зміна торкається виконання вільного викопу проти атакуючої сторони, а саме мяч мусить грач викопати в поле, а не може подавати свому воротареві. Ці зміни обовязуватимуть імовірно вже від осени н. р.

ПЕРШІ ЛЕГКО-АТЛЕТИЧНІ ЗМАГАННЯ В ТЕРНОПОЛІ

Врешті й тернопільське громадянство мало нагоду приглянутися в дні 13. ц. м. „королевій спорту" — легкій атлетиці у скромному виданні 103 змагунів із трьох сокільських гнізд: Збаража, Тернополя і Черникова. Брак відповідного грища приневолив тернопільських соколів пристосувати свою площу (80×30 м.) до бігів (горбковата біжня). Хоч у програмі легко-атлетичних змагань було більше конкуренцій, організатори мусіли відкинути деякі з них, з огляду на велику спеку й пополудневе свято та вимоги на число стартуючих.

Сокіл-Тернопіль виступив до старту в числі 24 мужчин і 23 жінок, Сокіл-Збараж дав 18 змагунок і 15 змагунів, село Черніхів-Сокіл 16 мужчин і 7 жінок. Разом 103 змагунів.

У вислідї: мужчини (стартувало 51): біг на 60 м. У фіналі: 1. Керничний С. (Сокіл-Тернопіль) 8,0; 2. Адамович С. (С-Збараж) 8,3; 3. Дідушок І. (С-Черніхів). Жінки: 50 м. (стартувало 33) біг. У фіналі: 1. Фаленда Л. (С-Тернопіль) 7,9; 2. Хміль М. (С-Тернопіль) 8,0; 3. Ковальчук М. (С-Збараж). Мужчини: стусан кулі (участь 18): 1. Данилевич В. (С-Збараж) 9.77 м. 2. Керничний С. 3. Нестайко В. (С-Тернопіль). Жінки: скок удовжінь (стартувало 16). 1. Хміль М. (С-Тернопіль) 3,95 м.; 2. Змрочок Я. (С-Тернопіль) 3,75; 3. Лукович О. (С-Тернопіль).

Гуртковий біг з перешкодами. Мужчини 350 м з 14 перешкодами (старт. 13 гуртків): 1. Тернопіль I. (Керничний С., Когут Я., Мурій Р.) 2.18,0; 2. Збараж II. (Шмігельський В., Адамович С., Долик І.) 2.21,9; 3. Збараж II. (Лисий С., Сукар Е., Кінах І.) 2.22.6; жінки: 200 м. з 8 перешкодами (старт. 7 гуртків): 1. Збараж I. (Грегоринська Е., Качоровська О., Бучинська І) 1.47.6; 2. Збараж II. (Фещук Е., Ковальчук М. Лесюк С.) 1.47.7; 3. Тернопіль I. (Брикович Ольга, Змрочок Я., Хміль М.) 1,58.0. Поза конкурсом: Тернопіль IV. (Паращук І., Паращук С., Копак Я.) 1,38.0.

Відбиванка: Ольдбої Калина — Ольдбої Подільський Союз Кооператив (2:0). Члени (Сокіл-Тернопіль) — Учасники (Сокіл-Тернопіль) (0:2).

Біги з перешкодами найшли належне зрозуміння між сокільством, чого доказом 20 стартуючих гуртків. Дуже відрадним явищем було майже різнорядне число жінок на старті (понад 40), чого може позавидувати навіть Львів. Тернопільський „Сокіл" повинен тепер за всяку ціну постаратися за поправу біжні і за новій біжні поправити осяги. Більше заправи до легкоатлетики також не зашкодилоб, тимбільше, що майже всі конкуренції можуть соколи вправляти на своїй площі.

Добре вивязалася зі свого завдання також судейська колеґія в складі: проф. Ковальський Т., нетр. С.В. В. Тихоліз і м-р Луговий Артим.

В. Тихоліз.

—o—

Нові книжки й журнали.

МОЛИТВИ ЩОДЕННІ в українській мові — часо до Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії. Накладом монаха жебручого закону І. Л. Строкона Лазоретія. Львів-Знесіння. Стор. 8. ф. 16°.

ОГОЛОШЕННЯ

За оголошення редакція не відповідає.

Театри.

Український Нар. Театр ім. І. Тобілевича

ТИСЬМЕНИЦЯ.

20. VI. Довбуш.

21. VI. Шаріка.

З Тисьмениці іде театр до Богородчан.

Великий Театр:

Неділя, 20. VI. год. 8. веч. „Біла дама",

Неділя, 20. VI. год. 8. веч. „Біла дама",

Понеділок, 21. VI. театр нечинний.

Цирк Станевських на пл. при вул. Пелчинській.

Неділя, 20. ц. м. дві вистави: 4.30 попол. і 8.30 веч.

Понеділок 21. ц. м. дві вистави: в год. 4.30 попол. і 8.30 веч.

Вівторок, 22. ц. м. останній день побуту. 2 вистави: в год. 4.30 попол. і 8.30 веч. і замкнення цирку.

КІНА.

АПОЛЬО: „Місто Анатоль" на основі повісти Келермана.

АТЛЯНТИК: „Х 27" з Марленою Дітріх.

ВАНДА: „Малий моряк", „Пекло в Китаю".

ҐРАЖИНА: „Шепіт кохання", „Кася і Мабель".

ЕВРОПА: „Мій пан чоловік".

КАСІНО: „Дівча з Пратеру", „Наречена з Відня".

КОПЕРНИК: „Під твоїм чаром" Льоренс Тібет.

МАРУСЕНЬКА: „Юдель грає на скрипці".

МЕТРО: „Зов крови", „Хлопці з Площі Зброї".

МІРАЖ: „Ґерой Сибіру".

МУЗА: „Напятнована", „Герой дня" з Мор. Шевальє.

ПАЛЯС: „Пропащена", „Ординат Міхоровський".

ПАКС: „Коронація у Льондоні".

ПАН: „Генерал Суттер".

РАЙ: „Сем Додсворт".

СВІТ: „Актін Алвера" і ревія „Веселі недиокреції".

СТИЛЕВЕ: „Кливаки та кігті" і ревія.

ТОН: „Багате біднятко" (Шерлі Темпль) і додаток: Кінець шк. року.

УТІХА: „Обвинувачена" з Дольорес дель Ріо і ревія.

ХИМЕРА: „Кохання в маскі" з Лілілою Гайд.

ФОТОПЛЯСТІКОН.

(пл. Марійська 5).

„Неаполь - Капрі - Соренто - Венеція"

ЗАКОРДОННЕ РАДІО.

Неділя, 20. червня 1937.

БЕРЛІН (357) 12.00 Військ. орх., 19.20 Квартет, 20.00, 21.00 Орх. концерт; БУДАПЕШТ (550) 15.50 Концерт військ. орх., 17.00 Нар. пісні, циг. орх., 18.30 Два форт., 19.20 Спів, 22.10 Сальон. музика, ВІДЕНЬ (507) 11.45, 12.00 Догалієві твори, 15.55 Давня музика на давніх інстр., 19.35, 20.00, 21.00 „Гірник" оп. Целера, ДАЙТШЛЯНДЗЕНДЕР (1571) 11.30 Фантазії на органах Вірліцера, 14.00, 16.00 Музика, 19.30 Пісні й танки нім. кольоністів, 20.00, 21.00 Розр. концерт, КОШИЦІ (259) 18.00 Для Закарпаття, МІЛЯНО (369) 17.30 Пісеньки, 20.40 Розр. музика, 21.00, 22.00, 23.00 Вечір опер: „Ля фата малерба" муз. казка, Гії, „Ля Џвара" балет Кавелія, МІНХЕН (405) 9.30 Скрипка, форт., 18.00, 19.00 Веселий концерт солістів, 20.00, 21.00 „Сніжинка" оп. Рімського-Корсакова, ПРАГА (470) 19.05 Сальон. квартет, 19.50, 20.00, 21.00 „Султанова наречена" оп. Вайса, РАДІО ПАРІ (1648) 17.00, 18.00 Орх. концерт, 20.15 Спів, РИМ (421) 17.30, 18.00, 19.00 Трансм. із неап. консерваторії: Весняний концерт, 21.00 Орх. концерт, 22.15 Два фортепіяни.

Понеділок, 21. червня 1937.

БЕРЛІН (357) 14.15 Розр. музика, 16.30 Вокальна авдиція, 19.00 Вечірній гомін, 20.00, 21.00, 22.00 „Богема" оп. Пучінія, БУДАПЕШТ (550) 21.00 Концерт оп. орх.; 22.20 Циг. музика, ВІДЕНЬ (507) 17.45 Форт., 19.25 Концерт, 20.05, 21.00 Концерт лавреатів міжнар. конкурсу співу, скрипкової та віол. гри. ДАЙТШЛЯНДЗЕНДЕР (1571) 14.00, 16.00 Музика, 18.00 Нар. мельодії та пісні, 20.10 Квартет, КОШИЦІ (259) 18.00 Для Закарпаття, МІЛЯНО (369) 17.15 Спів, 20.40 Розр. музика, 22.10 Комедія, МІНХЕН (405) 15.00 Дівчата співають і оповідають, 16.15, 22.20 Солісти, ПРАГА (470) 17.40 Сучасні франц. пісні, 21.20 Секстет, 22.20 Лотиські пісні, РАДІО ПАРІ (1648) 12.00, 12.30 Легка музика, 13.15, 19.03 Спів, 19.30 Форт., 20.30, 21.00, 22.00 „Поліпинелева тайна" муз. комедія Вольфа, РИМ (421) 17.15 Розр. музика, 22.10 Розр. мельодії.

Вівторок, 22. червня 1937.

БЕРЛІН (357) 11.15 Веселі мельодії, 20.10, 21.00 У країні оперетки, орх., солісти, БУДАПЕШТ (550) 12.05 Симф. концерт, 13.30 Солісти, 17.00 Циг. музика, 18.00 Форт., 19.00 Сальон. музика, 22.40 Орх. концерт, ВІДЕНЬ (507) 15.15 Розр. концерт для дітей, 16.05 Віденські мельодії, 17.35 Сучасні пісні, Урбах баритон, 17.50 Форт. твори Ліста, 19.40 Віденські пісеньки, 20.00, 21.00 Голяндсько-австр. концерт, 22.20, 23.00 Сучасна австр. музика, ДАЙТШЛЯНДЗЕНДЕР (1571) 14.00, 16.00 Музика, 18.40 Болгарські пісні, мексиканські танки, 19.30, 20.00, 21.00, 22.00 „Аїда" оп. Вердія, КОШИЦІ (259) 12.35 Військ. орх., 18.00 Для Закарпаття, МІЛЯНО (369) 17.15 Камер. концерт, 21.00, 22.00 Орх. концерт, МІНХЕН (405) 12.00 Розр. концерт, 16.15 Весела музика й анекдоти, 19.30, 20.00 „Міна фон Барнгельм" ком. Лессінга, 21.10 Танк. музика, 22.20 Німанові твори й пісні, ПРАГА (470) 18.15 Релігійна музика в вик. хору, РАДІО ПАРІ (1648) 11.30 Штравсові твори, 13.15, 19.00 Спів, 20.15, 21.00, 22.00, 23.00 „Штукар із Нотр Даму" оп. Масенета, опісля „Ле буржоа де Толедо" оп. Тірієра, РИМ (421) 17.15 Танк. музика, 21.00, 22.00, 23.00 Вечір опер.

Середа, 23. червня 1937.

БЕРЛІН (357) 15.00 Розр. музика, 17.00 Нар. пісні й танки, 19.00 Вечірній гомін, БУДАПЕШТ (550) 12.05 Сальон. музика, 13.40 Хор, 19.45 Циг. музика, ВІДЕНЬ (507) 12.00, 13.10 Концерт, 15.15 Для дітей, 15.40 Гренляндські легенди, 17.30 18.00 Сопран і фортепіян, 19.30 Спів, 19.45 Скрипка, 19.25 Розр. музика, 20.05, 21.00 Другий концерт лавреатів вок.-інстр. конкурсу, спів, скрипка, віол. ДАЙТШЛЯНДЗЕНДЕР (1571) 10.30 Для дітей, 14.00 16.00 Музика, 18.00 Форт., МІЛЯНО (369) 17.15 Танк. музика, 21.00 Розр. концерт, 22.30 Веселі мельодії, МІНХЕН (405) 16.15 Солісти, 17.15 Веселе муз. пополудне, 20.00 Нар. музика, 21.10 Сучасна італ. орх. музика, ПРАГА (470) 19.20 Військ. орх., 20.15 Орх. концерт, РАДІО ПАРІ (1648) 13.15, 15.45, 19.30 Спів, 14.30 Твори Доніцетія, 18.45 Діяльоги, 19.45 Скрипка, 21.00 Сучасна музика, 22.00 „Міозотіс" оп. Шантрієра, РИМ (421) 17.15 Камер. музика, 20.40 Розр. музика, 21.00, 22.00 Комедія, 22.15 Скр. рециталь Б. Камвайолі.

ЛЬВІВСЬКЕ РАДІО.

Неділя, 20. червня 1937.

8.00 Сигнал часу, пісня, 8.03 Ранішній денник, 8.15 Для села. Хліборобська газетка, Нар. пісні з гр. пл., Яка різниця в організації селянського господарства та великої посілости. 9.00 У 18. роковини повороту IV. дивізії Желіговського. 10.00 Фрагмент із зїзду Союзу Молодого Села, 11.57 Сигнал часу, 12.03 „Татри" орх. концерт, Межевський спів, 13.00 Із історії мандрівного театру, 13.10 Розривковий концерт, сальон. орх., пісеньки, 14.40 „Партія віста у п. мандатаря" фрагм. із пов. Вал. Лозінського „Заклятий двір" 15.00 Для села: Огляд ринків рільних продуктів, Як виплекаєш, так продаш, Спорт і фізичне виховання на селі, 16.00 Мазурські мельодії і танки, 16.30 Розр. концерт, гр. пл., 17.00 Театр Уяви: „Сицилійські интриґи" ком. Піранделя, 17.30 Репортаж із життя, 18.00 Кава при мікрофоні: орхестра, солісти; у перерві коло год. 18.55 „У дельті Дунаю", 20.00 Концерт солістів: форт., скрипка, 20.35 Спортові вістки, 20.40 Політичний огляд, 20.50 Вечірній денник, 21.00 Конкурс на Галипагос. Виленська Зазуля, 21.30 Резерва. 21.40, 21.41 Спортові вістки, 22.00 Концерт солістів: скрипка, спів, форт., 22.50 Останні вістки вечірнього денника. Метеорольоґ. комунікат огляд преси, 23.00 Танкова музика з гр. пл. 24.00—1.00 Орх. концерт

Понеділок, 21. червня 1937.

6.15 Ранішня пісня, 6.18 Руханка, 6.38 Музика з гр. пл. 7.00 Ранішній денник, 7.10 Музика з гр. пл., 7.15 Для новобранців, 7.35 Музика з гр. пл., 11.57 Сигнал часу, 12.03 Полудневий денник, 12.15 Достать: „Сервус, Відне", попурі, гр. пл.; 12.25 „В Еспанії" гр. пл., 12.40 Від варстату до варстату: Музичні інструменти, 13.55 Легка музика з гр. пл., 14.55 Львівська біржа, 15.00 Орхестра бітлінської опери, гр. пл., 15.35 Львівські біжучі вістки, 15.45 Господарські вістки, 16.00 „Казки" рецитація для дітей, **16.15 Національний Хор ім. Лисенка під дир. С. Сологуба,** 16.45 Загадкові люди: Кемпелен і його автоматичний шахіст, 17.00 Концерт солістів: спів, М. Штрікс 15-літній піяніст, форт., 17.50 Що діється в нашому городі, 18.00 Чар Парижа, 18.15 Фортепіяновий рециталь Ст. Ґольдкамерівни (львівські композитори, у програмі **В. Барвінський: Прелюдія ч. 1),** 18.30 Радіотехнічні актуалії, 18.40 Програма на завтра, 18.45 Спортові вістки, 18.50 Репортаж із ґдинських торгів, 19.00 Вояцька авдиція, 19.40 Пропагуємо науку плавання, 19.50 Спортові вістки, 20.00 Калейдоскоп, муз. авд., 20.45 Вечірній денник, 20.55 Актуальна гутірка, 21.00 Чотири речі у Польщі славні, муз.-літер. авд., 21.45 Початок „Пана Тадея" рецитує Юр. Лещинський, 21.55 Концерт орхестри, спів, 22.50 Останні вістки веч. денника, метеорольоґ. комунікат, огляд преси, 23.00 Остап Ортвін (літер. профіль) виг. д-р Т. Терлецький, 23.15 Із спікерового альбума, 24.00—1.00 Орх. концерт.

Вівторок, 22. червня 1937.

6.15 Ранішня пісня, 6.18 Руханка, 6.38 Музика з гр. пл., 7.00 Ранішній денник, 7.10 Музика з гр. пл., 7.15 Для новобранців, 7.35 Музика з гр. пл., 11.57 Сигнал часу, 12.03 Полудневий денник, 12.15 Інформаційна газетка в українській мові, 12.25 Музика з гр. пл., 13.55 Розр. музика з гр. пл., 14.55 Львівська біржа, 15.00 Пучіні: II. дія із „Богеми" з гр. пл., 15.40 Львівські біжучі вістки, 15.45 Господарські вістки, 16.00 Цікаві речі з 5-х частей світа, авд. для старших дітей, 16.20 Ґ. Форе: Соната оп. 13. А-дур форт., скрипка, 16.45 Винники — місто тютюну, 17.00 Орх. концерт, 17.50 Актуальна туристична гутірка, 18.00 Огляд він.-госп. актуальностей, 18.10 Опереткові фрагменти з гр. пл., 18.25 Літер. хвилини: Перемога Анж. Каледон, новеля, 18.40 Програма на завтра, 18.45 Спортові вістки, 18.50 Актуальна гутірка, 19.00 „Спадщина" скеч, 19.15 Форт. рециталь, 19.50 Спортові вістки, 20.00 Легка й танк. музика, орх., ревелерси, 21.45 „Стасева пригода" опов. Бол. Пруса, 22.00 Арії та пісні у вик. Вал. Валевської сопр. у супр. форт., 22.20 Райн. Ґлір: Смичк. квартет е-дур ч. 2., 22.50 Останні вістки веч. денника, огляд преси, метеорольоґ. комунікат, 23.00 Концерт бажань, 23.30 Танкова музика, 24.00—1.00 Орх. концерт

Середа, 23. червня 1937.

6.15 Ранішня пісня, 6.18 Руханка, 6.38 Музика з гр. пл., 7.00 Ранішній денник, 7.10 Музика з гр. пл., 7.15 Для новобранців, 7.35 Музика з гр. пл., 11.57 Сигнал часу, 12.03 Полудневий денник, 12.15 Маєрбер: „Африканка" фантазія з ґр. пл., 12.25 Концерт військ. орх., 13.55 Легка музика з гр. пл., 14.45 Із нашої бібліотеки: „Перша справа", 14.55 Львівська біржа, 15.00 Із давніх оперет, гр. пл., 15.40 Львівські біжучі вістки, 15.45 Господарські вістки, 16.00 У літературнім музеї особливостей, 16.15 Пісні у вик. жін. хору, 16.45 Спогади вояків, 17.00 Концерт хору, пісеньки, 17.50 Парові авта й літаки, 18.00 Хвилина бюра студій, 18.10 Пісеньки з різних країн: мецосопр., тенор, форт., 18.40 Програма на завтра, 18.45 Спортові вістки, 18.50 Актуальна гутірка, 19.00 Свято сіна, словно-муз. авд., 19.50 Спортові вістки, 20.00 На Святоіванській собітці, хори, капеля, солісти, 20.45 Вечірній денник, 20.55 Актуальна гутірка, 21.00 Шопенівський концерт, 21.45 „Стасева пригода" (II) Бол. Пруса, 22.00 Концерт квартету, 22.50 Останні вістки веч. денника, метеорольоґ. комунікат, огляд преси, 23.00 Танкова музика з гр. пл., 24.00—1.00 Концерт орхестри.

БІРЖА.

Купно-продажа: Бельги бельг. 89·48, 89·05, Доляри американські 5,29·00, 5.26·50, доляри канад. 5.29·00—5.26·50. Фльорени гол. 291·37—289·85, Франки фр. 23·60—23·46, Франки швайцарські 121·30—120·70, Фунти англ. 26·18—26·02, Гульдени данц. 100·30—99·80. Корони ч. 18·30—17·80, Кор. дан. 116·89—116·05, Кор. норв. 131·48—130·50, Корони шв. 134·98—134·00, Ліри італ. 23·10—22·6·, Марки фінлянд. 11·38—11·25, Марки нім. 132·50 — 130·50, Шилінги австр. 98·80—98·00, Тель Авів 26·10—25·85, Марки нім. срібні 143, 141.

Акції.

Банк Польський 100·00, Вугль 19·00, Норблин 58·00. Островець 22·75, Стараховичі 28·00. Тенденція втримана.

Папери.

3 пос. інвест. 1 ем. 63·25, 2 ем. 64·50, серія другої 85·00, конверс. 59·00, 6 дол. 55·50. купон 23·75, 4 прем дол. 39·40, стабіл. 370·00, купон 31·05, консолід. 52·75, 51·75, три ост. дрібні.

Збіжжя.

Львів, дня 19. червня 1937

Ячмінь одн.	26·50—26·75
Ячмінь на кл.	25·00—25·15
Ячмінь паст.	24·00—24·25

Інші курси незмінені.

ЦІНИ „МАСЛОСОЮЗУ".

Маслосоюз устійнив ціни масла за час від 1. VI. — 6. VI.

За 1 кг. масла бльок.	2·35
„ „ бочк.	2·40
„ „ експорт. дає зачет	2·40
від 7. VI.—10. VI.	
За 1 кг. масла бльок.	2·25
„ боч.	2·30
„ експорт зачет	2·30
від 11. VI.—18. VI.	
За 1 кг. масла бльок.	2·15
„ „ бочк.	2·20
„ „ експорт. зачет	2·20
в дні 19. VI.	
За 1 кг. масла бльок	2·35
„ бочк.	2·40
„ експорт. зачет	2·40
Молоко	14—15
Яйця	2·75

Тенденція на масло зниж кова, на молоко і яйця удержана.

ОПОВІСТКИ.

Пасічники! Загальні Збори кооп. „Рій" у Львові при вул. Руська 20 відбудуться в суботу 26 ц. м. в год. 10-ій в домівці Міщанського Братства при вул. Руській 3, І. Важкість нарад вимагає присутности всіх заінтересованих. 1181

Кількох студентів, вийшовши з вязниці потребують конечного побуту в гірській або підгірській околиці для ратування здоровля. Хто з жертвенного П. Т. Громадянства готов приняти на кілька тижнів одного з них — зволить ласкаво зголоситися на адресу: о. Прелат Куницький, парох св. Юра — Львів, площа св. Юра ч. 5. 2—3

ПАНСІОНИ

ВОРОХТА — Пансіон під „Матірю Божою" під управою Т. Дмитерхової. Простора город. пляжа, вибаглива кухня. 1102 3—7

ДІЛОК — Микуличин — прегарна околиця, кімнати з утриманням дешево поручає Гуменюкова. 3—8

І. Ліськевичева веде пансіон „Олена" в Ямні коло Яремча. 1140 5—7

ШУКАЮТЬ ПРАЦІ

З ПЕРШОРЯДНОЮ РУТИНОЮ і методою у всіх предметах вийду на вакації найрадше до матуриста або вищих кляс. Зголошення під „Фільософія" Адм. „Діла". 1167 1-3

МАТРИМОНІЯЛЬНІ

ПІЗНАЮ мужчину на становищі. Поступ рестанте, Дубляни к. Самбора 2. 1174

СЕМИНАРИСТКА, увічлива, літ 27, шатинка, маючи хату з городом вартости до зол. 7.000 і готівки понад зол. 1.000 нав'яже знайомство з учителем або державним урядовцем. Неанонімові листи прошу до Адміністрації під „Брат". 1172 1—1

ІНЖИНІР — прист., маєтний, на посаді, пізнає панну репрезентаційну, інтеліг. освічену, не бідну до літ 33. Адміністрація „Діло" під „Шлеськ". 1173 1-1

МЕШКАННЯ.

ЛЬОКАЛЬ склеповий Сапіги 5 до винайму. Сторож покаже. 1165 1—1

АНТИКВАРНІ

ШКІЛЬНІ КНИЖКИ купує і платить найвищі ціни „М-ль Книжковий“ Львів Баторія 6. 1074 3—4

КУПНО-ПРОДАЖА

ПОВЕРХОВА, комфортова вілля, два чотирипокоєві мешкання, город, гарна дільниця, побіч трамваєвої зупинки, дуже корисне купно „Трансакція“, Длугоша один.

НОВА камениця, 15 вільних літ, без такси, крамниця, готівка 24.000, банк 6.000 „Трансакція“ Длугоша один.

ПОЛОВИНА камениці, трипокоєве вільне мешкання комфорт, 12.000 (бічна Кохановського) „Трансакція“ Длугоша 1.

ПІВ камениці двоповерхової, побіч Ринку, 2 крамниці, ресторан, 40.000 „Трансакція“ Длугоша один.

ДВОПОВЕРХОВА камениця початок Потоцького, комірне 7.000, ціна 65.000 зол. „Трансакція“ Длугоша 1. 1164 1-1

КОМФОРТОВА, нова каменниця, гараж город, околиця Потоцького, банк 9, готівка 25.000 „Трансакція“ Длугоша один.

КІЛЬКА НОВИХ камениць на виключеню від 40—150.000 „Трансакція“ Длугоша 1.

НОВА каменниця комфортова, з 8 мешканнями, город, 15 вільних літ, без такси, бічна Потоцького, без довгу, ціна 25.000 „Трансакція“ Львів, Длугоша 1. 1164 1—1

ПРОДАМ МЕХАНІЧНУ пекарню новітню, з машинами, інвентарем, вироблена клієнтеля, денний торг около 700 золотих за 15.000. „Трансакція“ Длугоша 1. 1164 1—1

ПОВЕРХОВИЙ дім, 600 сяжнів городу, десять хвилин ходу від Руської вулиці, 17.000 „Трансакція“ Длугоша 1. 1164 1—1

РІЖНІ

Найновіші ВІЗКИ дитячі поручає ф-ма Кік, Жовківська 17, ціни конкуренційні 1000 5—5

ПЛАЩІ ІМПРЕГНОВАНІ жіночі, мужеські, дитячі найдешевше джерело: Вирібня „ШАЛЮМ“ Львів, Гетьманська 22, побіч Музею. 1120 2-10

ПРОПУКЛИНОВІ БАНДАЖІ гумові, черевні, наркові, проти усування матиці під гарантією виконує відоме **УКР. ОРТОПЕДИЧНЕ ЗАВЕДЕННЯ ІВАНА УГРИНА**, Львів, вул. Вірменська ч. 15. 2946 61-100

ЗА ДОБРЕ СВІДОЦТВО добрі годинники, перетенці, брансолетки і ін. поручає найдешевше фірма Вандер, Львів, Шайнохи один, там направа годинників і біжутерії. 1089 2—3

РЕПАРАЦІЯ годинників, прецизійне виконання, відмагнетизовує їх—фірма РОЗВАЖЕВСЬКИЙ, Львів, Академічна : (Готель Жоржа). З провінції просимо почтою. 1048 6—7

ШУКАЮ спільника, найрадше священика або вчителя, до будови поверхового дому на готовій вже парцелі при вул. Псковій, з капіталом 20.000 зол. Листи до Адм. „Діла“ під „Учитель“. 1162 1-7

БОН-ТОН вимагає чистої гардероби з комірців із пральні Кульчицького, Личаківська 117. 637 2—5

НАЙНОВІШІ моделі корсетів, корселетів — нагрудники. Сальон корсетів Ринок 12а в брамі. 1158 3—?

Всі українці купують добірний і дешевий товар, як вовни, шовки, полотна і батисти у фірмі **„МАНУФАКТУРА“** Львів, пл. Капітульна ч. 3.

Жалюзії склепові всіх родів

також **МЕТАЛЕВІ МЕБЛІ**

горучає Фабрика „FABROL“ **Львів, вул. Б. Ґольдмана 3.** тел. 206-29

Ціни конкуренційні. Цінники на бажання.

УВАГА! Не дайтесь збити з пантелику при оголошеннях анонімових фірм. Купуючи алярмові пістолети, домагайтесь тільки пістолетів марки **„МУБІС“**, які виробляє перша в краю фабрика алярмових пістолетів **„МУБІС“** Інж. Неполомський і С-ка у Варшаві, що дає повну гарантію за свої вироби. Алярмові пістолети марки **„МУБІС“** в 5-ох ріжних моделях можна дістати у всіх складах зброї та у всіх складах галянтерії, де можна також дістати страшакові набої 6 мм. по ціні зол. 2.50 за 100 штук.

фабрика металевих виробів
„МУБІС“ Інж. Неполомський і С-ка, Спілка з обмеженою відповідальністю.
Варшава, вул. Огородова 50.

Побиваємо рекорд

дешевих цін блаватних товарів

ДЛЯ ПРИКЛАДУ КІЛЬКА ЦІН:

Панама	0.55	Вовна шкотська	1.75
Перкаль	0.70	Вовна на комплєт.	4.25
Крепон	0.70	Вовна шир. 1.30	4.75
Муслін коліровий	0.80	Полотно	0.58
Шовк до прання	1.00	Зефір	0.60
Епонж коліровий	1.10	Зефір Пріма	0.90
Епонж десеневий	1.20	Перкаліна колірова	0.70
Кора до прання	1.35	Димка на підшт	0.70
Тафта	1.50	Шовк сирий	1.10
Монґоль коліровий	1.60	Попелина на сорочки	1.25
Монґоль десеневий	2.—	Всип рожевий	1.—
Креп мат кол.	2.25	Пошевки	1.75
Креп мат десен.	2.35	Підпинки ковдр.	4.50
Ацетат на сукні	2.35	Ручники купел.	0.50
Вовна Анґора	1.75	Стирки корчин.	0.40

Галицький Маґазин Новин, Львів, Галицька 15

УВАГА: При закупні товару від 5 зол. даром білєти до першорядних кін. Замовлення з провінції полагоджуємо за післяплатою.
ПРИЙМАЄМО ЧЕКИ ЦЕНТРАЛІ ОБОБОТУ ТОВАРОВОГО.

ЛІКАРСЬКА ПОМІЧ

Спеціяліст венеричних та шкірних недуг і лікарської косметики

Д-р ФІШЕР

б. довголітній лікар асистент дерматольог. клінік
у Берліні, Відні та Празі
перенісся і ординує тепер від 9—1 і 3—7
ЛЬВІВ, ВУЛ. КІЛІНСЬКОГО 3.
напр. Віденської каварні
Тел. 251-68, Сепаратові жадальні.

Косметичний Інститут і Лябораторія
д-ра О. Тушицького
Львів, вул. св. Софії ч. 3

усування аномалій цери, бородавок, піґменту, волосся, близн, дзюбів і плям, масажі, тривале усування морщин, жиляків і відмороження власною методою. Урядово затверджений 4-місячний косметичний курс з закордонною програмою. 807 8—10

Ширіть наш часопис!

ОГОЛОШЕННЯ.

Блощиці нищить радикально
СВІЧКА С-ҐАЗ
„САНОС“, Львів, Кл. Танської 3.
Всюди можна дістати інформації безплатно.

ХТО?!

хоче купити найліпші косметичні і гіґієнічні артикули по найдешевших цінах купує тільки у найсолідніщій

ПЕРФУМЕРІЇ С. ФЕДЕРА

Львів СИКСТУСЬКА 7, Філія КОПЕРНИКА 15а

Кожний покупець, що покличеться на оце оголошення „Діла“ дістане ЗАДУРНО гарний дарунок.

Заява.

Отсим заявлюю, що з комунізмом не маю нічого спільного і вважаю комунізм за шкідливий для українського народу.
Львів, 18. VI. 1937.
Іван Паньків.

ВАРШАВА.

Незрівняний в якості пудер і крем
ЯПОНСЬКИЙ БІЛИЙ БОЗ
завдяки якому стає цера
ОКСАМИТНО-МАТОВА.
Ціна коробки з пушком зол. 1.25.
2910 70—?

Появився четвертий і останній том
Споминів О. Пристая
З Трускавця у світ хмародерів
Ціна 2·80 зол.
Всі чотири томи 1.200 сторінок і 38 ілюстрацій **10 зол.**

КІР

Львів, Усійського 6
Тел. 280-88
Станиславів, 3-го Мая 4.
ПЛЯНИ
КОШТОРИСИ
БУДОВИ.

метелик сів на камяниці „Просвіти“ бо на місці книгарні „Просвіти“ (вул. Руська 1)
І. БУЧКО
ЦУКОРНЮ ЗАЛОЖИВ
морозиво, овочі, цукорки.
1084 5—5

В гори — на літнища треба відповідного вбрання; просимо жадати безплатних зразків і цінників; висилаємо відворотно.

ВИСИЛКОВИЙ ДІМ
Е. Ф. БОРИС
Перемишль, скр. 185.

Ресторан „Палатка“ в Черчі.

З відкриття головного сезону т. є. від 19. червня, що дня концерти музики під час обідів та вечер. Після вечері — дансінг. Окремий бриджовий клюб, великий вибір часописів, дешевий смашний буфет, мінімальні ціни. 1136 3—?

ЦІННИК ОГОЛОШЕНЬ У ЩОДЕННИКУ „ДІЛО“.

Розмір часопису: 3 текстові шпальти і 4 оголошеневі шпальти.

1 мм. одношпальтовий або його місце в рубриці оголошень . . . . зол. 0,35
1 мм. одношпальтовий в тексті і новинках . зол. 0.60
1 мм. одношпальтовий на першій сторінці . зол. 0.80

Дрібні оголошення від слова:
матримоніяльні і приват. кореспонденція по . зол. 0.15
купно, продаж, винаєм і т. п. . . . . . зол. 0.10
шукаючі праці . . . . зол. 0.05
слова товстим друком подвійно.

Остання сторінка 1/1 . . . . . . зол. 480.—
Остання сторінка 1/2 . . . . . . зол. 250.—
Остання сторінка 1/4 . . . . . . зол. 130.—
Остання сторінка 1/8 . . . . . . зол. 70.—

За редакцію відповідає Олександер Костик. Видає Видавнича Спілка „Діло“. В друкарні Вид. Спілки „Діло“, Львів, Ринок 10.